

F 568/a

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

1 9 6 6

6. ÉVF.

II

S Z Á M

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és

Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1966

6. évfolyam

2. szám

T a r t a l o m

Az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók negyedik országos értekezletének előadásai, hozzászólásai, és ajánlásai.

Program:	92
LUKÁTS Jenő: Megnyitó	94
SZÉKELY Sándor: Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ munkájáról és terveiről	97
SZEPESI Zoltánné: A magyar orvosi könyvtári hálózat helyzete és fejlődése	113
ZALLÁR Andor: Az orvosi hálózat könyvtárai közötti kapcsolatok	129

Szerkeszti:

a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr. Székely Sándor

Szerkesztő: Torday Aliz

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi

Könyvtár és Dokumentációs

Központ

Budapest, VIII.

Szentkirályi utca 21.

Tel: 343-736, 343-788

Az értekezlet előadásait tartották:

dr. JANTSTITS Gabriella tudományos munkatárs, OOKDK

P. JUHÁSZ Vera könyvtáros, HUMÁN

dr. LUKÁTS Jenő osztályvezető, Egészségügyi Minisztérium

NEMETH Béla osztályvezető, OOKDK

dr. SZÉKELY Sándor igazgató, OOKDK

dr. SZEPESI Zoltánné osztályvezető, OOKDK

TORDAY Aliz tudományos munkatárs, OOKDK

dr. VÁLYI Edit egyetemi tanársegéd, bibliográfus OOKDK

ZALLAR Andor könyvtárvezető, Szegedi Orvostudományi Egyetem

Felelős kiadó: Az Országos Orvostudományi Könyvtár és
Dokumentációs Központ igazgatója

Készült: /A/5/ iv terjedelemben - Példányszám: 500

66.2500 Bács-Kiskun megyei Nyomda V. Rotaüzeme, Lajosmizse

NÉMETH Béla: A dokumentáció problémái az orvosi könyvtári hálózatban	140
VÁLYI Edit: A Magyar Orvosi Bibliográfia szakrendje és szakczési problémái	153
P. JUHÁSZ Vera: A lyukkártyák használatáról	158
Hozzászólások: Réti Endre, Iványi János, Halasi Antal, Kis Péter, Hajdu István és Ruzsás Lajosné	167
Szekcióülések előadásai:	
JANTSITS Gabriella: Az alközponti könyvtárak munkája .	181
TORDAY Aliz: A tagkönyvtárak szerepe az orvostudományi hálózat rendszerében	186
SZÉKELY Sándor: Irányelvek az országos intézetekben működő szakkönyvtárak funkcióinak és együttműködésének továbbfejlesztéséhez	191
SZEPESI Zoltánné: A medikusok és a fiatal orvosok olvasóvá nevelése	197
SZÉKELY Sándor: Összefoglalás és a szekcióüléseken elhangzott ajánlások	203
Hozzászólások: Kukán Géza, Réti Endre, Bányai Mária, Akáb Lórántné, Kis Péter, Oszeczký Tibor	212
NÉMETH Béla: Zárszó	217

Jutalmazások	219
F ü g g e l é k	
A tudományos és szakkönyvtárak fejlesztésének főbb célkitűzései a 3. ötéves tervidőszakban	222

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROSOK ÉS ORVOSTANÁCSADÓK

NEGYEDIK ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETE

Az értekezéslet ideje: 1966. május 10-11.

Az értekezéslet helye: Bp. VIII. Szentkirályi u. 21. Semmelweis-terem

P r o g r a m

Május 10.

De. 10 óra

Megnyitó: Tartja dr. Lukáts Jenő, az Eü. Minisztérium osztályvezetője.

Beszámoló az OOKDK munkájáról és terveiről.

Tartja: dr. Székely Sándor, az OOKDK igazgatója.

Beszámoló az orvosi könyvtári hálózat helyzetéről.

Tartja: dr. Szepesi Zoltánné, az OOKDK módszertani osztályának vezetője.

Felkért hozzászóló: Dr. Réti Endre, a BOTE könyvtárának igazgatója.

V i t a

Du. 14 óra

Néhány szakkérdés megvitatása.

1. Az orvosi könyvtárak közötti kapcsolatok.

Előadó: Zallár Andor, a SZOTE könyvtárának vezetője.

2. A dokumentáció problémái az orvosi könyvtári hálózatban.

Előadó: Németh Béla, az OOKDK dokumentációs osztályának vezetője.

3. Szakkatalógusok az orvosi könyvtárakban.

Előadó: dr. Ruzsás Lajosné, a POTE könyvtárának vezetője.

4. A lyukkártyák használatáról.

Előadó: P. Juhász Vera, a Humán Oltóanyagtermelő Intézet könyvtárosa.

Este 8 óra

Baráti összejövetel fehér asztal mellett.

Május 11.

De. 9 óra

Szekcióülések

1. Alközponti könyvtárak vezetőinek megbeszélése.
2. Tagkönyvtárosok megbeszélése.
3. Országos intézetek könyvtárosainak megbeszélése.
4. Egyetemi központi könyvtárosok és orvostanácsadók megbeszélése.

Du. 14 óra

A plenáris és szekcióüléseken elhangzott javaslatok megvitatása.

Z á r s z ó

L u k á t s J e n ő :

M e g n y i t ó

Az Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ munkájának, feladatának jelentőségét, a betegellátásban, a tudományos kutatómunkában és a továbbképzésben elfoglalt helyét és szerepét, úgy érzem ezen az értekezleten, ezen értekezlet résztvevői előtt ismertetni nem kell, hisz mindannyiunk előtt jól ismert. Az e téren kifejtett munka eddig is sok szép eredményt hozott, de tudjuk azt is, hogy az eredményes, vagy még eredményesebb munka végzéséhez számos nehézséget kell még leküzdeni.

Általában az egészségügyben és ezen belül a dokumentációs és könyvtárszolgálat munkájában is, a fejlődésnek továbbra is két irányúnak kell lennie. Feltétlen szükség van továbbra is extenzív fejlődésre, tehát a meglévő keretek bővítésére. De ugyanakkor jelentősnek kell lennie az intenzív irányú fejlődésnek is, amely a munka intenzitásának fokozásában, az adott keretek között is eredményesebb munkát jelentő módszerek alkalmazásában, - népgazdasági kifejezéssel élve, - a termelékenység növekedésében kell hogy megmutatkozzék.

Mostani tanácskozásunk, úgy érzem, akkor lesz eredményes, ha az extenzív fejlődésre vonatkozó igények körvonalazása mellett, elsősorban az intenzív fejlődés útjait, módszereit keressük és vitatjuk meg.

Az orvostudományi könyvtári és dokumentációs szolgálattal szemben nagyon sokrétű igény merül fel. A nagyon sokféle igényen belül fontos megtalálni a megfelelő súlypontokat és rugalmasan kell alkalmazkodni a szakterületenként és a földrajzi területenként is jelentkező különböző feladatokhoz.

Az orvostudományban az elmúlt évtizedek során nagyfoku divergálódási folyamat indult meg, amelynek fokozódásával még tovább kell számolnunk. Ugyanakkor azonban új integrálódási folyamat is

megindult, amely a határterületekből összeálló új tudományágakat, szakágazatokat hoz létre. Ezen túlmenően, a mai kor követelményeinek csak úgy tudunk helytállni, ha a saját szakterületünk jó ismerete mellett, bizonyos fokú ismereteket szerzünk más szakterületről, sőt nem egészségügyi, nem orvostudományi szakterületek ismereteiben is bizonyos fokig jártasnak kell lenni. Gondolok itt matematikai, műszaki tudományi, kémiai, társadalomtudományi, közgazdaságtudományi ismeretekre.

Ezen igényeknek lehetőleg gyors követése, az ismeretkörök anyagának helyes megválasztása és a megfelelő formában való biztosítása nem könnyű feladat. Éppen azért, mivel az igény nagyon sokrétű, nagyon összetett, fontos megválasztani a feladatok közül a legfontosabb, a legdöntőbb területeket, amelyeknek kiszolgáltatását a könyvtári és dokumentációs szolgáltatások elsődlegesen biztosítják. Véleményem szerint, ilyen döntő terület a belgyógyászat és a gyermekgyógyászat, amely számarányában is a legtöbb orvost érinti, a betegellátás szempontjából pedig az ellátásnak kb. 60-70 %-át jelenti. Tehát az e területeken nyújtott gyors és szakszerű dokumentációs munka a lakosság egészségügyi állapotát is döntően befolyásolhatja.

Más módszert kell alkalmazni a tudományos munkát rendszeresen végző szakemberek igényének kielégítésére. Ők egy szűkebb területről igényelnek gyors információt. Másképp kell reagálni a diagnosztikai és terápiás jellegű ismeretanyag iránti igényekre, ahol az előbbinél lassabb ütemű szolgáltatás is elegendő. Továbbá differenciát kell tenni az egyes földrajzi területek között is.

Nagyobb segítséget kell adni azokon a területeken, ahol az egészségügyi intézmények száma, jellege és az ott dolgozó orvosok ambíciója, felkészültsége nagyobb igényvel jelentkezik. Azokon a területeken viszont, ahol kevesebb az igény, kisebb méretű szolgáltatással az igény felkeltésére kell törekedni. További problémát jelenthet a feladatok súlyozása a nyelvismeret szempontjából is. Nálunk a német és lassan az orosz és az angol nyelvismeret a szakemberek között elég széleskörű. Kevés viszont a francia, spanyol nyelvterületen otthonos szakember.

Tekintettel arra, hogy erőink, lehetőségeink bizonyos keretek, korlátok között mozoghatnak, ezeket a szempontokat a munka megszervezésénél, feladataink meghatározásánál feltétlenül számításba kell venni.

Ha így vázlatosan a feladatok egy részét áttekintjük, láthatjuk, hogy ehhez a munkához kétségtelen szükség van épületbővülésre, helyiségbővülésre, a személyi és anyagi lehetőségek növelésére. Döntő módon azonban a megfelelő új módszerekre, azok hatékonyságára kell támaszkodni. Ennek alapvető feltétele viszont a dokumentációs és könyvtárszolgálat technikai színvonalának fejlesztése. Szűkebb elhelyezési körülmények között, a meglévő anyagi lehetőségeknek a technikai felszereltségre való nagyobb centralizálása biztosíthatja csak az elkövetkező évek még jobb és még eredményesebb munkáját.

Ennek érdekében kell közösen munkálkodnunk. Engedjék meg, hogy az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók országos értekezlete minden résztvevőjének eredményes munkát és jó egészséget kívánjak.

S z é k e l y S á n d o r :

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs

Központ munkájáról és terveiről

Három év telt el legutóbbi országos megbeszélésünk óta, ez a három év egyben az OOKDK "második félideje" volt, hiszen az OOKDK 1960 nyarán jött létre, idestova hat esztendeje. Három évvel ezelőtt beszámolhattunk a szakkönyvtári hálózat megszervezéséről, e szervezet kezdő lépéseiről és megállapíthattuk, hogy a szervezet, az organizáció kialakulása után most már az a feladat, hogy a munka tartalmi részét fejlesszük elsősorban. A mi szakkönyvtári hálózatunknak — és amikor szakkönyvtári hálózatról beszélek, beleérttem természetesen a központot is — ugyanaz a feladata, mint a többié: a szakemberek tájékoztatása, képzése és továbbképzése céljából kell a szakirodalmat és más dokumentumokat beszerezni, feldolgozni és rendelkezésre bocsátani. E tartalmi munka néhány kérdését legutóbbi országos értekezletünkön — mintegy programatikusan — érintettük is, most, a konferencián az a célunk, hogy megvizsgáljuk: meddig jutottunk, milyen nehézségek mutatkoznak és hogyan juthatunk tovább.

Mielőtt munkánk és terveink részleteiről beszélnék, két elvi kérdést kívánok érinteni, amely kérdések tisztázása — úgy érzem — alapvetően szükséges további munkánk szempontjából. E két kérdés tisztázása emellett az eddigi munkánk értékeléséhez is nyújt szempontokat.

Az egyik kérdés: az orvostudományi szakkönyvtárak helye az orvostudomány és az egészségügy rendszerében, a másik: a szakkönyvtári tevékenység — beleértve a fejlesztést is — tervszerűsége.

Az orvostudományi szakkönyvtárak helye az
orvostudomány és az egészségügy
rendszerében

A könyvnyomtatás elterjedése óta a tudományok fejlődésének legfontosabb eszköze a könyv és a folyóirat, mert ezekben csapódott és csapódik le az emberiség "kollektív bölcsessége". A személyes közlésnek megmaradt ugyan valamelyest a szerepe, sőt vannak nézetek, amelyek szerint korunkban ismét növekvőben van — erre utal a kongresszusok, konferenciák, symposiumok és egyéb tanácskozások özöne. De mi ez az irodalom áradatához képest! Verba volant, scripta manent, minden kutató tudja, ha eredményeit maradandó módon és széles körben akarja publikálni, úgy ki kell nyomtattatnia; nem elegendő a kongresszusi beszámoló. És a gyorsaság is szerepet játszik, a sorrend megcserélődött: már nem a könyv, hanem a folyóirat jelenti a fontosabb forrást.

A leírt tapasztalat azonban csak holt betű. Szerepét akkor tölti be, ha mások elolvassák, ellenőrzik, átveszik és továbbfejlesztik azt a tudásanyagot, azt a tudományos tartalmat, amit magában foglal. Az orvostudomány is ma már széleszen hömpölygő folyó, amelyet rengeteg mellékág táplál. A meder csak az irányvonal, a medret az irodalom tölti meg, ebből merít mindenki és ebbe is üríti mindenki tudományos termékeit. Ha a folyó vizéhez nem férünk hozzá, megáll az élet, elepedünk a szomuságtól. Persze ki iszik ma már a folyóból? A folyók vizét nagy vízművek dolgozzák fel, tisztítják és kiterjedt vízvezeték-hálózat juttatja el a fogyasztóhoz. Ugyanez a helyzet a szakirodalommal: nagy könyvtárak és könyvtári hálózatok dolgozzák fel és juttatják el a szakirodalmat az olvasóhoz. Ha a szakirodalomhoz nem fér hozzá a szakember, megszűnik szakember lenni, mert a szakembert az jellemzi, hogy lépést tart szakmájának a fejlődésével. Az az orvos, aki ma például a néhány évtizeddel ezelőtti tudomány eredményeivel beéri, tulajdonképpen nem több a művelt laikusnál. Nem szakember többé a szó igaz értelmében. Ma a művelt laikus is — nagyjából — tudja mindazt, amit néhány évtizede az egyetemen tanítottak.

A nagy orvos-könyvtárosok Conrad Gesnertől John Shaw Billingsig mindezt nagyon jól tudták. Felismerték azt, hogy a könyv és a könyvtár holt anyag, ha nem használják. És azt is felismerték, hogy egy könyvtár, illetve fogalmazzuk úgy, hogy egy adott mennyiségű információ meghal és eltemetődik, ha nem gondozzák, ha nem tárják fel, ha nem teremtik meg azokat az eszközöket és módszereket, amelyekkel ezeket az információkat hozzáférhetővé lehet tenni. A hozzáférhetővé tétel, vagyis az életbentartás klasszikus eszközei, a különféle módon rendszerező — de rendszerező — katalógusok és bibliográfiák voltak. A klasszikus orvos-könyvtárosok ennek megfelelően katalógizátorok és bibliográfusok voltak egyben. A jövő orvosi könyvtárosa az orvosi szakismereteken kívül nem nélkülözheti a matematikai és elektronikai ismereteket sem, mert a szakirodalom feltárásának, vagy ahogyan az imént említettem: életben tartásának a feltételei már ma is alapvetően megváltoztak. Már ma sem nélkülözhetjük a gépeket, a számításokat, a programozást és az automatizálás különféle mértékét.

Tehát a könyvtári munka /amelybe én mindig beleértem a dokumentációt/ tulajdonképpen azonos módon és irányban fejlődik az orvostudománnyal és az egészségüggyel. Tartalma egyre gazdagabb és bonyolultabb, eligazodni egyre nehezebb a felhalmozódó ismeretanyag között és mégis egyre jobban eligazodunk benne. Módszerei a régi, kézműves technológiáról áttérnek a korszerű, elektrifikált és automatizált technikára. Ugyanakkor a régi módszereket is használjuk /a mi esetünkben — sajnos — kizárólag a régi módszereket használjuk/. A kopogtatást és a hallgatózást meg kell tanulni és alkalmazni is kell tudni. De ott van a röntgen és a fonokardiográf.

A könyvtár tulajdonképpen eszköz. Ugyanolyan nélkülözhetetlen a tudományban is és a gyakorlatban is, mint a többi eszköz. Míg azonban a kutatásban, a diagnosztikában és a terápiában használatos eszközök fejlődését és fejlesztésének a szükségességét mindenki elismeri — nem utolsósorban éppen a szakirodalomból szerzett ismeretek következtében —, kevesen vannak még azok, akik felismerik magának a könyvtárnak az esz-

köz, és pedig kutatóeszköz mivoltát. De a könyvtár nemcsak kutatóeszköz, hanem információ tárház — vagyis memória — is, az egyszerű tájékoztatás eszköze.

Hol volt a szakirodalom helye régen? A szakember szobájában és az íróasztalán. A szakember még néhány évtizeddel ezelőtt megvehette és elolvashatta szűkebb szakterületének az irodalmát. A nagynevű orvosok lakásának disze volt a néhányezer kötet magában foglaló könyvtár. És az irodalom nemcsak disz, hanem munkaeszköz volt, mint ahogyan ma is az. A magánkönyvtárakon kívül természetesen voltak intézeti, egyetemi könyvtárak gazdag dokumentum állománnyal. A súlypont azonban a magánkönyvtár volt.

A társadalmi fejlődés törvényei azonban általános érvényűek, érvényesültek a könyvtárak fejlődésében is. Amint a kisüzemet felváltotta a nagyüzem, a kis magánkönyvtárak sem tudják már kielégíteni az igényeket, nem tudnak megfelelni a szükségleteknek. Az irodalom egyszerűen mennyiségi növekedése következtében nem fér már el a régi keretek között és ahhoz, hogy kiismerjük magunkat benne, hogy tájékozódni tudjunk az áradatban, már nem elég egy ember feje. Ide már személyzet kell, rendszer kell, berendezés és gépek kellenek.

Az egészségügy és az orvostudomány területén is felváltotta a kisüzemet a nagyüzem. Mind a betegellátás, mind a kutatás nagyrészt kollektív formák között folyik a modern technika vívmányainak az igénybevételével. A termelő erők fejlődéséről van ez esetben is szó, a termelőerők koncentrálnak, kollektivizálódnak és automatizálódnak a fejlődés következtében — tekintet nélkül a társadalmi formára. A szocialista társadalmi rend előnye etek tekintetben csak annyi /ez a "csak" persze nagyon is jelentős/, hogy ismeri a társadalmi fejlődés általános törvényét és e törvény ismeretében elébbemegy a fejlődésnek, elősegíti a fejlődést.

Ez mutatkozik meg az egészségügy és az orvostudomány társadalmasításában, amely a szocialista országokban tudatosan és tervszerűen, a kapitalista országokban pedig spontán módon, sok-sok vargabetűvel és buktatóval megy végbe.

És ez mutatkozik meg a könyvtárügyben is, amely a szocialista országokban ugyancsak tudatosan és tervszerűen fejlődik. Hazánkban az 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendelet, amely bevezette a könyvtárak hálózatba szervezését, volt etekintetben a legjelentősebb lépés.

Amikor tehát meg akarjuk határozni az orvostudományi szakkönyvtárak helyét az orvostudományban és az egészségügy rendszerében, a következőket állapíthatjuk meg:

1. A szakkönyvtárak az orvostudomány és az egészségügy szerves részét képezik, mert nélkülük, állományuk és szolgáltatásaik nélkül sem az orvostudomány sem az egészségügy nem fejlődhet kielégítően, de még a mindennapi tevékenységét sem tudja megfelelően kifejezni.

2. A könyvtárügy és a könyvtári munka fejlődését ugyanazok a törvények befolyásolják, irányítják mint az orvostudomány és az egészségügy fejlődését.

3. Mivel az orvostudomány, az egészségügy és a szakkönyvtárügy között az összefüggés dialektikus, fejlesztésüknek párhuzamosan kell történnie; a könyvtárügy fejlődésének lemaradása előbb-utóbb hátrányosan érezteti hatását a kutatómunkában is és a gyógyításban is.

4. A könyvtárak tehát fontos helyet töltenek be az orvostudomány és az egészségügy rendszerében, ennek konzekvenciáit azonban nem vontuk le minden tekintetben.

Az első és legfontosabb gyakorlati következtetés, amit az eddig elmondottakból levonhatunk az, hogy elengedhetetlenül szükség van egy korszerű, a mai könyvtári követelményeknek megfelelő országos orvostudományi könyvtár létrehozására. Ez a szükség felmerült már akkor, amikor az OOKDK-t és az orvostudományi szakkönyvtári hálózatot a 24/1960. Éü. M. sz. miniszteri utasítás létrehozta. Hiszen a nemzetközi tapasztalatokon kívül más szakkönyvtári hálózatok hazai tapasztalatai is rendelkezésünkre álltak és ezek a tapasztalatok egyértelműen a

nagy, jól felszerelt, sokoldaluan működő központi könyvtárak szükségességét igazolják. Ilyen orvostudományi központi könyvtár létrehozására nem voltak meg az anyagi lehetőségek. Kényszermegoldáshoz folyamodtunk tehát tulajdonképpen, amikor a mai helyzetet kialakítottuk. Az elmúlt hat év tapasztalatai és fejlődése azonban azt bizonyítják, hogy a mostani helyzetben nem lehetséges már az orvosok és egészségügyi dolgozók könyvtári és információs igényeit a szükséges mértékben kielégíteni, és még kevésbé lesz ez lehetséges a jövőben.

Létre kell tehát hozni egy olyan intézményt, amely munkamegosztás alapján, tehát az idézett rendelet szellemének megfelelően egyesíti a BOTE Központi Könyvtárának és az OOKDK-nak a tevékenységét.

A szakkönyvtári tevékenység és fejlesztés tervszerősége

A szakkönyvtári tevékenység és fejlődés alapja és elindítója: a szükségletek. Amikor a szükségletek már nem elégíthetők ki kézműves módszerekkel, kialakulnak a szakkönyvtárak a maguk munkafolyamataival. A szükségletek növekedése, társadalmivá válása hozza létre a szakkönyvtári szervezetet. Azután a szervezet — mivel működik, tehát terjeszti a szakirodalmi ismereteket — visszahat a szükségletekre, fokozza az igényeket. Ily módon körfolyamat jön létre, amely állandó feszítő erőként hat és mozgatja, fejleszti az egész rendszert. Ez spontán folyamat, tanulni lehetünk minden országban tekintet nélkül a társadalmi rendszerre.

Az imént említettük, hogy a szocialista társadalmi rend fölényét alapvetően az biztosítja a régebbi társadalmi formákkal szemben, hogy ismeri a társadalmi fejlődés törvényeit és ezáltal tervszerűen erősíti e törvények spontán tendenciáit. A fejlődés ilyen módon gyorsabb, a társadalmi szükségletek kielégítése hatásosabb. A felismert tendenciák erősítésének módszere a tervezés, a terv tehát a szocialista társadalom, termelés és szolgáltatás fejlesztésének alapvető, fontos eszköze.

Tudtuk-e érvényesíteni a tervszerűség elvét a szakkönyvtári tevékenység és fejlesztés terén? Erre csak azt válaszolhatjuk: bizonyos mértékig. Csak bizonyos mértékig azért, mert az orvosi szakkönyvtárak tekintetében nem érvényesülnek még a népgazdasági tervezés általános törvényei. Hadd említsek meg néhány törvényt, amelyek csak bizonyos mértékig érvényesülnek az orvosi szakkönyvtárügyben.

Ilyen törvény a tervszerű, arányos fejlesztés törvénye. Véleményem szerint a szakkönyvtárügyünk nem fejlődik arányosan, vagyis annak a helynek megfelelően, amelyet az orvostudományban és az egészségügyben betölt illetve be kellene töltenie. A tervszerű és arányos fejlesztéshez szükséges normákat az a rendelet, amely a szakkönyvtári hálózatot létrehozta, meghatározta. /Helyiség, személyzet, felszerelés stb. tekintetében – igaz, hogy e normák egy része nem eléggé konkrét./ Nem mondhatjuk azt, hogy az elmúlt hat évben nem volt fejlődés. Összehasonlítva fejlődésünket az egészségügy más mutatószámaival megállapíthatjuk, hogy fejlődésünk lassabb – tehát nem arányos. Az aránytalan fejlődés oka éppen az, hogy a fejlesztési tervekben gyakran teljesen hiányzik a könyvtár fejlesztésének a terve, olykor pedig nem kielégítő módon szerepel csupán.

Ilyen törvény továbbá a tervezés módszerében megmutatkozó demokratikus centralizmus, ami azt jelenti, hogy az alulról, a szolgáltatást végző szerv részéről elkészített tervjavaslatok alapján készítik el a kötelező érvényű központi tervet, amely azután meghatározza az alárendelt intézmények működését. A magunk részéről készítettünk fejlesztési terveket, azonban az Egészségügyi Minisztérium ezideig nem talált módot arra, hogy ezeket a terveket beillesse az egészségügy tervei-be és távlati tervébe. Az orvostudományi szakkönyvtári hálózatnak tehát nincs jóváhagyott fejlesztési vagy távlati terve, csak tervjavaslatok, elgondolásai vannak, amelyek ebben a formában természetesen nem egyebek "jámor óhajoknál".

Ilyen törvény a terv szakaszossága, a rövidlejárata, a közepes és a hosszú időtartamu tervek összeegyeztetése és harmóniája. A népgazdasági tervezés – mint ismeretes – három-

féle tervvel dolgozik a tervezés időtartamának tekintetében. Az éves tervek, amelyek a folyó munkára vonatkoznak öt éves tervekké szintetizálódnak, néhány öt éves tervből alakul ki azután a távlati terv. A szakkönyvtári hálózat esetében csupán éves tervekkel dolgozunk, ámbár maga az egészségügy és az orvostudomány /az orvostudományi kutatást is beleértve/ alkalmazkodik az általános tervezés szabályaihoz, és kidolgozza a maga öt éves valamint távlati terveit. A szakkönyvtárak ezekből a tervek közül kimaradnak, az utóbbi években csak odáig jutottunk el, hogy legalább az új építkezések terveinek kialakításakor gondolnak már könyvtárhelyiség építésére és olykor a szakemberek /a könyvtárápító szakemberekre gondolunk/ véleményét is megkérdezzük.

A tervszerű munka ilyen hiányosságai két következménnyel járhatnak:

Objektíve kialakul egy olyan helyzet — és ezt máris kezdjük tapasztalni —, hogy a szakkönyvtári munka elmarad az egészségügy és az orvostudomány általános fejlődése mögött. Magyarán: a szakkönyvtári hálózat nem fogja tudni kielégíteni a fejlődéssel járó szükségleteket, igényeket.

Szubjektíve pedig kialakulhat egy bizonyos perspektívátlan-ság, amelynek megnyilvánulásait ugyancsak máris észleljük. Nem egy jólképzett könyvtáros dolgozik mostoha körülmények között és mivel nem látják a fejlődés perspektíváit, bizonyos kedvetlenség vesz olykor erőt rajtuk. Ez természetesen visszahat a munkára, a teljesítményre.

Jól tudjuk, milyen nagy feladatok állnak a magyar orvostudomány és egészségügy előtt, jól tudjuk, hogy ezeknek a feladatoknak a megoldása milyen jelentős beruházásokat és egyéb költségeket igényel. Amikor e bevezetésképpen érintett problémákról beszélünk, csak azt kívánjuk elérni, hogy a szakkönyvtárügyet is tekintsék az orvostudomány és az egészségügy szerves részének és ne állítsák szembe a gyógyító-megelőző, az oktató és továbbképző, valamint a kutató munkával, hiszen a könyvtárügy ezeknek nélkülözhetetlen része. A könyvtárügy fejlesztése és ellátása ne legyen ad hoc probléma "ha majd marad

valami" alapon, hanem váljék ugyanolyan tervfeladattá, mint az egészségügy és orvostudomány többi szektora.

Rátérve most már az OOKDK-nak az elmúlt három év alatt végzett munkájára — az orvosi könyvtári hálózat helyzetéről és kétségtelenül kimutatható fejlődéséről egy másik beszámoló szól majd — először néhány szolgáltatásunkról számolok be.

Tájékoztató szolgáltatásaink

az elmúlt három esztendőben fejlődtek, ha nem is nagy mértékben. Megmutatkozik ez a fejlődés elsősorban abban, hogy a tájékoztatásért hozzánk fordulók száma 1963-1965 között 20 %-kal növekedett. A tájékoztatás nagyobbik része — mintegy 2/3-a — szóbeli információ. A tájékoztatásnak mintegy 1/3 része esik az un. irodalomkutatásra, a témabibliográfiák összeállítására.

A tájékoztatás egyik formája a fordító szolgálat is. Erre a célra — a többi szakkönyvtári központtal összehasonlítva — csak jelentéktelen anyagi eszközök állnak rendelkezésünkre. Ezért nem tudjuk betölteni a központi szakmai fordító intézmény funkcióját, csupán arról van szó, hogy évente mintegy 300 közleményt fordítatunk az OOKDK-ba járó külföldi folyóiratokból. Anyagunkat azáltal növeljük, hogy igyekszünk összegyűjteni a más intézményekben lefordított cikkeket, ezekből a fordításokból egy-egy példányt kérünk.

A témabibliográfiák valamint a lefordított cikkek címeit az Orvosi Hetilap Horus rovatában rendszeresen publikáljuk és ennek alapján másolatokat küldünk a megrendelőknek. Egy-egy témabibliográfiából átlag 2,5, egy-egy fordításból átlag tíz példányt igényelnek ilymódon.

Tájékoztató tevékenységünk hasznos segédeszköze az a kurrens folyóiratcikk katalógus, amelynek építéséhez 1964-ben fogtunk hozzá. Az OOKDK-ba és a BOTE Központi Könyvtárába járó külföldi folyóiratokból készülnek a címleírások, 1964-ben mintegy 15 000, 1965-ben már 25 000 cédulával gazdagodott ez a katalógus. A feltárás mélységét korlátozza az, hogy a címleírások csak egy-egy példányban készülnek, a többes szakozás lehetősége tehát nincs

meg. E katalógus anyagából 1964-65-ben havonta sokszorosított kiadványt is készítettünk NOVITATES címmel, amelyet megküldtünk a hálózat könyvtárainak, valamint az egyéni kutatóknak is. A kiadvány katalógusból válogatott témaösszeállításokat tartalmazott, számonként tehát témabibliográfiákat adott. Évenke kb. 2000-2000 cimleírást adtunk ki ily módon 250-300 témába csoportosítva. A kiadvány helyett — amint arról alább szó lesz — 1966-ban egy újabb szolgáltatást indítottunk meg, mivel nem tudtuk biztosítani a kiadvány gyorsaságát, frissességét.

A kiadványok

Bibliográfiai kiadványaink csaknem kizárólag a hazai irodalmat dolgozzák fel, csak kevés olyan kiadványunk van, amely a külföldi szakirodalmat dolgozza fel.

A magyar orvostudomány irodalmát három formában dolgozzuk fel. 1957 óta kiadjuk a Magyar Orvosi Bibliográfiát /1965-től évente hat szám jelenik meg/, amely a magyar szakirodalom nemzetközi bibliográfiája, teljességre törekvően tartalmazza a magyar szerzők műveit. A Magyar Orvosi Bibliográfiából évente egyszer két kötetben angolnyelvű kiadványt szerkesztünk Hungarian Medical Bibliography címmel. Ezzel a kiadvánnyal a hazai irodalom propagálása és cserekapcsolataink kiépítése a célunk. Végül retrospektív bibliográfiai sorozat formájában szakmánként jelentetjük meg az 1945-1960-as időszak magyar irodalmát. E sorozatból 25 kötet jelent meg /keves kivétellel a beszámolási időszakban/, a sorozat szerkesztését az idén befejezzük, egy-két kötet kivételével az idén meg is jelennek a bibliográfiák.

Bibliográfiai tevékenységünk eredményeképpen a felszabadulás utáni időszak magyar irodalma teljes feldolgozást nyert és bárki számára könnyen hozzáférhető. Bibliográfiáinknak a feldolgozási módját, összeállításukat és kivitelezésüket az egész könyvtáros szakma nagyra értékeli.

A kurrens bibliográfiák közé tartozik az 1963 óta megjelenő Gyógyszerészeti és Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle, amely évente négyszer a vonatkozó hazai és külföldi cikkek bibliográfiai adatait adja közre.

A kiadványok másik csoportja: a referáló szemlék. Ilyen kiadványunk a Tuberkulózis és Tüdőgyógyászat Referáló Szemle, a Magyar Anaesthesiologia és Referáló Szemle, amely kiadványokról már legutóbbi értekezletünkön, 1963-ban is beszámolhattunk.

Azóta két újabb referáló szemlével gazdagodott a választék: 1964-ben megindult a Rheumatológiai és Balneológiai Referáló Szemle. 1965-ben pedig a Testnevelés- és Sportegészségügyi Referáló Szemle.

Ezek a referáló szemlék évente négyszer jelennek meg, szerkesztésük és megjelentetésük sok nehézséggel jár még, a szakorvosok tájékoztatása szempontjából azonban kétségtelenül hasznos segédeszköznek bizonyulnak.

Az említetteken kívül több "egyedi" kiadványt jelentettünk meg az elmúlt három évben.

Végül még két ismert és régebbi idő óta megjelenő sorozatos kiadványunkról tesztek említést: az Orvosi Hetilapban megjelenő Horusról és "Az Orvosi Könyvtáros" c. módszertani folyóiratról. Az előbbit általános célkitűzései mellett felhasználjuk az OOKDK munkájának, szolgáltatásainak a propagálására is. Az utóbbi fő célja könyvtárosaink szakmai tájékoztatása, továbbképzése.

Az OOKDK tájékoztató tevékenységének és kiadványainak rövid áttekintése után most már feltehetjük a kérdést: mutat-e fejlődést az elmúlt három esztendő története? Erre a kérdésre azt felelhetjük: a fejlődés kisfokú, nagyjában-egészében a munkánk stacionér fázisban volt e három esztendőben. Voltak egyes kezdeményezések mindkét munkaterületen, lényeges előrehaladás azonban atekintetben, hogy az orvosokat jobban megismertessük a szakirodalommal — hiszen ez a fő célkitűzés — nem történt. Ezekben az években a nemzetközi dokumentációs-információs módszerek tekintetében valóságos forradalom kezdődött. Eppen az orvostudományi dokumentáció az a szakterület, amelyen — külföldön — a legfejlettebb gépi módszerek, elektronikus számítógépek léptek porondra. Hazánkban azonban még csak az évtizedek óta ismert, legelemibb módszerekkel dolgozunk. Ezek a módszerek

ma már elégtelenek a szakirodalom feltárására és a szakemberek igényeinek gyors és folyamatos kielégítésére.

Ha már a dokumentációs módszerek és szolgáltatások tekintében nem állapíthatunk meg valami nagy fejlődést, vizsgáljuk meg, hol tartunk a szakirodalom beszerzése terén? Rendelkezésre tudjuk-e bocsátani a szükséges szakirodalmat?

A hazai és a szocialista országok szakirodalmának beszerzése a szükségleteknek megfelelő mértékben lehetséges. Nem mondhatjuk el ugyanezt a devizás /tőkés országokból származó/ szakirodalomról. A devizás szakirodalom beszerzésének irányítása az OOKDK feladata, már csak ezért is be kell számolnunk az elmúlt három év tapasztalatairól. E kérdéssel — amely valamennyiünk előtt nagyon jól ismert — nem kívánok részletesen foglalkozni, csak a legfontosabb tényeket említem meg, hogy levonhassunk belőlük néhány következtetést.

Devizakeretünk az elmúlt három évben gyakorlatilag nem változott, a szakirodalom azonban évről-évre drágul. Különösen nagymértékű drágulás következett be a legutóbbi évben. Míg a hazánkba járó folyóiratok átlagos előfizetési ára 1963-ban még csak 613 Ft volt, ez az átlagár 1965-re már 738 Ft-ra emelkedett. A beszerzett folyóiratok száma évente 6600 körül ingadozott. /1964-ben abban a reményben, hogy devizakeret emelést tudunk elérni, több folyóirat előfizetését engedélyeztük, ennek megfelelően 1965-ben több mint 7300 folyóirat járt az ország egészségügyi intézményeibe./ A folyóiratok drágulásának első következménye az lett, hogy egyre kevesebb deviza maradt a könyvek beszerzésére. A folyóiratok kiszorítják a könyveket.

A folyóiratok száma mellett fontos a folyóirat választék szélessége. Elméletileg az volna a kívánatos, ha minden szükséges folyóirathból egy-két példány fellelhető volna az országban. A folyóirat választék vagyis a folyóirat félésségek száma legutóbbi feldolgozásunk adatai szerint nem növekedett az utóbbi három évben. 1963-ban 1168 féle devizás folyóirat járt az országba, ma sem jár többféle. Ha tekintetbe vesszük, hogy a világon megjelenő orvosi folyóiratok számát több mint 7000-re becsülik és közülük mintegy 4000-et tart a dokumentá-

ciós szakirodalom értékesnek, vagyis beszerzendőnek, úgy megállapíthatjuk, hogy elmaradásunk a választék tekintetében elég jelentős, és az utóbbi három évben nem is tudunk javítani a helyzeten.

Még rosszabb a helyzet a könyvek tekintetében. Évente 2000-2200 könyvet vásárolunk a devizakeretből és körülbelül ugyanennyit szerez be a hálózat ajándék, csere valamint a hazai könyvesboltokban történő vásárlás útján. Ez a kb. 4000 könyv már csak elenyésző töredéke a világ szakirodalmi könyvtermésének.

A mi álláspontunk az, hogy a folyóirat irodalmat kell elsődlegesen beszerezni — ebben vannak a legujabb eredmények —, a könyvek beszerzése tekintetében a legszükségesebbekre szorítkozhatunk. /Kérdés, be tudjuk-e jövére a legszükségesebb könyveket is beszerezni?/

A folyóirat irodalom beszerzése terén pedig az az álláspontunk, hogy kívánatos a választék növelése, a többszörös előfizetések megszüntetése árán, többféle folyóirat előfizetése. Ezt a szempontot eddig nem tudtuk kielégítően érvényre juttatni — a választék nem növekedett az elmúlt évek során. De azt is hozzá kell tenni, hogy a választék növelése /a többszörös előfizetések felszámolása útján/ elméletileg ugyan helyesnek látszik, gyakorlatilag azonban nehezen vihető keresztül. Az előfizetők jelentős része ugyanis beéri megszokott folyóiratával és ragaszkodik is ahhoz, hogy ezek a folyóiratok viszonylag kényelmesen a rendelkezésére álljanak. A választék növelése, a többes példányok megszüntetése egyben azt is jelentené, hogy a kisebb intézmények folyóirat állománya csökkenne azért, hogy a nagyobb könyvtárakban /például az alközpontokban/ többféle folyóirat álljon — de csak egy-egy példányban! — rendelkezésre. Nyilvánvaló, hogy a folyóiratok tanulmányozása ily módon nehézségekbe ütközik, hiszen az egyedi példányokat nem szívesen kölcsönzik a könyvtárak — és joggal. Ez a folyamat akkor valószínűleg meg, ha mód nyílnék az egy példányban járó folyóiratok cikkeitnek reprográfia útján történő rendelkezésre bocsátására. A "kölcsönzésnek" ez a formája külföldön már általános.

Munkánk számos részletkérdéséről lehetne még szólni, célom azonban csak az volt, hogy néhány fő kérdésben mutassam meg fáradozásaink eredményét - vagy eredménytelenségét.

Befejezésül néhány szót a terveinkről.

Az OOKDK tervei

Munkánkat éves tervek keretében végezzük, a keretet meghatározza a költségvetés, amely lényeges emelkedést nem mutat az utóbbi években. Intézetünk létszáma is változatlan. Különféle, beszámolómban érintett problémáink megoldására készítettünk rövidebb-hosszabb időre terjedő tervjavaslatokat, amelyeket az Országos Orvostudományi Könyvtárügy Tanács sorra-rendre megvitatott.

1963-ban kidolgoztuk a hálózat létszámfejlesztési tervét a következő évekre; elkészítettük az orvostudományi könyvtárügy 20 éves fejlesztési tervének tematikáját; foglalkoztunk a korszerű könyvtári reprográfiával, valamint az orvosok szakirodalommal való ellátásának továbbfejlesztésével.

1964-ben tervezetet dolgoztunk ki az orvostudományi dokumentáció fejlesztésére; felértékeljük a hálózat helyzetét és fejlesztésének lehetőségeit.

1965-ben új tájékoztató szolgáltatások bevezetésének a tervét készítettük el; előterjesztést tettünk egy központi reprográfiai üzem létrehozására; megkezdtük egy központi orvostudományi könyvtár építésére vonatkozó terv kidolgozását, amelyet 1966 elején terjesztettünk az Országos Orvostudományi Könyvtárügy Tanács elé.

Terveink között van olyan, amelyet a jelenlegi körülmények között, az erők belső átcsoportosításával meg tudunk oldani. Ilyen az új tájékoztató szolgáltatások közül egy-két egyszerűbbnek a bevezetése. Már az idén megindítjuk a gyors-tájékoztató szolgálatot, amely előfizetés alapján, bizonyos témakörökben azonnal és folyamatosan szolgáltatja az OOKDK-ba és a BOTE Központi Könyvtárába járó folyóiratokból meritett címleírásokat. Ezután a témafigyelő szolgálatot kívánjuk megindítani,

amely már nem csak címleírást, hanem kivonatot is ad a figyelt témára vonatkozó irodalomból.

Terveink második csoportjába tartoznak azok, amelyeknek a megvalósításához hosszabb — de nem túl hosszú — idő és közepes nagyságú beruházások, valamint létszám szükségesek. Ezek közül a legfontosabbnak a korszerű reprográfiai módszerek bevezetését tartjuk, amely tekintetben jelentős előrehaladást kell elérnünk a következő néhány évben, mivel ez ma már a szakirodalommal való ellátás biztosításának legfontosabb módszere. Arra törekszünk, hogy néhány éven belül legalább két vidéki egyetemünk könyvtára kapjon xerox típusú gyorsmásoló berendezést és ezen kívül Budapesten létesüljön egy nagyobb volumenű gyorsmásoló üzem, folyóirat közlemények másolása és sokszorosítása céljából.

Végül távlati terveink közé tartozik a már legfontosabbként említett központi könyvtár építésének a terve. Tudjuk azt, hogy szakkönyvtári problémáink nagy részét csak egy ilyen intézmény birtokában oldhatjuk meg. Az intézmény létrehozásáról a BOTE Központi Könyvtárával együtt elkészítettük a tervjavaslatunkat, amelyet mind a BOTE Kari Tanácsa, mind az Egészségügyi Tudomány Tanács pártolónak elfogadott. A megvalósítás most már felügyeleti szervünk feladata, ezt a tervjavaslatot be kell illeszteni az egészségügy és orvostudomány fejlesztésének távlati tervébe.

Terveink jelentős része a hálózati fejlődéssel illetve fejlesztéssel kapcsolatos és nem mondhatjuk, hogy ezek a tervek hatástalanok maradtak. Ha nem sikerült is szervesen beépítenünk őket az egészségügy tervezésének rendszerébe, hasznos irányvonalat mutattak, megvalósításuk harc kérdése és könyvtárosaink szívesen harcolnak is azért, hogy szakkönyvtáraink fejlődjenek. És ha a következő években meggyorsul majd a szakkönyvtári hálózat fejlődése — amit remélünk —, abban szerepe lesz annak, hogy évek óta napirenden tartjuk égető problémáinkat.

A munka továbbfejlesztésére, új módszerek bevezetésére tehát az adott keretek között is van lehetőség, ha ez a lehetőség eléggé szerény is. Értekezletünk további napirendjére éppen azoknak a problémáknak a megvilágítását tűztük, amelyek megol-

dására, továbbfejlesztésére — úgy érezzük — az adott szerény keretek között is van lehetőség.

Bizonyos vagyok abban, hogy tanácskozásunk eredménnyel jár, mint ahogyan bizonyos vagyok abban is, hogy eddigi tevékenységünk jó alapokat rakott le a további fejlődés számára.

S z e p e s i Z o l t á n n é :

A magyar orvosi könyvtári hálózat helyzete és
fejlődése

I. Az orvosi könyvtári hálózat jellemzői

Mielőtt a magyar orvosi könyvtári hálózat számadatokkal is dokumentált helyzetének bemutatására rátérnék, szeretném néhány szóval jellemzését adni.

Mindenki előtt ismeretes a könyvtári törvény, amely számos magyar könyvtári hálózatot teremtett. Mi az oka annak, hogy ezek a hálózatok közös célkitűzéseik és feladataik ellenére is egészen különböző képet mutatnak? Nyilvánvalóan a körülményekben kereshetjük az okokat. Ezek a dotáció, a megfelelő anyagi alapok: az épület és az eszközök, a berendezések, a könyvállomány, az intézetek funkciója, a feladatokat megvalósító emberek felkészültsége közti különbségek, az ellátandó olvasók jellemzői, a köztük és a könyvtárosok között kialakult kapcsolat minősége — és nem utolsósorban a hálózat szervezeti formája.

Nem célunk más hazai könyvtári hálózat bemutatása. Csupán egyre szeretnék utalni, a legfejlettebbre, a műszaki könyvtári hálózatra. Ez a hozzánk képest nagy szervezet régebbi hagyományokkal rendelkezik, a könyvtári törvény jóval több rendezett, kész könyvtárat és fejlett dokumentációt talált ezen a területen, mint másutt, kevesebb ujat kellett létrehoznia stb., a hálózat által ellátandó szakemberek legnagyobb része budapesti, a hálózat anyagi ellátottsága a miénknél jobb, felszereléseik korszerűek, könyvtárosainak és dokumentalistáinak felkészültsége magas színvonalú, dokumentációs munkája széleskörű és differenciált. Ezzel szemben az orvosi könyvtári hálózat mozgékonyabb, az olvasók és a könyvtárosok közötti kapcsolat különösen szívélyes és szoros. Annak ellenére, hogy a mi hálózatunk könyvtárai között is nagyok a szintkülönbségek, a hálózat egé-

sze mégis sokkal egyneműbb; a Központ sűrűn érintkezik hálózati könyvtárosaival. Olvasóinkból, az orvosokból alakult társadalmi testületek, a központi és alközponti könyvtári tanácsok többnyire aktívak, segítőkészek, és egyre inkább foglalkoznak szakmai kérdésekkel is, nemcsak a devizakeret elosztásával. A már említett élénkség az OOKDK Módszertani Osztályának instruáló munkájára is érvényes. Kevés ember lát el nagy területet, az egész országot. Ha az orvosi könyvtári hálózatra gondolunk, a térkép jelenik meg előttünk, amelyen repülőszolgálatot teljesít a négy instruktor, aki évente kétszer felkeres minden fontos könyvtárat, de soronkívül ejtőernyős szolgálatot is teljesít ott, ahol erre sürgős szükség van.

A tartalmi tevékenység vonatkozásában azonban még sok a megoldatlan feladatunk és ebben a tekintetben példaképpen a műszaki hálózat áll előttünk.

II. A hálózat élete az utolsó 3 évben

Ha az 1963-ban megtartott konferencia hozzászólásaiból indulunk ki, meg kell állapítanunk, hogy a felvetett javaslatok közül - amelyek spontán megnyilvánulók és heterogének voltak - nagyon keveset valósítottunk meg. Nem valósult meg az egész orvostudományt felölelő referáló szemle sorozat kiadása, mikrofilmleolvasók, reprográfiai gépek beszerzése és üzemeltetése, tartalomjegyzék sokszorosítás bevezetése, a Gyógyszertár Vállalatok könyvtárainak központosítása, több folyóiratcikk fordításának elkészítése stb.

Ha azonban a hálózat fejlődését az OOKDK-nak, a Központnak a fejlődéséhez hasonlítjuk, örömmel állapíthatjuk meg, hogy a "területen", a hálózatban sokkal nagyobb volt a fejlődés. Azt mondtam: örömmel állapíthatjuk meg. Félre ne értsenek: tisztában vagyunk azzal, hogy a Központ jelentős fejlődése nélkül megnyugtatóan a hálózat sem fejlődhet tovább és nem annak örülünk, hogy az OOKDK — mint ahogy az előbb elhangzott referátum leszögezte — keveset fejlődött, hanem annak, hogy a hálózatban kimutatható eredmények születtek.

1. A Központ felterjesztései, tervei a hálózati fejlesztés érdekében

Miután 1963-ban a hálózat megszervezése nagyjából befejeződött, az alközpontok funkcióinak kijelölése, az alközponti könyvtári állások betöltése megtörtént, és a szervezet megkezdte működését, az OOKDK, a Központ számos fejlesztési tervet és javaslatot dolgozott ki a hálózati munka megjavítása, a fejlődéshez szükségesnek mutakozó átszervezések végrehajtása érdekében.

Igy már 1963-ban elkészítette az orvosi könyvtári hálózat 20 éves fejlesztési tervét, amelyben már akkor leszögezte, hogy a Központnak megfelelő épületre van szüksége, amelyben megfelelő olvasóhelyek biztosítják a helybenolvasást. Tervei között szerepelt a teljes könyv- és folyóirat KC felállítása, egy tömör tároló raktár létrehozása a könyvtárakban levő inkurrencia begyűjtésére, magyar nyelvű referáló folyóiratsorozat megindítása, figyelőszolgálat kialakítása, sokszorosító üzem, könyvkötő műhely létrehozása, a magyar szakirodalom angol, orosz, német nyelvű referálása, nemzetközi filmarchivum felállítása, amely gyűjtené és forgalmazná az orvosi kutató- és oktatófilmeket. Az egyetemi könyvtárak vonatkozásában leszögezte, hogy ki kell fejleszteni a könyvtárak információs szolgálatát. A nagyobb hatásfoku területi munka érdekében tervbe vette 4-5 nagyobb tanácsai központ létrehozását, amely regionálisan ellátja a hozzá tartozó területet; leszögezte, hogy minden könyvtárban mikrofilm leolvasót kell a tervidőszak végére beszerezni.

Nem sokkal később javaslatot dolgozott ki az orvostudományi könyvtári hálózat nemzetközi kiadványcseréjének fejlesztésére vonatkozóan, majd a hálózati létszámfejlesztés érdekében 32 újabb könyvtáros beállítására tett javaslatot.

Majd 3 éves fejlesztési tervet dolgozott ki, amelyben leszögezte, hogy szükség van a megyei kórházi könyvtárak "megyei" jellegének kihangsúlyozására, az egyetemi könyvtárak ún. "megyei funkcióinak" kiépítésére és újra hangsúlyozta az OOKDK megfelelő elhelyezésének fontosságát.

Az alközpontok és a tagkönyvtárak normatíváinak megállapításával foglalkozott "Az orvostudományi szakkönyvtári hálózat helyzete és továbbfejlesztésének lehetőségei" című felterjesztés. Ebben az alközpontok normatívájaként legalább 10, tagkönyvtár hozzátartozását, a tagkönyvtár normatívájaként pedig a 400 könyvtári egységnyi állomány meglétét jelöli meg.

2. A hálózati könyvtárak munkájának fejlődése általában

1963-ban befejeződött az orvosi könyvtárhálózat feltérképezése, a szervezet kiépítése, az év fő feladata ennek további megerősítése volt. Az alközponti tevékenység előfeltételei - a Csongrád megyei alközpont, Szentes kivételével, ahol a könyvtárosi státuszt nem töltötték be - biztosítva voltak. A helyiségproblémák csak kis részben oldódtak meg, de remélhető volt, hogy a kórházak bővítésével sor kerül majd a többire is, hiszen a könyvtárak természetes növekedése ezt a kérdést mindig előtérben tartja.

1964-ben a hálózati munka még mindig szervezési és kiképző jellegű volt, a hagyományos könyvtári munkamódszerek begyakorlását és gördülékeny vitelét kellett elérni. Létszámemelésre az év folyamán nem került sor. 2 könyvtár új helyiséget kapott. 1 könyvtár 1 helyiséggel bővült, kettő mikrofilm berendezést vásárolt. Szentesen betöltötték a könyvtárosi státuszt. Ezzel az összes alközpont státuskérdése megoldódott. Több könyvtár sokszorosított formában juttatta el könyvkatalógusát, ill. folyóiratainak jegyzékét a megye, járás, város orvosaihoz. Borsod-megye megindította a folyóiratkörözést. 82 vidéki orvosnak kölcsönzött rendszeresen. Több kórházban kezdték el az irodalomkutatást. Egy-egy ilyen könyvtár az év folyamán 10-25 téma-bibliográfiát készített. Középfoku szakképesítést szerzett 12 fő.

1965-ben a többéves instruáló munka, az igazgatók és a gazdasági vezetők meggyőzése kezdte meghozni gyümölcsét. Új könyvtárhelyiségbe költözött 9 könyvtár, új könyvtárhelyiség építését ill. átalakítását elkezdte 7. gyógyintézmény, a könyvtárosok létszáma 9 fővel szaporodott. Új berendezést szerzett be

10 könyvtár, új szolgáltatást vezetett be 5 könyvtár. Egy megye és egy fővárosi alközpont kivételével minden könyvtárunk elkészítette ügyrendjét. Könyvtárosi képesítést szerzett 37 fő.

A fejlődés elsősorban a vidéki tanácsi hálózatban mint végbe, ahová az instruktori munka nagyrésze irányult, kevésbé az egyetemi könyvtárakban és alig a budapesti tanácsi hálózatban. Sokkal egyszerűbb természetesen ott a fejlesztés, ahol szinte semmi sem volt, már leszűrt tapasztalatok alkalmazása miatt kevesebb a nem egyenesirányú fejlődés és feltűnőbb is.

Általában megállapíthatjuk, hogy hálózatunk a könyvtári helyiségek megfelelő kialakítása, a könyvtárosi létszám emelése, a szakképzettség megszerzése, a berendezés biztosítása, a könyvtári munka szempontjából is sokat fejlődött. Hogy milyen mértékben, azt az 1962-es számadatokkal történő összehasonlítás fogja szemléltetően megmutatni.

III. A hálózat jelenlegi helyzete

Kimutatásaink és a beküldött statisztikai jelentések alapján hálózatunkhoz 1962-ben 367, 1965-ben pedig 451 könyvtár tartozott.

Hálózati könyvtáraink típus szerint

	1962	1965
egyetemi könyvtárak hálózata	146	148
főv. tanácsi hálózat	56	72
vidéki tanácsi hálózat	104	174
OKI hálózat	27	27
orsz. és központi intézetek	34	30
	367	451

A könyvtárak számát tekintve tehát vidéki tanácsi hálózatunk fejlődött a leginkább: 1962-ben 104, 1965-ben pedig 174 könyvtár tartozik hozzá.

Könyvtáraink megoszlása állománykategóriák szerint:

	1962	1965
400 könyvtári egység alatt	83	103
401 - 1 000 könyvtári egység	80	108
1 001 - 5 000 " "	175	196
5 001 -10 000 " "	25	37
10 001-20 000 " "	1	2
20 001-50 000 " "	1	3
50 001-100 000 " "	1	1
100 000 egység felett	1	1
összesen:	367	451

400 kötetnél kevesebb könyvtári egységgel rendelkezik 103 könyvtár. Ezeket 1966-tól kezdve nem tekintjük könyvtáraknak, csak fejlesztendő könyvgyűjteményeknek. Ha könyvtáraink felett állományuk nagysága alapján tartunk seregszemlét, kiderül, hogy 1962-ben 367 könyvtárunk volt, ebből 400 könyvtári egységnél kevesebbel rendelkezett 83, míg 1965-ben 451 könyvtárunk közül 103-nak van 400 egység alatti állománya. A számbavehető könyvtárak tehát 1962-ben 284, - 1965-ben pedig 348. Nem akarjuk természetesen ezeket a kis állományú gyűjteményeket lebecsülni, néhány év múlva ezek is könyvtárakká válnak. 1 000 és 5 000 kötet közti állományú könyvtáraink száma 1962 óta 21-gyel, az 5 000-10 000 egységnyi állományúak száma pedig 12-vel gyarapodott.

Könyvtári állomány tekintetében 1962-ben 880 000, 1965-ben 980 000 egység volt az egész hálózat teljes állománya. Nem nagy szám.

1962-ben alig néhány könyvtárunknak volt külön helyisége, ezeknek a felét más célokra is igénybe vették. 1965-ben összesen 193 könyvtárunk külön helyiséggel rendelkezik. Az utolsó konferencia óta eltelt három esztendőben 39 könyvtár kapott új helyiséget és épülőben van 11. A 204 könyvtár helyiségviszonyai tehát többé-kevésbé megnyugtatók. Ha azt vesszük, hogy 103 könyvtárnak nincsen 400 kötetnyi állománya, tehát külön helyi-

ségre nincs is szüksége, 144 olyan könyvtárunk marad, amelynek már szüksége van könyvtárhelyiségre, ezek közül 45 állományát tekintve már nem is nélkülözheti. Igaz, a könyvtárhelyiségek egy részét még mindig más célokra is igénybeveszik. Ezalatt a "más cél" alatt sohasem a tudományos üléseket értjük. Ezeknek ott a helye a könyvtárban. Sőt véleményünk szerint az üléseken ott a helye a könyvtárosnak is. Ezzel csak tágul látóköre és néhány ülés után szakirodalommal segíteni és tudja a referáló üléseket, kliniko-patológiai konferenciákat. Az orvosi titoktartás természetesen a könyvtárost is köti. Az azonban semmiképpen sem viszi előre a könyvtári és a tudományos munkát, ha a könyvtár helyiségét légó tanfolyamok, szakszervezeti rendezvények, sőt névadó ünnepségek megtartására használják fel. Nem kívánható ilyen körülmények között a könyvtárostól, hogy felelősséget vállaljon a könyvtári vagyonért, de a könyvtári munkának sem tudhat idő hiányában megfelelni. Helyiség tekintetében különlegesen jó helyzetben van a SZOTE Könyvtára és még jobb helyzetben lesz a POTE könyvtára, mielőtt az új egyetemi elméleti épülettömbbe költözik, ahol saját tervei szerint épült saját épületszárnyát elfoglalja.

Az állomány elhelyezése, a raktározás tekintetében már nem állunk ilyen jól. Még a mi viszonylag kis állománygyarapodásunk mellett sem fér el könyvtáraink nagy része. Sokat fejlődött azonban a raktári rend, amely általános, több klinikai szakot képviselő intézményekben szakrendi, "szabadpolcos". Ez a szabad polc azonban csak ott megnyugtató, ahol a könyvtáros függetlenített és egész munkaidős, a nyitvatartási idő alatt pedig mindig a könyvtárban tartózkodik. Nagyobb könyvtárainkban a raktározás mechanikus: numerus currens, vagy nagyságrendi. Még mindig vannak azonban olyan könyvtáraink, ahol az öröklött, meg nem megfelelő és használhatatlan raktári rendet az olvasószolgálat érdekében meg kell változtatni.

A könyvtár nem élő szervezet könyvtáros nélkül. Nálunk is elevenen éreztük ennek a közellé csépeált mondásnak az igazságát. De ebben a tekintetben igazán csak örülhetünk az előrehaladásnak. Míg 1962-ben a könyvtári munkakörben dolgozók lét-

száma 426 volt, ez 1965-ben 494-re emelkedett. A főfoglalkozású könyvtárosi munkakörben foglalkoztatottak száma 1962-ben 112, - 1965-ben 143. Szakképzettség szempontjából pedig, míg 1962-ben 65, - 1965-ben már 140 szakképzett könyvtárost tarthatunk nyilván /30 felső, 92 közép, 8 alapfoku/.

Természetes, hogy már ez maga is komolyan kihat a könyvtári munka minőségére. Nem hangsúlyozhatjuk azonban eléggé, mennyire káros a könyvtárosoknak - bár csökkenő tendenciát mutató, de még mindig nagyfokú fluktuációja. Nem egy általunk kiképzett könyvtáros távozott a hálózatból, legtöbbször alacsony dotáció vagy meg nem értés miatt. Ezeknek a helyét sokszor nem hozzáértő, nem szakképzett emberrel töltötték be. Mi két évente elég nagyszámú könyvtárost képezünk ki, néhány olyat is, aki még nem dolgozik könyvtárban. Ha az intézmények igazgatói hozzánk fordulnának, ebből a tartalékból - ha nem is mindig - tudnánk a megfelelő helyre megfelelő könyvtárost ajánlani. De hivatkozhatnánk arra is, - a fenntartó szervek által aláírt és elfogadott ügyrendek egyik pontja is kimondja -, hogy ha egy intézménytől a könyvtáros elmegy, azt az alközpontnak ill. a központnak be kell jelenteni. A társadalmi munkában dolgozó könyvtárkezelők személye sem mindig megfelelő - bár sok esetben nagyon jók a tapasztalataink és csak hálások lehetünk munkájukért. Jó volna azonban már azon a stádiumon is végérvényesen túllépni, hogy olyan emberek kerüljenek a könyvtárba, akiket másra már nem találtak alkalmasnak.

Az utolsó konferencia idején még gond volt a sok leltározatlan vagy rosszul leltározott állomány. Ma már alig van könyvtárunk, ahol ne volna - külön a könyvek, külön a folyóiratok számára - hitelesített és szabályosan vezetett leltárkönyv. De még mindig akadt a közelmúltban is olyan könyvtárunk, ahol a leltárkönyv hitelesítését éppen a gazdasági szervek akadályozták, arra hivatkozva, hogy szabálytalan a külön könyv- és folyóirat leltári napló, holott az erre vonatkozó utasítások hivatalos lapokban is megjelentek.

Sokat fejlődött könyvtárainkban a feltárás. 1963. elején állapítottuk meg: "most érkezünk el oda, hogy a katalógus épi-

tést állítsuk főfeladatként könyvtárosaink elé". Ma már alig van olyan könyvtárunk, ahol a címleírás egyszerűbb módja problémát jelentene. Komoly nehézségeket okoz azonban a cédułasokszorosítás. Ott, ahol stencilt be tudnak szereni, könnyen megoldható az egyszerű cédułasokszorosítás, ahol azonban ez nem áll rendelkezésre, ott az egyenkénti másolásra van a könyvtáros utalva. Egészen kevés kivételtől eltekintve, minden könyvtárunkban van katalógus. A kis állományokban regiszteres füzetkatalógus. Használható, amíg az állomány nem haladja meg a 400-500 könyvtári egységet. De ahol előrelátó könyvtáros van, igyekszik cédu lakatalógust készíteni, a jövő fejlődésnek adva meg ezzel az alapjait.

Több okból nem várhattuk meg az állomány teljes feldolgozását és feltárását, már menet közben meg kellett indítanunk az olvasószolgálatot. Ez ilyen módon - különösen kezdetben - nem is lehetett hibátlan és a legtöbb helyen csak kölcsönzésre szorítkozott. Hasonlóképpen baj volt a szolgáltatások rögzítésével is, emiatt a statisztikai adatszolgáltatásnak sok helyütt még mindig nincs bizonylati alapja. Statisztikáink emiatt csak nagyságrendeket adnak, nem megbízhatóak. Éppen ezért adtunk ki 1965-ben a könyvtári statisztikáról módszertani utmutatót. Meg kell jegyeznünk azonban, amíg a magyarországi szakkönyvtári statisztikai adatszolgáltatási rendszer végleg ki nem alakul, illetve míg a statisztikai bejelentő úrlapok 2-3 évenként megváltoznak, nem is lesz teljesen megnyugtató statisztikánk, ami pedig a könyvtártervezés szempontjából nélkülözhetetlen. Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a statisztikai bejelentési felgyelem sokat javult: 451 nyilvántartott könyvtárunk közül /és ebbe most a 400 köteten alúakat is beleértjük/ 1965-ben 416-an küldtek be statisztikai jelentést.

Öröndetesén fejlődött a könyvtárközi kölcsönzés is. 1963-ban még arról panaszkodtunk, hogy számos könyvtár nem teljesíti kötelezettségét, nem hajlandó más könyvtárnak kölcsönözni, a felhívásra nem is válaszol, vagy nagyon sokára reagál. Ha nem is mondhatjuk azt, hogy ezen a téren most már nincsen semmi hiba, sokat fejlődünk ezen a téren. Számadat helyett hadd mondjak el

egy kis epizódot. Nem szabályosan ugyan, de a könyvtárközi kölcsönzés megbízhatatlansága miatt egyik könyvtárosunk azt a gyakorlatot folytatta, hogy a lelőhelyjegyzék alapján ugyanazt a művet egyszerre 3 könyvtártól is megkérte "valamelyiktől majd csak megkapja" felkiáltással. 1965-ben kétszer is előfordult, hogy a kért művet postafordultával mind a három intézmény megküldte. Szükségtelemmé vált tehát már ennek a gyakorlatnak a folytatása.

A könyvtárközi kölcsönzés alapja a központi katalógus. Mivel az OSzK csak 2 évenként ad ki Leleőhelyjegyzéket, alközpontjainkban bevezettük a kurrens folyóíratra vonatkozó területi KC-t. 20 alközpontunkban van, 9-ben még nincs területi KC. Ezt a hiányosságot sürgősen pótolni kell, másképp a devizás rendelkezéseket is nehéz lesz lebonyolítani.

Komoly előrelépés történt a folyóiratok körözésének terén és itt külön meg kell említenünk Szolnok megyét, ahol az alközpont a megrendelési koordinálás miatt az egy példányban járó folyóiratokat egész megyéjében körözi. Hasonlóképpen egészséges a Vas megyei ideggyógyászati intézetek könyvtárai közötti folyóiratkörözés, vagy Borsod megyéé, amely pl. 1964-ben 125 féle folyóirat 3078 példányát körözte. A miskolci Szentpéteri kapu egyes folyóiratszámainak körforgalma 1965-ben - a mi viszonylatunkban - csillagászati számokat ért el. Ez a nagy forgalom - a fejlődésnek ebbe a stádiumába is elérkeztünk - újabb problémákat vet fel: nem elég egyes folyóiratfélésegekből az egyes példány, sokára jutnak el egy-egy olvasóhoz és elrongyolódnak.

Fejlődtünk a tájékoztatás, a dokumentáció tekintetében is, de erről külön referátum számol be.

Még csak néhány szót az ügyrendekről. Örölnünk kell annak, hogy már csak mintegy 20 olyan könyvtárunk van, amely nem kezdte meg az ügyrend elkészítését. Egy-egy ügyrend azonban írott malaszt csupán, ha nem tartják be.

Feltétlenül szólnunk kell társadalmi szerveinkről: a könyvtári tanácsokról. Az OOKT-t, az Országos Orvostudományi Könyv-

tárügyi Tanácsot is a 24/1960. Eü. M. sz. utasítás hívta életre. Ez a testület azóta is rendszeresen ülésezik. Minden évben megtárgyalja az OOKDK végzett munkáját és következő évi munkatervét, az egyes egyetemi könyvtárak munkáját és a következő évi munkatervét, néhány megyei alközpontnak és hálózatának munkáját. Foglalkozott az ügyrendek kérdésével, az orvosok szakirodalommal történő ellátásával és nem utolsósorban a devizaelosztással.

1963-ban még azt kellett megállapítanunk, hogy a 20 tagú tanácsnak nem minden tagja vesz részt aktívan a munkában. Az utóbbi időben azonban a Tanácsnak szinte minden tagja részt vett az üléseken és megállapíthatjuk, hogy a tanács rendkívül aktív. Tartalmi munkáját tekintve azonban azt is megállapíthatjuk, hogy az egyes könyvtári munkák iránt kevésbé élénk az érdeklődés, a devizaelosztással viszont megítélésünk szerint túl sokat foglalkoznak és állásfoglalásuk nem is mindig helyes, a regionális szempontokat gyakran elébe helyezik az országos szempontoknak.

Hasonlóan aktívak a meglévő Alközponti Könyvtári Tanácsok – és azt is mondhatjuk, hogy ezek a testületek sokkal inkább könyvtári szemléletűek, mint a központi.

Ugyancsak aktívak és segítőkészek orvostanácsadóink. Minden könyvtárosunk mellett működik orvostanácsadó. Köszönjük eddigi munkájukat és ezt kérjük továbbra is, de arra kérjük őket, hogy ne csak az állománybeszerzés terén segítsenek a könyvtárosoknak, hanem képviseljék minden tekintetben könyvtárunk érdekeit. Több intézményben az érdemi könyvtári munka is orvosra hárul. Nem kell külön hangsúlyoznunk, hogy a gyógyító munka mellett ez milyen áldozatot jelent. Külön köszönjük – és továbbra kérjük – áldozatos munkájukat.

A Módszertani osztály munkája

Az instruálásról nem kell külön szólnunk. Mindenki ismeri a területét ellátó instruktort. Örömmel tapasztaljuk, hogy instruktoraikat nemcsak elismerik, hanem szeretik is.

Már említettük, hogy az egész hálózat ellátását összesen 4 instruktör és 1 főelőadó végzi. Ennyi a Módszertani Osztály létszáma. Természetesen, hogy a 400-nál több tagkönyvtár állandó látogatására 4 instruktör még a legnagyobb aktivitás mellett sem képes. De minden évben meglátogatunk 120-130 könyvtárat, ezeknek 75%-a vidéki könyvtár. Az alközponti funkciók kibontakozása azt eredményezi, hogy az instruktörök az alközpontokon keresztül fognak irányítani és nem kell a tagkönyvtárakkal külön-külön foglalkozniuk.

Az instruktóri munkán kívül a Módszertani Osztály végzi a devizakeret lebontását, az elosztások teljes adminisztrációját, a rendelkezések lebonyolítását.

Intézetünk tankönyvtár, a képzés /eddig a középfokú szaktanfolyamok/ szervezési munkája, az oktatás, a konferenciák, a vizsgák lebonyolítása, az osztály feladata. Tanfolyamainkon szép eredményeket értünk el, vizsgázott hallgatóink felkészültségéről elismeréssel kell szólnunk. Ez év szeptemberétől új periódus következik, a szakosított oktatás. A KMK-tól a közelmultban kaptuk meg a tantervet, amelyből kitűnik, hogy az orvosi könyvtári munka speciális szükségletei jobban kidomborodnak. Jobban érvényesítjük az orvosi könyvtári szempontokat a címleírás, a szakozás oktatásában és minden más tárgyban. Különösen súlyt kívánunk helyezni könyvtárosaink nyelvtanulásra.

Ugyancsak a Módszertani Osztály gyűjti be az újonnan beszerzett könyvek s címbelijelentéseit, ami szabványos katalóguskartonon történik és ezeket revízió és kódolás után átadja az OSZK gyarapodásjegyzékének. Ezuton is felhívjuk a könyvtárosaink figyelmét - azokét, akik ennek a kötelezettségnek még nem tesznek rendszeresen eleget -, hogy havonta pontosan küldjék be jelentéseiket.

Osztályunk egyik munkatársa végzi a központi könyv- és folyóirat KC munkálatait. A könyvbejelentések egyik példányát a könyv- KC, a devizás folyóiratrendelések összesítő jegyzékét pedig a folyóirat KC céljaira használjuk fel. Számos tájékoztató adat forrása ez a címjegyzék.

Végül osztályunk munkatársa szerkeszti Az Orvosi Könyvtáros c. hálózati folyóiratot, amelyben igyekszünk a hálózat életéről hírt adni a soronlevő feladatok irányát megjelölni, az egyes könyvtári munkákra vonatkozóan módszertani utmutatást adni. Eddig is alkalmazkodtunk könyvtárosaink felkészültségéhez. Hálózatunk és könyvtárosaink fejlődése ezen a téren egyre nagyobb feladatokat ró ránk.

A kétségtelen fejlődés bemutatása mellett meg kell emlékeznünk bajainkról, hiányosságainkról is.

39 könyvtárunk kapott új, megfelelő helyiséget, de még mindig 144 könyvtárunk folyosón, igazgatói szobában elhelyezett szekrényekben kinlódik, a munka színvonala ennek következtében alacsony. Ezek többnyire kis állománnyal rendelkező intézmények, de még mindig van egy olyan alközpontunk is, amelynek nincs megfelelő, önálló helyisége. Még több könyvtárunkat nyomasztja a helyszűke, elsősorban legnagyobb könyvtárunkat, a BOTE könyvtárát. A nagymértékű javulás ellenére sincs minden könyvtárban megfelelő könyvtárkezelő. Mivel a könyvtári munkát sok helyen társadalmi munkában végzik és ezek számára a fenntartó intézmény nem biztosít megfelelő időt, még mindig nagymértékű a már említett személycsere. Ez az alközpontoknak és nekünk mint központnak, többletmunkát jelent, hiszen az új könyvtárkezelőket mindig újra és újra be kell tanítani. Még mindig sok helyütt külön feladatokat rónak a könyvtárosra. Pl. tulságosan igénybe veszik fordítások elkészítésére, kórlapok megírására, kórházi adminisztrációs és gazdasági munkák elvégzésére - még a főfoglalkozásukat is - és ezért kevés idejük marad a tényleges könyvtári munka elvégzésére. Könyvtárosaink sokszor nem töltenek be tényleges könyvtárosi munkakört. De még ezeken a helyeken is előfordul, - pl. a BOTE hálózatában -, hogy a könyvtárosi státust betöltő könyvtárosok

alig jutnak könyvtári munkához. Nem mondhatjuk elég gyakran, mennyire káros és megengedhetetlen ez. Oka a könyvtári munka fontosságának fel nem ismerése. /nem hisszük, hogy a könyvelői teendők végzésével megbízott kórházi munkatársat valaha is fordítások elkészítésével bízzák meg!/ Mindezek az adottságok hozzájárulnak ahhoz, hogy még a hálózat fennállásának ötödik esztendejében is nagyok az egyenetlenségek. Könyvtáraink egy része kulturált körülmények között többféle szolgáltatásban részesíti olvasóit, más része - szerencsére ez ár a kisebbik - még mindig helyiség- és személyi problémákkal és ebből következően az alapvető munkákkal küzd.

Nem sorolom végig az egyes könyvtári munkákban fennálló hiányosságokat, azokat a megfelelő helyen már említettem is. Mégis külön kell szólnom egyetemi könyvtárainkról, - amelyekre főképpen a jövőben országos ill. tájellátó feladatok várnak. Nem fog tudni megfelelni országos feladatának a BOTE, amíg ennyire kinzó helyiség és személyzeti problémái lesznek, a másik három egyetemi könyvtár pedig - ahol az épület- és helyiségkérdés megoldott -, amíg ilyen kis létszámmal kell működniük.

IV. Feladataink az elkövetkezendő 3 évben

El kell érnünk, hogy az azonos funkciójú könyvtárak azonos hatásfokkal dolgozzanak, hogy az ügyrendekben rögzített feladatokat maradék nélkül teljesítsék. Minden alközpont lássa el nemcsak saját intézményének olvasóit, hanem az egész megyéét, körzetét vagy egyetemét. Az alközpontok végezzenek hálózati munkát is, látogassák meg és instruálják a hozzájuk tartozó tagkönyvtárakat, fogják össze területük orvosi könyvtári életét. Széptörekvések vannak Borsod, Szabolcs, Vas, Veszprém megyékben. Fejlődjenek a Központ szolgáltatásait továbbító, és - ahol ez szükséges - az önálló tájékoztató munkát végző könyvtárak is.

Legyenek azonos szinten működő tagkönyvtáraink.

Feltétlenül el kell érünk, hogy 1967-ig ne legyen egyetlen olyan könyvtárunk sem, amelynek leltára nincs rendben, ahol nincs biztosítva a társadalmi tulajdon védelme. Bizonyosak vagyunk benne, hogy az intézmények igazgatói és gazdasági vezetői ezt a törekvésüket messzemenően támogatni fogják.

Ne legyen egyetlen könyvtárunk sem, amely ügyrendjét nem tartja be, a könyvtárközi kölcsönzésben nem vesz részt.

Ne legyen egyetlen alközpontunk sem, amely ne folytatna folyóiratkörözést, szóbeli tájékoztató munkát.

Ne legyen egyetlen olyan könyvtárunk sem, amely nem használja fel az OOKDK szolgáltatásait, bibliográfiáit, különösen a MOB-ot és a magyar retrospektív sorozatot.

1970-ig szerezzon be legalább 2 egyetemi könyvtárunk Xerox sokszorosító berendezést.

1970-ig - a képesítési rendeletnek is megfelelően - szerezzon meg minden főfoglalkozású könyvtárosunk a középfoku, a társadalmi munkában foglalkoztatottak pedig az alapfoku szakképesítést.

Könyvtárosaink figyeljék, próbaképpen jegyezzék, melyek a kevésbé vagy egyáltalán nem olvasott folyóiratok. Csak szokásból, tradícióból ne járassanak folyóiratokat, még ha még is vannak az előző évfolyamai. /Éveken keresztül szó volt egy könyvtárunkról, amely francia folyóiratot járatott, holott a kórház egyetlen franciául tudó orvosa már évekkel ezelőtt megvált a kórháztól. Mutatis mutandum, most megint van egy olyan könyvtárunk, amely tradícióból járat francia nyelvű folyóiratot, holott ezen a nyelven intézményében senki sem olvas. Ez nem egyéb értelmetlen pazarlásnál. Miért nem vesznek azon a pénzen más folyóiratot? Esetleg könyvet? Az a célunk, hogy ezeket az egyedi eseteket is teljesen felszámoljuk./

"A hálózati szervezés révén egy-egy hálózat állománya - egyiséget képezve - segíti az adott tudományterület feladatainak megoldását, s bázisa a szakterület számára szükséges irodalmi

tájékoztató tevékenységnek" - olvashatjuk "A tudományos és szakkönyvtárügy fejlesztésének főbb célkitűzései a 3. ötéves tervidőszakban" c. közleményben /lásd a Függelékben/. Minden szervezési munkánknak, a hálózatban végzett mindennemű tevékenységünknek végső célja a szakterület tudományos tevékenységének szakirodalmi ellátása - egységként, képletesen egy nagy könyvtárként. Mik a feladatok ezen a téren? Biztosan hallottak már arról, hogy az állománygyarapítás, a gyarapítási politika megjavítása céljából az országban gyűjtőköri kódexeket hoznak létre, hogy minden tudományágazat gyűjtése mélységében történjék és ne maradjanak olyan területek, amelyeknek gyűjtésével senki sem foglalkozik. Ez pénzkérdés is és ezért nagyon óvatosan nyulunk ehhez a problémához, de a jövő útja mindenképpen ez. Mi egyelőre nem tehetünk mást, minthogy felkészüljünk a leendő orvosi gyűjtőköri kódex kimunkálásához. Milyen módon történhetik ez meg? Elsősorban az országos intézetekben szak-KC-k kialakításával, mivel az országos intézetek funkciójuknál fogva egy-profilu intézmények. Az országos intézetek legyenek a szakterület rájuk eső részén könyvtári szempontból is országosak. Tekintsék magukat ne csak saját intézményük, hanem minden onkológus, tbc-szakorvos, reumatológus stb. számára tájékoztatási központnak.

Mindezek nem elérhetetlen, sok munkával ugyan, de mindenképpen megvalósítható feladatok. Ha mindezeket elérjük, hálózatunkat homogén, jól megalapozott és már komoly tartalmi, dokumentációs munka végzésére és befogadására alkalmas hálózattá fejleszthetjük.

Legutóbbi értekezletünkön egyik hálózati könyvtárosunk nagyon kedves hozzászólásában azt mondta, hogy ha könyvtárosok többen összejövnénk, abból annyi ötlet születik, hogy az ember úgy érzi, duzzadó vitorlakkal tér haza.

Egy kis változtatással kívánok mindnyájunknak új szeleket a vitorlákból!

Z a l l á r A n d o r

Az orvosi hálózat könyvtárai közötti kapcsolatok

Könyvtáraink életének, munkájának tanulmányozása sok értékes tanulsággal szolgál. Jelentős kérdésekre kaphatunk választ, ha a könyvtárakat a könyv és a folyóirat, az olvasás és a képzés, az olvasó és a szolgáltatások egymásra való hatása alapján vizsgáljuk. Utoljára, de jelentőségében az élre helyezve, vizsgálnunk kell a könyvtárak közötti kapcsolatokat, a kívánatos és szükséges együttműködés módozatait.

Ennek fontosságát aláhúzza szocialista könyvtárügyünk egyik jellemzője, a hálózati elv, mely annak felismerése, hogy a jelen, de méginkább a jövő feladatainak megoldását a kollektív összefogás, együttműködés jelentős mértékben segítheti.

Ismeretes az orvosi könyvtárügy sajátos helyzete. Az 1956. évi könyvtári törvény rendelkezései maradéktalanul 1960-ban valósultak meg, amikor létrejött az orvosi könyvtári hálózat. Könyvtári hálózatunk ezidőtől sokat fejlődött, szakmai központunk fáradságot nem kimélve rakta le az orvosi könyvtári hálózat alapjait.

Jelentős előrelépés volt a hálózat megszervezése, a függetlenített könyvtárosi állások biztosítása, - nemkevésbé annak szorgalmazása, hogy azokat be is töltsék -, a könyvtárak külön helyiségeinek kialakíttatása, a könyvtári munka egységes alapokra helyezése, az orvosi könyvtáros képzés és a hálózati élet megindítása.

Egyre kevesebb az orvosi intézmények térképén a fehér folt, egyrészt az OOK szakmai munkát szervező és irányító tevékenysége, másrészt az egyre növekvő olvasói és kutatói igények

következtében. Könyvtári hálózatunkban igen különböző jellegű, különböző hatásfokkal, létszámmal és állománnyal rendelkező könyvtárak kerültek össze. A hálózatban találunk nagy országos intézeti-, kutató-intézeti szakkönyvtárakat, egyetemi, kórházi és egyéb szakkönyvtárakat is.

1960 előtt - egymás megismerése, a problémák és feladatok felvetése, s az orvosok és kutatók összefogásán alapuló korszerűbb szakirodalmi ellátás érdekében - az ország orvosi könyvtárosai megkeresték egymást. Tanácskozássra gyűltek össze 1953-ban Szegeden, és ezt követően 1954-ben Budapesten. Ez a spontán kezdeményezés, mely az orvosi könyvtárosokat országos összejövetelre hívta össze, a hálózati szervezet összetartó erejének hiányában jelentősebb eredményt nem érhetett el.

A hálózat könyvtárait elszigeteltségükből és magárahagyottságukból az orvosi könyvtári hálózat életének megindulása zökentette ki, ezáltal a "nagy család" mindegyik tagjától jelentős fejlődést, változást, egymáshoz közeledést, most már törvényesített formában, kért és várható az OOK. Ennek megvalósítását segítette, hogy az OOK a szervezőmunka végzése közben kiépítette a kapcsolatokat és megkezdte a szükséges együttműködés alapjainak lerakását. E kérdésnél nagy jelentőségű, hogy a hálózat egysége érdekében, szakmai központunk az egész hálózatban érvényesítette az egységes könyvtári módszereket. Ez biztosított alapot arra, hogy ma már könyvtári "nyelvezetünk" egyforma, szakmai kérdésekben többé-kevésbé egységesen járunk el s egyre inkább egyértelműen vélekedünk az elvégzendő feladatokról. Ezt tapasztalhattuk a már rendszeresített országos értekezleten, ezt olvashatjuk Az Orvosi Könyvtáros közleményeiből. A feladatok egységes elvégzéséhez az OOK módszertani utmutatókat készített, megindította az egymás problémáit ismerető, egyre színvonalasabb Az Orvosi Könyvtárost, sorra készíti a retrospektív szakbibliográfiákat, kiadja a speciális témabibliográfiákat, az orvosi referálólapokat, elkészítette az évenkénti folyóirat lelőhelyjegyzékeket, kialakított különféle központi címjegyzékeket és katalógusokat, terjeszti és propagálja a szakközlemények fordításait és a témabibliográfiákat. Megindi-

totta a "Horust", hálózati értekezletet hív össze, körlevelek és tájékoztatók útján nap mint nap eleven kapcsolatot tart az ország egészségügyi intézményeinek könyvtáraival. Az OOKDK központi tevékenységével mindenütt találkozunk; részben a felsorolt nélkülözhetetlen segédeszközök eljuttatásával, részben a központ munkatársainak személyes helyszíni látogatásával, ott, ahol szervezni, segíteni, tanácsot adni szükséges.

Milyen segítséget kap az OOK a hálózat együttműködéséhez, kapcsolatok kialakításához? Itt elsősorban az OOKT tevékenységét kell megemlítenem. Ez az országos tanácsadó testület a könyvtári alközpontok, a hálózat és az egyes könyvtárak munkájának továbbfejlesztése és együttműködésüknek biztosítása céljából, a központ vezetőjének támogatása céljából jött létre. Másodsorban segítik az OOK-t az operatív hálózati munkát végző és végeztető alközpontok is. Jól végzett munkájuk megkönnyíti az OOK teendőit. Ez megegyezik a szervezeti és működési szabályzat céljaival, amely szerint a hálózatot az OOK az alközpontok útján irányítja.

A közösen végzett munka, egymás megismerése baráti kapcsolatokat is kialakított a központ és az alközpontok munkatársai között. Az alközpontokban működő könyvtári tapasztalatokkal rendelkező munkatársak mindenben rendelkezésére állnak az OOK munkatársainak. Így alakulhatott ki az a vezetési elv, amely az elmélet és a gyakorlat egyeztetésével irányítja a hálózat munkáját.

A tudományos együttműködés kérdésköre ma már világszerte egyre erőteljesebben jelentkezik. A tudományos kutatás szakirodalmi és tájékoztatási igényei mennyiségileg és minőségileg egyaránt megnövekedtek, különösen a természettudományok és alkalmazott tudományok területén. A könyvtárak, főleg a szakkönyvtárak egyrészt a szakirodalom volumenének exponenciális arányú növekedése, másrészt a jelenlegi könyvtári szolgáltatási rendszerek lassúsága következtében nehéz helyzetbe kerültek. Ha a publikált szakirodalom gyarapodásának üteme gyorsul, vagy megmarad a jelenlegi növekedésben, könyvtárainkban hamarosan tarthatatlan helyzet alakul ki. Ezért egyre inkább elő-

térbe lép a könyvtári és a dokumentációs intézmények kooperációjának gondolata és gyakorlata. A 20. század második felének könyvtárai, - elsősorban a szocialista típusú könyvtárak - szolgáltatásaik javulását csak a munkamegosztás, a kollektív összefogás és együttműködés megvalósításától remélik. Az állománygyarapítás összehangolásának gondolatával szintén világszerte foglalkoznak. Nemcsak egy városon belül, de nemzetközi méretekben is tervezik -, mint pl. a Scandia terv, a skandináv államok könyvtári együttműködését szolgálja. Gyűjtőköri együttműködés a gyakorlatban is megvalósult Angliában, a Szovjetunióban, az USA-ban, az NDK-ban, Lengyelországban és a skandináv államokban.

Tapasztalatból tudjuk, hogy könyvtárainkban az állománygyarapítás lehetősége egyre csökken. Egy-egy könyvtár a maga költségvetési és deviza keretére támaszkodva képtelen mindazt az irodalmat beszerezni, feldolgozni, sőt tárolni, amely a szakterületén egyre növekvő mennyiségben megjelenik. Nemcsak a könyvtáron vagy intézményen, de a hálózaton belül is előtérbe kerül az összehangolás fontossága. A fejlődés ilyen iránya, a folyóiratbeszerzés területén, a mi hálózatunkban is jelentős eredményeket mutat, bár területi vonatkozásban még lehetne javítani a kevésbé keresett folyóiratok összehangolt beszerzésével. A továbbiakban a devizaigényes könyvek vonatkozásában kell a koordinálást tanulmányozni, s mielőbb elkezdeni. Nem kell külön bizonyítani, hogy

- a/ a szakirodalom termelése növekszik
- b/ a beszerzési keretek csökkennek
- c/ a könyvtári feldolgozó személyzet sehol sem elegendő,
- d/ a raktári férőhely egyöntetűen kevés,
- e/ a jobb könyvtári szolgáltatás viszont a célja minden egyes könyvtárnak.

Jelen gyarapítási gyakorlatunkban egymás beszerzéseit nem ismerjük, az OSZK gyarapodási jegyzékében tartalomjegyzék hiánya miatt nem láthatjuk az átfedéseket. Mivel a beszerzésekről

csak utólag értesülünk, a könyvtárak véleményem szerint költséges, sok esetben multiplicitásos **beszerzéseket eszközölnék**. Hálózati könyvtáraink, de alközpontjaink is többnyire csak a devizakeretek mennyiségi korlátait figyelik, így az átfedésekkel mennyiségi korlátait figyelik, így az átfedésekkel sok felesleges mű halmozódik fel; és - ami még sajnálatosabb -, ezek miatt igen sok fontos mű egyáltalán nem érkezhethet be az országba. Az együttműködésnek lélektani feltételei is vannak; azt a meggyökeresedett gondolkodásmódot kell kiküszöbölni, amely az egyéni érdeket a közösségi érdek elé helyezi.

A könyvtárak együttműködése megnyilvánulhat hálózaton belül: egyetemi könyvtárak - alközpontok között, az egész hálózatban, egy városon belül, területileg; különböző hálózathoz tartozó könyvtárak között: országosan, végül nemzetközi szinten is.

A feladat, az elvégzendő munka nem csekély; a kutatók, az olvasók igényeinek jobb kielégítése érdekében a könyvtári szolgáltatások megjavítását és főleg gyorsítását kell megvalósítanunk. A helyi vagy területi együttműködés kiterjeszthető az általános, gyorsított könyvtárközi kölcsönzésen kívül a tájékoztató, referenz, bibliográfiai segítségnyújtásra vagy egyéb más könyvtári szolgáltatásra, tanácsadásra is.

A kooperatív állománygyarapítás feltétele az együttműködés egyéb formáinak kifejlesztése, ideértve a megfelelően kiépített központi katalógusokat, a gyors könyvtárközi kölcsönző szolgálatot, amely már a legfeljettebb sokszorosító és távközlő be rendezéseket is használja, valamint a tájékoztató, referenz és bibliográfiai szolgálat fejlesztését. El kell készíteni, hálózaton belül is, a szakkönyvtárak gyűjtőkörének pontos meghatározását. Az állománygyarapítás koordinálásának sikere csak abban az esetben érhető el, ha az együttműködő könyvtárak gyorsan informálni tudják egymást új beszerzéseikről.

Központi katalógusok

Az együttműködés egyik feltétele a központi katalógushálózat kiépítése: a hálózaton belül az alközponti, több alközpontot összefogó területi, és az egész hálózat könyvtári anyagát feltáró központi katalógusok. A koordinált állománygyarapítást enélkül elképzelni sem lehet. A könyvtárközi kölcsönzésben szintén nélkülözhetetlen. Ezen keresztül szerezhethetünk tudomást egymás könyvtári állományáról. A hálózaton belül ennek hiánya megbénítja a könyvtárközi kölcsönzést. A könyvtári munka nélkülözhetetlen eszköze, több vonatkozásban:

- a/ a címanyagot biztosítja
- b/ ezáltal bibliográfiai tanácsot ad
- c/ megmondja a helyhelyet
- d/ segíti a könyvtárközi kölcsönzést
- e/ segédeszköz a beszerzés összehangolásához
- f/ a gyors tájékozódás és tájékoztatás forrása.

Könyvtárközi kölcsönzés

Sokszor esett erről szó szakmai körökben, jelentőségét a kiadott Műv. Min. rendelkezés is emeli. Mégis tapasztalatból tudjuk, hogy nem tettük a könyvtárközi kölcsönzést mindennapi gyakorlattá, az olvasók jobb kiszolgálása és a könyvtári állomány jobb kihasználása érdekében. Sok könyvtár és intézmény még ma is - burkolt formában - elzárkózik, egész, vagy bizonyos anyagát praesens - nem kölcsönözhető - állománynak minősíti. Gyakori az állandóan megismétlődő kitérés, mely szerint a kívánt kötet csak helyben tanulmányozható.

1966-ban ez csak a múzeumok anyagára lehet érvényes, állami költségvetésből működő, nyilvános jellegű, könyvtári hálózatban élő könyvtár nem zárkozhat el a kölcsönzés elől!

Az együttműködés azon is múlik, hogy milyen gyors a könyvtárközi kölcsönzés. Hálózatunkon belül a koordinálás és együtt-

működés mind jobb megvalósításával elérhetjük az igények gyors, zökkenőmentes kielégítését. Megvalósítható, hogy ne az OSZK-t terheljük kéréseinkkel, országon ill. hálózaton belül, hanem a KC alapján saját hálózati központunk adjon elsődleges eligazítást. A szemléltetés érdekében bemutatom könyvtárunk 1965-ben vidékre elküldött könyvtárközi kölcsönzéseinek térképét. [¶] 51 városban 81 intézménynek 958 esetben juttattunk el könyvet, folyóiratot vagy mikrofilmet. Az 1966. évi eddig beérkezett igények alapján a kölcsönzésben jelentékeny emelkedés várható. A könyvtárközi kölcsönzés eredményességét és gyorsaságát a területi szervezéssel lehet még jobbra tennünk.

A könyvtárközi kölcsönzésben egyre nagyobb jelentősége van és lesz a korszerű sokszorosítási eljárásoknak, a reprográfia-nak és a különböző fotó-másoló eljárásoknak /fotó-, offset eljárások, xerox, kontaktmásolás, mikrofilm, mikrocárd stb./

A III. Országos Értekezlet e téren állást foglalt, megjelölte a fejlesztés szükségességét és irányvonalát.

Kiadványok, tájékoztatói segédeszközök

Könyvtáraink jelentősen segíthetik az együttműködést a könyvtári és a fenntartó intézmény által kiadott, nyomtatásban megjelenő művek cseréjével. Törekednünk kell, hogy legalább alközponti szinten létrehozzunk olyan tájékoztató eszközöket, amelyek az együttműködést megkönnyítik; ezek központosított gyarapodási jegyzékek, retrospektív és kurrens folyóirat katalógusok, fordítások, referátumok, oktató és tudományos filmek stb. jegyzékei. A hálózatok együttműködését könnyítik meg és teszik lehetővé a nagy országos jegyzékek, a "Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban" és az "Országos Gyarapodási Jegyzék". A kollektív összefogás alapján készült kiadványok is jelentős segítséget nyújtanak az együttműködéshez. A kiadványok nemzetközi kapcsolatok kiépítésére is alkalmasak.

[¶] Lásd: fenyképmellékleten

Képzés - továbbképzés

Az egész hálózat és az egyes könyvtárak fejlesztésének jelentős eszköze a könyvtárosok folyamatos szakmai továbbképzése. A mi szakterületünkön is elengedhetetlen a könyvtári munka és a szakértelem színvonalának emelése. Könyvtárhálózataink megszervezése után a szakmai központ ezért indította meg a könyvtárosok képzését. Tanfolyamok szervezésével mind a fővárosban, mind vidéken jelentős eredményeket ért el.

A jövőben az oktatás keretében kell ismertetni fokozottabban az új, eredményesebb könyvtári munkamódszereket, eljárásokat, a legmodernebb gépi berendezéseket.

A tanfolyamokon kívül a továbbképzést szolgálják a konferenciák, értekezletek, ankétok, tapasztalatcserék s egyéb szakmai vonatkozású könyvtáros összejövetelek is.

Konferenciák, értekezletek, tapasztalatcserék

Céljuk: információk és tapasztalatok közlése, átadása. Esmék, elképzelések, tapasztalatok, ötletek kölcsönös közlése szóban könnyebb, mint írásban. Ezen a fórumon kerülhetnek felszínre a közös és időszerű problémák, a feladatok megvitatása. A szakmai kérdések tárgyalása mellett igen lényeges a résztvevők közötti közvetlen kapcsolat kialakítása is. Ezért igen jelentős, hogy az OOKDK 3 évenként megrendezi az Orvosi Könyvtárosok Országos Értekezletét. - Kíváncsinos lenne ennek kibővítése. A közbeeső években mindig más alközpontban kerülhetne megrendezésre külön az egyetemi, külön a tanácsai alközpontoké, vagy együtt az összes alközpont részére munkaértekeztet, kerekasztal konferencia. A könyvtári és dokumentációs kérdések általános teendőinek megbeszélését szolgáló ankétok ill. értekezletek megrendezését így az alközpontok hatáskörébe lehetne utalni.

A közvetlen tapasztalatcserék a kapcsolatok elmélyítését eredményezik, az eddigi együttműködési területeket, mennyiségi és minőségi vonatkozásban továbbfejlesztik.

A tapasztalatcsere országos méretűvé is fejleszthető, gondoljunk a Tudományos és Szakkönyvtárak Módszertani Munkabizottságának 1965. évi márciusi felhívására, melyben a hazai könyvtárosoktól és dokumentalistáktól a tapasztalatcserere alkalmas eljárások, módszerek, elemzések, vizsgálatok, tapasztalati eredmények leírásának megküldését kéri.

Összefoglalva megállapíthatjuk; lényeges és célszerű feladat, hogy az orvostudományi könyvtári hálózatban, a könyvtárak szolgáltatásait a jövőben kölcsönös segítségnyújtás és összefogás alapján történő intenzív együttműködés jellemezze.

Vidéki, egyetemi alközpontunk könyvtári gyakorlatából látom, hogy hatékonyan dolgozó nagyobb alközpontjaink rendelkezések nélkül is fokozatosan átalakulnak tájközponti könyvtárakká.

Ha ennek tartalmi vonatkozásait nézzük, igen öröndes eredményeket kell elkönyvelnünk. Eme könyvtárak hatósugara területileg bővül, javul a kiskönyvtárakkal rendelkező egészségügyi intézmények orvosainak ellátottsága, fokozatosan tehermentesítjük az igen nagy igényt kielégítő központi könyvtárat. Ha figyelembe vesszük, hogy a könyvtári szolgáltatásokat az orvosok és a kutatók nagyobb hányada vidéken veszi igénybe, indokolt és szükségszerű tájegységeként a decentrumok létrehozása és megerősítése.

E kérdésnél, mint gyakorlati példát megemlítem, hogy a SZOTE Könyvtára már évek óta ilyen elvek alapján terjeszti ki szakkönyvtári funkcióit a város és környéke egészségügyi intézményeire is. A kapcsolatok kiépítése eredményeként a környékről igen sok bejáró, nem egyetemi olvasónk van, akiket könyvtárilag éppen úgy látunk el, mintha saját fenntartó intézményünk kutatója volna.

Élénk a kapcsolat az intézmények könyvtárosaival is, akik sok esetben veszik igénybe szolgáltatásainkat, és könyvtárkérdésekben tanácsainkat.

Hálózatunkban a nagyobb könyvtárak - még ha javítani is tudnak a szolgáltatásokon az együttműködés kiszélesítésével - elérkeztek, vagy rövidesen elérkeznek teljesítőképességük határára. Ahhoz, hogy könyvtári hálózatunk hatékonyságát az igények következtében fokozni tudjuk, egyrészt újabb fejlődést biztosító hálózati struktúra kialakítására van szükség, másrészt erőteljesebben kell megvizsgálni az egyes könyvtárak személyzeti, technikai és dologi ellátottságának színvonalát. Összehasonlítást kell tenni az egyéb tudományok területén működő könyvtárakkal. Jobb szolgáltatásokat, együttműködést akkor várhatunk csak ha biztosítjuk a működés bővítéséhez szükséges pénzügyi alapokat. Az utóbb említett két kérdéskör nem tartozik e referátum tárgykörébe, ezért nem is szándékozom bővebben tárgyalni.

A technikai eszközök egyre inkább legyőzik a távolságot: városokat és világrészeket hoznak közel egymáshoz. A könyvtárak fejlődésének útja is az automatizálás bevezetése. Az irodalom feldolgozása és tárolása valamint az információk terjesztésének fontossága kényszeríti a könyvtársokat a gépesítés lehetőségeinek keresésére. Engedjék meg, hogy néhány szakirodalmi példával megvilágosítsam az automatizálás jövőjét, lehetőségeit, hasznosságát.

Az első európai közkönyvtár, ahol a telexet bevezették, a manchesteri Központi Könyvtár volt, 1955-ben. A telex alkalmazásának szükségessége és jelentősége az irodalmi tájékoztatás gyorsaságának szempontjából elismerést váltott ki. Mivel a könyvtárközi igények kielégítésénél döntő kérdés a gyorsaság, a telex ezt biztosítja. Az igényeket felveszi, a telefonhoz hasonló kapcsolatot teremt a könyvtárak között. A telex nemcsak gyors, de pontos is, 24 órás szolgálatot teljesít, kevesebb helyet foglal el, mint egy íróasztal. Használhatja mindenki, aki gépelni tud. Az olvasó kérése így a legrövidebb úton jut el a könyvtárhoz.

Amerikában 1958-ban alkalmazták először a televíziót könyvtári célra, a virginiai egyetem központi könyvtára és három tanszéki könyvtár között. 1963-ban az angliai

Manchester College of Science and Technology ugyancsak televízió összeköttetést létesített a központi könyvtár és a vegyészmérnöki kar épülete között. Ezekben az esetekben az érdeklődő a helyi televízió képernyőjén olvashatta a központi könyvtár állományából a könyvet vagy cikket. A szolgáltatás javítása érdekében további kísérletek folynak az automata lapozó berendezés tökéletesítésére.

E szolgáltatást Amerikában "telereference"-nek nevezik.

Az orvosi könyvtárak jelentőségét mutatja, hogy Amerikában a számítógépekkel működő tudományos könyvtárak és tájékoztató központok országos hálózatának lehetőségeit tanulmányozzák s a hálózat központjaként a tervben a National Library of Medicine szerepel. Tehát technikailag megoldottak azok az eszközök, amelyek révén a könyvtárközi kölcsönzés teljesítésének ideje jelentősen lecsökkenthető. A könyvtárközi együttműködés végső célja ezek szerint nem lehet más, minthogy a kívánság benyújtásáról annak teljesítéséig eltelt idő inkább csak percekben, mint órákban legyen lemérhető.

Mi a teendőnk addig is? Ki kell használni hálózatunk minden eddig elért eredményét. Jobban élni kell az eddig kialakult szolgáltatásokkal; a jelen helyzetet elemezni, értékelni kell. Ismerjük meg egymás nehézségeit, problémáit, hozzuk közelebb egymáshoz a könyvtárakat. Minden olyan szándék, mely törekszik a hálózaton belüli könyvtárak személyzetének és állományának megismeréséhez - a jobb szolgáltatásokat fogja eredményezni. Nyujtsunk egymásnak maximális segítséget, együttesen vizsgáljuk a jövő feladatainak megoldásához szükséges könyvtári fejlesztéseket. Szakítsunk a hagyományos könyvtári koncepcióval, barátkozzunk meg minden lehetséges gépi és más segédeszköz felhasználásának gondolatával. Hozzunk létre olyan bizottságot az OOKT keretében, mely behatóan foglalkozik az együttműködés további lehetőségeivel, azoknak hálózatunkban való minél szélesebbkörű alkalmazásával.

A dokumentáció problémái az orvosi könyvtári
hálózatban

A dokumentáció napjaink szükségszerű terméke, amelyet az évtizedek óta egyre növekvő - ezidőszereint 15 évenként megkétszereződő - publikációs áradat hozott létre. Ez az áradat az orvostudományt sem kíméli. Ha 7000-re becsüljük az orvosi és a közvetlen határterületi lapok számát és legalább 3000-re az orvostudományi cikkeket is közlő, de nem orvostudományi folyóiratokat, akkor ez, évi átlagos 12-szeri megjelenést alapul véve, 120.000 lapot és hozzávetőleg egymillió cikket jelent.

Mindent elolvasni nemcsak lehetetlen, de felesleges is; a dokumentumok, közlemények jelentős része nemigen tartalmaz valóban újat. Ám éppen a kisebb rész az, amely értékes, amely új kutatásokról, vizsgáló módszerekről, gyógymódokról, gyógyszerekről, készülékekről és az azokkal szerzett tapasztalatokról számol be, tehát ez a szakirodalomnak az a része, amelyről az orvosnak tudomást érdemes és kell - vagy legalább is kellene - szereznie.

Valamennyi természet- és alkalmazott tudományra, de különösképpen az orvostudományra jellemző az egyre mélyülő differentiálódás, ami az ismeretek sokasodásának természetes velejárója. A "nagy" szakok állandóan kisebbre tagolódnak, mert egy-egy részletkérdésről előbb lassan, majd egyre gyorsabban annyi új adat, tapasztalat, tudásanyag gyűlik össze, hogy azok összefoglalása már egy, az előbbi "nagy" szaknál ugyan kisebb - de annál egységesebb és önállóbb szakág kialakulásához vezet.

Mindez a dokumentációra és tájékoztatásra /a továbbiakban e két tevékenységet az egyszerűség kedvéért csak dokumentá-

ciónak nevezem/ rendkívül nagy és világszerte megoldatlan feladatokat ró. A dokumentumok mérhetetlen mennyisége a dokumentációs intézményeket is sújtja, és valamennyi összegyűjtésére, feltárására és publikálására ma még, - vagy talán már - a legnagyobb létszámu, tökéletesen gépesített központ sem vállalkozhat. De a szakosított dokumentációs intézmények sem bírják a szakterületükön megjelenő valamennyi kiadványt feldolgozni, és ezért ahhoz a kényszermegoldáshoz folyamodnak, hogy főleg csak az ismertebb, un. világnyelveken megjelenő folyóiratokat tárnák fel. Ennek az a következménye, hogy a kevésbé ismert nyelveken megjelenő közlemények nagy része gyakorlatilag elvész a szakemberek számára. Igaz, hogy a kisebb országok világnyelveken megjelenő kiadványaikat is adnak ki /ilyenek a magyar Actá-k, és a MOB angolnyelvű kiadása/, a cikkeket idegennyelvű autoreferátumokkal egészítik ki és közleményeik egy részének kivonatát megküldik az ismertebb referáló lapoknak, - ez azonban nem pótolja az eredeti cikk elolvasását.

A világnyelveken és a vezető lapokban megjelenő közlemények száma még mindig ijesztően nagy, - nem szólva arról, hogy a kevésbé elterjedt nyelveken megjelenő publikációkat is mind többen kívánják megismerni - ezért új utakat keresnek a milliányi dokumentum összegyűjtésére, tárolására, feltárására, visszakeresésére és publikálására. Messze vezetne, ha ezzel a kérdéssel részletesen foglalkoznánk, ezért ettől el kell tekintetnünk, de annyi bizonyos, hogy megnyugtató megoldást egyelőre még sehol sem sikerült találni. Talán a nagyfoku gépesítés lesz a keresett megoldás, de csak talán, mert ez még távolról sem bizonyos.

A mennyiségi problémákon kívül sok más nehézséggel is meg kell még küzdenie a dokumentációnak. Az említett differenciálódás a dokumentáció feladatait is kiterjesztette. A tudományok vertikális tagozódása kétségtelenül sok előnnyel jár, mert lehetővé teszi a legapróbb részletekbe menő elmélyülést, de sok a veszélye is, amelyek - bármilyen különösnek is tűnik - éppen az előnyökből származnak. Az egyes szakágak ugyanis önmagukban nem lehetnek meg,

mert szorosan és elválaszthatatlanul összefüggenek más szakágakkal és tudományágakkal: valamely részletkérdés kutatója nem elégedhet meg a kérdés irodalmának megismerésével, hanem számos más kérdésben is tájékozottnak kell lennie, mert ismernie kell saját munkája és a más kérdések, kutatások közötti összefüggéseket. És ehhez a dokumentációnak kell segítséget nyújtania.

A dokumentációs intézményeknek úgy kell a birtokukba jutó anyagot feldolgozniuk, rendezniük, könyvtárosi nyelven szakszövegeket, hogy ezek az összefüggések könnyen és gyorsan megállapíthatók legyenek. Az orvostudományi dokumentációs intézményeknek mentesíteniük kell az elfoglalt kutatót vagy gyakorló orvost a számára szükségtelen irodalom elolvasásától, tehát a dokumentumokat szelektáltan, célzottan kell rendelkezésére bocsátaniuk.

Mások az igényei a kutató, a gyógyító, vagy az oktatásban résztvevő orvosnak, másra van szüksége annak, aki kórházban, klinikán, rendelőintézetben, körzetben és falun dolgozik. Nyilvánvaló, hogy az utóbbiak igényei sokkal szerteágazóbbak, mint az előbbieké, de az egyes kérdéseket nem kell teljes mélységükben megismerniük.

A dokumentáció csak annyit ér, amennyit szolgáltatásai-ból hasznosítanak. Hiába bocsátja rendelkezésre egy dokumentációs központ a "legjobb" szolgáltatásokat, azok nem érnek semmit, ha nem veszik igénybe, nem olvassák el őket. De ugyanígy az is igaz, hogy a rossz, felületes szolgáltatásokat nem igénylik.

Vizsgáljuk meg közelebbről, hogy az orvostudományi hálózatban mi a helyzet, mennyire tudtuk a fentieket megvalósítani.

A hálózat dokumentációs tevékenysége

Az orvosi könyvtárosok III. értekezlete résztvevőinek küldött tanulmány többek között megállapította, hogy: "A késon kiépített magyar orvosi könyvtári hálózat, fennállása óta jelentős lépéseket tett a fejlődés irányába, főfoglalkozásu könyvtárosokat állított be, jelentős számu könyvtárost képezett ki, elvégeztette vagy beállította az alapvető könyvtári munkákat. A jövőben tovább kell lépnie: fel kell tárnia könyvtáraink állományát, be kell vezetnie a tájékoztatási munkát. Szó sem lehet arról, hogy ez hamarosan és teljesen egyenletességgel megtörténjék, de hozzá kell kezdeni ott, ahol a könyvtár feldolgozó munkája már egyenesbe került, ahol pedig az még nincs meg, a könyvtárosoknak tudatosítaniuk kell magukban, hogy a tájékoztatás kiépítése vár még rájuk, hogy ez a végső cél."

Ugy vélem, hogy fentieket nagyjából a mai értekezleten is elmondhatjuk, éppen úgy, mint ahogy a 3 éve kitűzött feladatok nagyrésze, még ma is megvalósítandó célkitűzéseink közé tartozik. 1963-ban a következő 6 feladat megvalósítását kértük hálózatunk könyvtárosaitól:

- 1/ az OOKDK szolgáltatásainak igénybevétele,
- 2/ a tagkönyvtárak szolgáltatásainak megküldése az OOKDK-nak terjesztés végett,
- 3/ az alközpontok tájékoztatási szolgálatának kiterjesztése hálózatuk területére,
- 4/ a tagkönyvtárak önálló szolgáltatásainak kiépítése
- 5/ a dokumentáció kiépítése az országos intézetek könyvtáraiban
- 6/ a kórházi könyvtárak használják fel az orvosi referáló ülések anyagát

Ha hálózatunk elmúlt 3 év alatti dokumentációs munkáját vizsgáljuk, úgy kétségtelenül bizonyos mértékű fejlődésről számolhatunk be. Engedjék meg, hogy eltekintsek könyvtáraink eddigi dokumentációs munkájának részletes értékelésétől és e

helyett néhány, hálózatunk könyvtárainak többségére jellemző körülményre hívjam fel figyelmüket.

Az 1963-ban tartott értekezleten említett intézetek könyvtárain kívül ma már jóval több helyen folyik kisebb-nagyobb mértékű dokumentációs tevékenység; ez néhány könyvtárban még csupán a könyvek és folyóiratok propagandájában vagy a folyóiratok rendszeres körözésében mutatkozik meg, máshol azonban ennél jóval elmélyültebb és a helyi igényeknek megfelelő dokumentálás is folyik.

Könyvtáraink egymástól eltérő fejlettsége, dokumentum állománya, a könyvtárosok képzettsége, a nem főfoglalkozásuk egyéb elfoglaltsága és talán a néhol mutatkozó érdektelenség miatt azonban nem egy helyen még a legелеmibb dokumentációs tevékenységnek sincsen nyoma, és még a központi szolgáltatásokat sem hasznosítják. Legalább is erre kell következtetnünk abból, hogy nem egy könyvtáros és nem egy alkalommal kér az újabb magyar irodalomból bibliográfiát, téma-dokumentációt, holott a MOB és retrospektív bibliográfiáink minden könyvtárunkban megtalálhatók - legalább is mi elküldjük azokat. Sajnos ennek az ellenkezőjét is tapasztalhattuk, mert olyan "házilag" összeállított téma-bibliográfiát is láttunk, amelyet előzőleg már a központban is összeállítottunk és meghirdettünk a Horusban.

Nem egy könyvtárunk megelégszik az új könyvek és folyóiratok leltározásával, katalogizálásával - ami persze elengedhetetlen - de a dokumentumok propagálására, megismerésére vagy megismertetésére nem fordít időt. Ennek természetesen az a következménye, hogy az orvosok csak akkor ismerik meg az új dokumentumokat, ha dolguk akad a könyvtárban; ha pedig valamit keresnek, maguk böngészhetnek át egy sor dokumentumot, ami általában hasznos, de mindig bosszantó, ha egy bizonyos kérdésben akarnak tájékozódni; ez pedig sem a könyvtár, sem a könyvtáros tekintélyét nem növeli...

Hiányosság az is, hogy a klinikákon, kórházakban, kutató és orvosi intézetekben készülő referátumokat, bibliográfiákat, referátumokat még mindig nem mindenhol és nem

rendszeresen küldik meg a központba. Ezért ezek az értékes szekunder dokumentumok nem jutnak el a többi könyvtárba. Ugy vélem, ezen egy kis jóakarattal könnyű segíteni. Köszönjük azonban azoknak a kartársaknak segítségét, akik rendszeresen eljuttatják hozzánk az intézetükben készült dokumentumokat; elsősorban a Szegedi Orvosegyetem, a Fodor József szanatórium, a Győr-Sopron megyei kórház és az ORMI könyvtárára gondolok.

Ezek a kiragadott példák azonban nem homályosíthatják el azt a tényt, hogy már számos olyan könyvtáros dokumentál, sok olyan könyvtárban folyik tájékoztató tevékenység, pl. téma-bibliográfiák összeállítása, referenz szolgálat, tartalom-jegyzék fordítás, folyóiratkörözés stb., ahol ennek 1963-ban még nyoma sem volt; a fejlődés tehát vitathatatlan.

Az OOKDK dokumentációs tevékenysége

És most nézzük a központ 3 évi dokumentációs munkáját. A mi munkánk is fejlődött; 1963-ban a következő szolgáltatásaink voltak:

a/ Aktiv szolgáltatások:

A Magyar Orvosi Bibliográfia /MOB/, és ennek angol kivonata a Hungarian Medical Bibliography, az 1945-1960 között megjelent orvostudományi irodalmat összegyűjtő retrospektív szakbibliográfiák /1963-ig megjelent/: Magyar Aneszteziológiai Bibliográfia, Magyar Orvostörténeti Bibliográfia, Magyar Szemészeti Bibliográfia, Magyar Szülészeti-Nőgyógyászati Bibliográfia, Magyar Fül-Orr-Gégészeti Bibliográfia, Magyar Stomatológiai Bibliográfia, Magyar Reumatológiai Bibliográfia, a referáló szemlék közül 1963-ig megjelent: Tuberkulózis és Tüdőgyógyászati Ref. Szle, Magyar Anaesthesiologia és Ref.Szle, és a Gyógyszerészeti és Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle. Fordítási és folyóiratrövidítési jegyzékek.

b/ Passzív szolgáltatások:

Témabibliográfiák összeállítása megrendelésre és azok másolatainak megküldése, fordításmásolatok rendelkezésre bocsátása. Témabibliográfiáink közül 1963-ig megjelent: Az atherosclerosis pathomechanizmusának válogatott bibliográfiája és A születésszabályozás kérdésének válogatott bibliográfiája, A magzati károsodások válogatott bibliográfiája. A passzív szolgáltatásoknak ez az írásos része, de ezenkívül már hosszabb ideje jól működött szóbeli referenzszolgálatunk is.

1963-ban 1816 esetben kértek a központtól tájékoztatást, 1965-ben 2242-en. Szóbeli információt 1963-ban 1178, 1965-ben 1803 alkalommal adtunk. Meglepő azonban, hogy a témabibliográfiák és fordításmásolatok igénybevétele csökkent. Szeretnénk remélni, hogy ennek magyarázata abban keresendő, hogy hálózati könyvtárosaink dokumentációs tevékenysége aktívabb lett, bár ebben nem vagyunk teljesen biztosak.

Nézzük meg, hogy jelenleg milyen szolgáltatásaink vannak.

Az elvben kéthavonként megjelenő MOB /ez év eleje óta - könyvtárosaink kívánságára - ismét kötetenkénti tárgymutatóval jelenik meg/. A retroprospektív bibliográfiai sorozat 1963 óta megjelent kötetei: Magyar anatómiai, mikrobiológiai, onkológiai, igazságügyi orvostani, kórbonctani, kardiológiai, élet- és kórlelettani, gyermekgyógyászati, haematológiai és transfúziós, ideg- és elmegyógyászati, endokrinológiai, bőrgyógyászati és venerológiai, tuberkulózis és tüdőbetegségek, traumatológiai, orthopaédiai, gyógyszer-tani, radiológiai és gastroenterológiai bibliográfiák, nyomdában van a gyógyszerészet és általános belgyógyászati bibliográfia és előkészületben sorozatunk két utolsó kötete a biokémiai, biofizikai bibliográfia, és az általános sebészeti retrospektív bibliográfia. Bizonyos, hogy az utolsó kötet megjelenése után hasznos lenne egy kumulatív index kiadása is, de ma még nem tudjuk, hogy erre lesz-e módunk. Ugy véljük azonban hogy a 31 kötet megjelentetése a bibliográfiák hibái ellenére is, értékes és jelentős munka volt, amelyre méltán lehetünk büszkék.

1963 óta több új referáló szemle is jelenik meg, jelenleg ötöt adunk ki: Tuberkulózis és Tüdőgyógyászati Ref. Szle, Anaesth. Ref. Szle, Gyógyszerészeti és Gyógyszerterápiás Dok. Szle, Testnevelés és Sportegészségű. Ref. Szle, és Rheumatológiai és Balneológiai Ref. Szle.

1963 óta rendszeresen készítünk kivonatokat a Medicinaskij Referativnűj Zsurnál 13 szekciójára számára. Évenként mintegy 1200 referátumunk jelenik meg a Zsurnalban, ami nagyban hozzájárul ahhoz, hogy külföldön jobban megismerik a magyar orvostudományi szakirodalmat.

Kiadjuk még a "Tájékoztató a... évben megjelenő külföldi orvosi könyvekről" c. jegyzéket is.

1964-ben jelent meg a "Zoonózis", 1955-ben a "Iatrogen ártalmak" témabibliográfiája.

Referenz szolgálatunkat is mind többen veszik igénybe. Szóbeli tájékoztatásunk hatékonyságát nagy mértékben növeli az 1964 óta folyamatosan szerkesztett kurrens katalógus. E katalógusba a BOTE könyvtárába és a hozzánk járó külföldi szaklapok mindenkor aktuális kérdésekkel foglalkozó cikkeinek bibliográfiai adatai kerülnek. Katalógusunk havonta mintegy 2000-2500 tétellel bővül, ami a világszerte megjelenő cikkek számához viszonyítva talán nem sok, de a mi viszonyainkat és lehetőségeinket tekintve jelentős, annál is inkább, mert - ismétlem - csak az aktuális témákról szóló cikkek adatai kerülnek e jól és aprólékosan szerkesztett katalógusba.

Továbbra is végzünk témakutatást, bibliográfiákat állítunk össze, fordítás- és témabibliográfiákat küldünk a megrendelőknek; ez utóbbiak jegyzékét a Horusban tesszük közzé. Rajtunk kívül álló okok miatt viszont megszüntettük a fordítás és témabibliográfia másolatok kölcsönzését. Ugy gondoljuk azonban, hogy az oldalanként 1 Ft-os másolási díj minden intézmény számára elviselhető.

Az OOKDK dokumentációs tevékenységének bizonyos fejlődése nem takarja el a meglevő hiányosságokat, amelyek egyénenként 3 év előtti ankétunk is kifogásolta.

Be kell vallanunk, hogy propaganda munkánk több próbálkozás ellenére sem javult sokat, és ha ma már - reméljük - minden könyvtárosunk ismeri is a MOB-ot, de még mindig sok olyan orvos van, aki nem hallott legfontosabb kiadványunkról, még kevésbé többi szolgáltatásunkról. Ezt nemcsak személyes tapasztalataink bizonyítják, hanem a két év előtt 18.000 ezer orvosnak kiküldött kérésekre érkezett mintegy 5.000 válasz is.

Tulajdonképpen orvosaink dokumentációs szolgáltatási igényét sem ismerjük pontosan - bár ebben nemcsak mi vagyunk hibásak. Azt tudjuk, hogy az orvosok igénylik a szakirodalmat, a jó dokumentációs szolgáltatásokat. Legnagyobb részük felismerte, hogy sem tudományos sem eredményes gyógyító munka nincs szakirodalom, tehát dokumentáció nélkül.

Szolgáltatásainkat legnagyobb részt az intézeti orvosok veszik igénybe. Magunk is sokszor hiányoltuk, hogy a nem intézetben dolgozó gyakorló orvosokkal, tehát a körzeti és községi orvosokkal alig van kapcsolatunk, mert nagyon keveset tudunk nekik nyújtani. Egyelőre nincs olyan szolgáltatásunk amely megfelel az ő különleges igényeiknek, holott ennek a mintegy 3500 orvosnak a tájékoztatása is a mi feladatunk.

Délelőtt már volt arról szó, hogy a hazánkba járó devizaigényes orvosi lapok száma nem éri el az 1200-at, de sajnos ezek közül is csak azokat tárhatjuk fel, amelyek a BOTE könyvtárába és hozzánk járnak, ez pedig kevés.

Dokumentációs bázisunk kiszélesítésének fő akadályai, hogy aránylag kevés külföldi, főleg devizaigényes folyóiratot, könyvet és más dokumentumot dolgozhatunk fel. Tudjuk, hogy devizakeretünk belátható időn belül nem lesz akkora, hogy valamennyi szükséges dokumentumot beszerezhessük. A műszaki dokumentációs központok már megtalálták a módját annak, hogyan lehet a devizakeret növelése nélkül

a szükséges külföldi dokumentumok birtokába jutni: ez a mód a szocialista országok dokumentációs központjainak tematikai, nyelvi, vagy földrajzi munkamegosztáson alapuló együttműködése. Az együttműködésben résztvevő országok dokumentációs központjai felosztják egymás között egyes országok vagy szakkérdések irodalmát, azt feltárják és egymásnak megküldik. E megoldás igen jól bevált és az orvostudományi központok között is nagyon hasznos lenne.

Jelenleg még a szocialista országok szakirodalmát sem tudjuk teljes egészében feltárni pedig ezeknek a nagyon értékes dokumentumoknak a feldolgozására nagy gondot fordítunk.

Lényegében ugyanez vonatkozik referáló szemléinkre is, amelyek szerkesztésében eddig csak névlegesen vettünk részt. E lapok jellege is nagyon eltérő; egységesítésük érdekében eddig nem sokat tettünk.

Létszám problémáink sajnálatos következménye, hogy témakutatásaink csak három évre nyulnak vissza és olyan folyóiratok cikkeit is közöljük, amelyek nem is járnak Magyarországon.

Kiadványaink értékét nem kis mértékben csökkentei, hogy sokszorosításuk megengedhetetlenül hosszú ideig tart. Ez évben azonban már mutatkozik némi javulás e téren.

Ugy vélem, elég a hibák felsorolásából. Ismerjük őket, kiküszöbölésük módjával is tisztában vagyunk, mégsem ígérhetjük, hogy erre - teljes mértékben - egyhamar sor kerülhet, mert ennek sem személyi, sem anyagi feltételei nincsenek meg és úgy látszik, hogy egyelőre nem is lesznek meg. Csak lassanként és fokozatosan várható az eredményes munkához elengedhetetlen feltételek biztosítása. De addig nem várhatunk és munkánkat úgy kell megszerveznünk, hogy hiányosságaink nagy részét kiküszöbölhessük, és ne csupán jelenlegi szolgáltatásainkon javítsunk, hanem új, korszerűbb szolgáltatásokra is legyen erőnk. Ennek érdekében már a legközelebbi időben meg kell ismerkednünk és a hálózat

legalábbis nagyobb könyvtárait is meg kell ismertetnünk lyukkártyák használatával, mert a korszerű dokumentáció nélkül lassan elképzelhetetlen lesz.

Feladatok

Az elmondottakból már nyilvánvalóak az előttünk álló feladatok is. Az OOKTK távlati és közeli terveiről Székely elvtárs már beszámolt. Ezért csak saját dokumentációs munkánk megjavítására és fejlesztésére vonatkozó szerény elképzeléseinket sorolom fel:

- 1/ Az 1964-ben kiküldött kérésekre beérkezett válaszok és a hálózati könyvtárosok közlései alapján, 1966 végéig meg kell állapítani az orvosok dokumentációs igényeit. Célszerű lenne az igények felkeltése érdekében már az egyetemen megismertetni a leendő orvosokat a dokumentáció nyújtotta előnyökkel.
- 2/ Fokoznunk kell szolgáltatásaink propagandáját, el kell érniük, hogy minden orvos ismerje és munkájához igénybe is vegye azokat. Ez azonban a hálózati könyvtárosok tevékeny közreműködése nélkül lehetetlen, ezért e munkába valamennyi orvosi könyvtárosunkat be kell vonnunk. Ezért és az imént említett igényfeltárás érdekében - Módszertani Osztályunkon keresztül - kapcsolatot kell velük létesíteni. Meg kell ismernünk kívánságait, véleményüket szolgáltatásainkról. Az orvosokkal - főleg azokkal, akik nem ismerik vagy nem veszik igénybe szolgáltatásainkat - szintén kapcsolatot kell teremtenünk pl. oly módon, hogy a következő években az alközpontokban előadásokat tartunk a dokumentációról.
- 3/ Az orvostudományi dokumentáció fejlesztése végett 1967 közepéig ki kell dolgoznunk azokat a jelenleg megvalósítható módszereket és eszközöket, amelyek az orvosi dokumentáció színvonalának emelését az egész hálózatban lehetővé teszik. E javaslat kidolgozásába be kell vonni a dokumentációban jártas hálózati könyvtárosokat. A javaslat alapelve a decentralizált centralizáció vagyis

a koordinált - megosztott - dokumentációs tevékenység legyen. Evvel a három év előtti tanácskozáson már felmerült kívánságnak is eleget teszünk.

E módszerek kidolgozása és elfogadása után azokat tanfolyamokon vagy egyéb módon meg kell ismertetni könyvtárosainkkal.

- 4/ A meglevő írásos szolgáltatások mellett vagy helyett új és korszerű szolgáltatásokat kell bevezetni. Ilyen lesz az év júliusában meginduló Gyorstájékoztató és az ősszel kezdődő Témafigyelő szolgálat, amelynek referátumai elkészítésére az egyes témákkal foglalkozó klinikák és kórházak orvosait fogjuk felkérni. Tervbevettük aktuális kérdésekkel foglalkozó témabibliográfiák kiadását, meghatározott számú devizaigényes folyóirat tartalomjegyzékének sokszorosítását - amennyiben ennek műszaki feltételei, egy szerény reprográfiai üzem - meglesznek.

A Gyorstájékoztató szolgálat, valamint többi passzív szolgáltatásunk javítása végett szélesítjük dokumentációs bázisunkat; a szocialista országok szakirodalmának fokozottabb feltárásával és más könyvtárba járó folyóiratok feldolgozásával tovább fejlesztjük kurrens katalógusunkat és két három éven belül megpróbáljuk katalógus kartonjainkat lyukkártyákkal helyettesíteni vagy gépesíteni.

- 5/ Ez évben javaslatot dolgozunk ki a nem intézetben dolgozó szakorvosok tájékoztatásának megvalósítására és szorgalmazzuk a javaslat elfogadását, végrehajtását.
- 6/ Ez év végéig javaslatot dolgozunk ki a szocialista országok orvostudományi dokumentációs központjai közötti munkamegosztáson alapuló rendszeres együttműködésre.

Kérjük orvosi könyvtárosaink közreműködését terveink végrehajtásában és azt, hogy tőlük telhetően szorgalmazzák feladataink teljesítését.

Beszámolóm, bár hosszúra nyult, mégsem teljes, mert sok kérdésre nem tértem ki. Remélem azonban, hogy így is sikerült nagyjából vázolnom hálózatunk és a központ dokumentációs tevékenységének fejlődését és hiányosságait, problémáit és feladatait. Mindent meg fogunk tenni, hogy hiányosságainkon javítsunk és terveinket teljesítsük - ugyanezt várjuk könyvtárosainktól is, hogy a legközelebbi országos értekezletünkön ismét, ha nem is ugrásszerű, de egyenletes fejlődésről számolhassunk be.

V á l y i E d i t

A Magyar Orvosi Bibliográfia szakrendje és szakozási
problémái

A MOB 33-as szakrendje ötfajta anyagot ölel fel. Ezek:

- 1/ általános orvostudomány és gyűjteményes munkák;
- 2/ elméleti tárgyak;
- 3/ klinikai tárgyak;
- 4/ egészségtudomány;
- 5/ kapcsolódó és kiegészítő részek, mint orvostörténelem,
orvosi dokumentáció, kongresszusok.

Ez a szakrend az OOKDK házi szakrendjét és az egyetemi
oktatásban kialakult tematikai beosztást igyekszik egyesíteni.
A címszavak készítésekor figyelembe vettük az egyetemi tan-
könyvek nomenklaturáját is.

Legyen szabad néhány szóban ez utóbbi elhatározásunkat
indokolni. Nyilvánvaló, hogy a MOB felépítését, az anyag
összeállítását, a bibliográfiai szabályokon kívül az a
körülmény határozza meg, hogy kiknek a számára készül.
Azonban ritkán esik szó olvasóink inhomogenitásáról, ar-
ról, hogy az irodalomkeresők jelentős hányada a keresés
technikájában teljesen járatlan.

A MOB olvasói között a legfiatalabb korosztály a IV.
éves orvostanhallgató. Akkor forgatná először a MOB-ot
- ha tudna létezéséről -, amikor az egyetemi versenypá-
lyázatra készül, valamint a tudományos diákköri konferen-
ciák kapcsán. Ha később, csak a diploma megszerzése
után kerül sor az első publikációra, a kezdő orvos író-
asztalára sem készítik még oda jóságos tündérek, illetve
orvosi könyvtárosok az összeállított cimanyagot, egyedül
kell utána néznie az irodalomnak. A tapasztalatlan iro-
dalomkereső dolgát - reméljük - megkönnyíti és nem rettentí

el az irodalomgyűjtéstől a MOB egyszerű szakrendje és mivel a MOB az olvasóért van, célszerűnek véltük az orvosi tanulmányokból ismerős címszavak használatát.

A MOB csontos váza a szakrend, amely tulajdonképpen egy kötött sorrendű, kiegyenlített és stabilizált tartalomjegyzék. Használata során az olvasóban bizonyos vizuális kép alakul ki az anyag elrendezéséről és ez biztosítja az eligazodást a kiadványban.

A szakrend időnként módosul annak megfelelően, ahogy az orvosi irodalom gazdagodik. Az új fogalmak beépítését lehetőleg az alcimek bontásával, finomításával oldottuk meg, azért, hogy a kiadvány megszokott folyamatossága kárt ne szenvedjen. A 33 főszakon belül a gyógyszer-tan 21, a belgyógyászat 14, az egészségtudomány 13, a sebészet 11 alcímet tartalmaz.

Az évek során a legtöbbet változott a gyógyszerhatással foglalkozó fejezet. Az alcimek kiegészítése az új Knoll féle Gyógyszer-tan alapján történt. Helyenként egy rovatba kerültek az ellentétes hatású szerek, máskor hatástanilag rokon gyógyszerek tömörültek azonos alcím alá. Ilyen megszorítás mellett sikerült egyenlőre az ABC-n belül maradni; az egyéb-re már a V betű jutott.

A szakrendben váltakozva fordulnak elő a magyar és latin kifejezések. A választás többnyire szubjektív volt. Ugy gondoljuk, hogy pl. az anticonvulsiv szer megjelölés többet mond, mint a görcsellenes, - amit görcsoldó, illetve simaizom görcsoldó hatású szernek is nézhet, félrenehethet a kereső. Egyszerűbb volt a hashajtó megnevezést használni, ami magában foglalja a laxantina, purgativa, drastica csoportot. Nemcsak a gyógyszer-tani, hanem más fejezetben is alternál a magyar és a latin név: pl. rövidebb a haematologia, mint a körülíró, részletező vér- és vérképzőrendszer megbetegedései és terápiája meghatározás.

A sebészet főcsoporton belül új, külön alcímet kapott a reanimálás, és az extracorporalis keringés, mivel a két témával foglalkozó közlemények száma és fontossága ezt megkívánta.

A csecsemő- és gyermekgyógyászatban belül külön rovatot nyitottunk az egészséges csecsemő és gyermek élettani viszonyaival foglalkozó közleménynek.

Külön választottuk az alkoholizmus alcímet, és kiegészítettük a narcomania, pharmacomania és nicotinabusus fogalomkörével, minthogy mindezek sajnálatosan "felfutó" témák.

Az iatrogen ártalmakat a kórházügy - kórháztervezés - ápolástan mellé tettük, azért, mert a legmegfoghatóbb az ártalom és az ellene való védekezés a kórházi kezelés tartama alatt. Az iatrogen ártalmak egyébként tekintetben egyrészt mikrobiológiai és igazságügyi jellegűek, másrészt orvostörténelmi vonatkozásúak.

Az utolsó szakrend - módosítás alkalmával a belgyógyászat kivételével minden főszakon belül volt némi átalakítás. Helyet kapott a kibernetika, az apasági vizsgálat, a családtervezés és a csomagolástechnika is. A 33. varia rovatba kerül az olyan cikk, ami a többi 32-be nem illeszthető bele, ilyen pl. az "egészségügy és a képzőművészet" témájú cikk.

A szakrend ismertetése után csak egészen röviden néhány példával szeretném bemutatni, hogy az orvosi irodalom besorolása e szakrend alapján milyen gyakorlati problémákat vet fel, minthogy helyes megoldásuktól függ a kiadvány minősége.

A szakozás három sarkalatos pontja

- 1/ a főszak és a hivatkozások megfelelő meghatározása,
- 2/ a többi szakba egyaránt jogosan tartozó cikkek besorolása,
- 3/ az anyag bizonyos válogatása.

1/ Az elméleti és a klinikai szakhoz egyaránt besorolható közleményt lehetőleg a klinikai főszakba vesszük fel és másodsorban utalással az elméleti szakba. Abból a megfontolásból döntöttünk így, hogy a kutatás végső célja az eredmény gyakorlati alkalmazhatósága. Ott szerepeljen tehát a kutatásról beszámoló közlemény, ahol hasznosítható lesz. E szem-

pont következetes keresztülvitelét megnehezíti, hogy a kórélettan, sőt a kórbonctani kutatások is klinikai, "gyakorlati" céluak, pl. cardiopathogen étrend, atherosclerosis, hypertonia stb. De ha ezeket besoroljuk a szív- és érrendszer betegségei vagy az élelmezéstudomány főszakban, - mert klinikai vonatkozásban ott jelentősek, - alig maradna cikk a kórélettan, kórbonctan rovatban. A MOB aránytalan lenne és az irodalomkeresés nehezebb.

2/ A vese élettanával, kórélettanával, kórszövettanával, beteségeivel számos szerző foglalkozik, pl. Bálint, Gömöri, Endes, Romhányi, Babics, Balogh, Rényi-Vámos, Szabó stb. Az összefüggő témarendszeren belül pl. Gömöri és munkatársai korroziós készítményeken a vese haemodinamikáját vizsgálták, a közleménysorozat, noha klinikus szerzők is írták, anatómiai-szövettani jellegű. Endes, Romhányi a juxtaglomerularis apparatus működését vizsgálják szövettani módszerekkel, de kórélettani szempontból. Dönteni kell - és későbbiek során az elhatározásra emlékezni! - hogy milyen szakba kerüljön a cikkanyag az aktuális és a leendő MOB-okban. Továbbá, hogy ha a cikk más nyelven is megjelenik, ne a testvér szakba kerüljön, hanem a magyar előddel azonos besorolást kapjon.

Nehéz meghatározni, pl. a gyomirtó szerekkel foglalkozó közlemények hovatartozását is, mivel foglalkozási ártalmat, étrendi károsodást és település-egészségügyi problémát egyaránt jelentenek. Maguk a közlemények is rendszerint legalább két vonatkozást tárgyalnak, pl. település-egészségügyi és diatetikai ártalmak. A döntéshez a teljes cikket el kell olvasni.

3/ A válogatás, tehát, hogy mit nem veszünk fel a MOB-ba, szintén megfontolást kíván. Népszerű tudományos közleményeket, ismeretterjesztő cikkekcskéket, - különösen ha arról a témáról bőven van alaposabb vagy éppen ugyanazon szerző tollából igényesebb közlemény - elhagyunk.

Két alcim mellett szerepel a szakrendben a "válogatott anyag" megjelölés. Az egyik a gyógypedagógia, a másik az

állatorvostan, ez utóbbi adja a legtöbb "vítás" közleményanyagot. Ha abból indulunk ki, hogy az Acta Biologicából az édesvizi tavi kagyló záróizmának napszakosan változó működését taglaló közleményt - mint az izomműködésre fényt derítőt - habozás nélkül szerepeltetjük a MOB-ban, miért hagynánk ki a galamb, ló vagy sertés fejlődési rendellenességét, vírusbetegségeit, stb. ismertető közleményeket, mikor összefüggéseik az emberi pathológiával nem távolabbiak mint a többi szokványos kísérleti állat esetében.

Mint látják, sok buktató, hibalehetőség adódik a szakozás, a szerkesztés során. A józan mérlegelés sokszor többet segít, mint a merev elvekhez való ragaszkodás. Kérem legyenek segítségünkre a MOB további fejlesztésében. Reméljük, hogy a sok munkával készülő MOB lassan kezd "közkincs" lenni.

P. J u h á s z V e r a

A lyukkártyák használatáról

Századunkban az általunk gondozott könyvtáraknak számos versenytársa akad a kultura terjesztésében. Nem vitás, hogy egyszer-másszor indokkal, vagy anélkül elmarasztaljuk az egyik versenytárs, a televízó műsorát. Nem céloim ezt a kérdést huzamosabban taglalni, nem is vagyok nagy TV rajongó, de feltételezem, hogy mindnyájan látták a multkoriban azt a tudományos-ismeretterjesztő filmet a lyukkártyákról, s így lényegesen egyszerűbb lesz előadásom megértése. De, ha ezt nem is látták volna, akkor sincs nagy baj, mert azt a remek német krimi viszont mindenki látta, melynek nyomozási rendszere oly messze felülmulta a detektívregény irodalomból eddig ismert valamennyi briliáns módszert - és amely, gondolom, további segítséget nyújt majd a továbbiak megértésére.

A film, mint minden szabvány krimi film mindaddig eléggé unalmas volt, míg nem jelent a színen az első hullá, melyet azután több is követett: a tettes, mint általában a tettesek, olyan ügyesen dolgozott, hogy sohasem látta senki, illetve minden egyes bűntény után jelentkezett ugyan valaki, aki látott egy-egy gyanús személyt, de minden tanú, mint általában a tanúk, csak egy-egy részletet figyeltek meg, illetve csak egy-egy nűanszra emlékeztek. A tanúvallomások során a következőket tudták meg a tettesről: 160 cm magas 25 év körüli szőke nő, aki a VIII. kerületben lakik. És a filmbeli rendőrségnek ez tökéletesen elegendő volt, mert a tanúk által bejelentett adatokat, tehát: - nő, szőke, 160 cm, VIII. ker. Szül. év 1941 - betáplálták egy gépbe, a gép működni kezdett, a néző csak azt látta, hogy egyforma kártyák boszorkányos gyorsasággal ugrálnak a gépben, az átválogatott kártyák

közül mindig visszamarad egy kis csomag, mennél tovább rázzák, annál kevesebb kártya marad vissza és a végén a gép megáll és egyetlen egy kártya pottyan a lélegzetelállító csendben a dermedt néző szeme elé - és ez valóban a gyilkos személyadatait tartalmazó kártya volt.

Amennyiben valaki nem látta volna mégsem ezt a filmet, akkor feltétlen kellett olvasnia arról a német házasságközvetítő intézményről, ahol a párkereső személy bediktálja egy gépbe mindazokat az adatokat, amelyek az általa keresett személyre jellemzőek - és ezután, akárcsak a krimi-filmben a gép működni kezd és egyszer csak kipottyan, szerencsés esetben egyetlen kártya, mely az összes kívánt jellemzőket tartalmazza. - Azért szerencsés az az eset, melyben egyetlen kártya hull ki, mert akkor a jelentkezők között csak egyetlen egy olyan személy van, mely az összes kritériumnak megfelel. Ha több kártya hull ki, abban az esetben több azonos tulajdonságokkal rendelkező személy között válogathat a párkereső, ha pedig egy kártya sem hull ki, az azt jelenti, hogy olyan személy, aki minden szempontnak megfelelne, nincsen.

Azt hiszem nem kell különösebb fantázia ahhoz, hogy mindenki rájöjjön: a kártyák mind a krimi, mind a házasságközvetítő iroda esetében egy-egy személy jellemző adatait tartalmazzák, tehát kor, hajszin, nem, magasság stb. A kártyarendszer tartalmazza az első esetben a VIII. kerület összes lakóit, úgy, hogy minden kártya egy-egy személy adatait tartalmazza, a második esetben pedig a házasságközvetítő irodában jelentkező férjhezmenendők és nőülendők kártyáit. Ezeket a kártyákat válogatja át a gép és választja ki a keresett kártyát.

Tehát a lyukkártyák feladata a bonyolult, sokrétű, nagy volumenű dokumentálandó anyag klasszikus egysíkes kartotéknyilvántartása helyett egy többdimenziós, könnyen szelektálható és szortírozható nyilvántartási rendszer kialakítása.

Es ezzel a meghatározással már el is jutottunk oda, hogy a lyukkártyákat be tudjuk illeszteni saját könyvtári gyakorlatunkba. Az egysíku kartotéknyilvántartás helyett a többdimenziós, sorbarakást nem igénylő, könnyen szelektálható és szortírozható nyilvántartási rendszer, amelynek szelektálása és szortírozása történhet gépi, automatikus, vagy kézi mechanikus módon.

A fentiek értelmében a lyukkártyákat két nagy csoportba oszthatjuk[■]

1/ Mechanikus kézi lyukkártyák

2/ Gépi lyukkártyák

Mind a kézi, mind a gépi lyukkártyákra érvényes az a megállapítás, hogy a lyukkártyák különféle méretű kartonból, műanyagból, alumíniumfoliából stb. készült kártyalapok, melyek közül a kézi lyukkártyák lyukakkal - a gépi lyukkártyák pedig lyukhelyekkel vannak ellátva.

A gépi lyukkártya lyukhelyekkel ellátott kártyalap, melyen az automatikus válogatás szempontjából minden lyukasztásnak egy bizonyos kulcs /kód/ szerinti meghatározott jelentése van. Tekintettel arra, hogy mind a Hollerith, mind az Arithma kártyák kizárólag gépi válogatásra alkalmazhatók, ezekkel jelen beszámoló keretében bővebben nem foglalkozunk.

Könyvtári és dokumentációs célra, intézeteken belüli adat- vagy irodalomgyűjtésre, rendezésre és visszakeresésre jól megfelelnek az ún. kézi lyukkártyák.

A peremlyuk-kártyák legegyszerűbb fajtája az egysoros peremlyuk kártya. A gyakorlatban használt IBM kártyák 66 lyukat tartalmaznak. Fejlettebb és több fogalom tárolására alkalmas a kétsoros peremlyuk kártya. Ezen a lyukak két sorban helyezkednek el.

Ugyancsak a kézi lyukkártyák kategóriájába tartozik a mezőlyukkártya. Ezeken a kártyákon a lyukak nem a kártya peremén, hanem annak egy meghatározott mezején helyezkednek el, innen származik a mezőlyukkártya elnevezés.

■ Lásd fényképmellékleten

A gépi lyukkártyák általában sima lapok, ezzel szemben a kézi lyukkártyákon előregyártott lyukak vannak. Azért nevezem előregyártottnak, mert a sima gépi kártyákon és a kézi kártyákon is ezek a lyukak lesznek a további műveletek során, dokumentálandó anyagunk egy-egy elemének hordozói, vagyis minden egyes lyuk, - vagy 2 vagy több lyuk együttese - egy-egy fogalomnak, információnak felel meg.

A gépi lyukkártyákra a megfelelő helyre, lyukasztással kerül fel a fogalom. A könnyebb megértés kedvéért gondoljunk egy sakktáblára, ahol minden egyes négyzetnek /hibásan kockának szokták nevezni/ megvan a maga betű és szám jele, - tehát pl. a gyalogos az F2-ről a G3-ra lép stb. - ugyanis van apró területegységekre osztva a gépi-lyukkártya; pl. a Hollerith kártya 900 mezőre, ahol is minden egyes mező, vagy esetleg 2 vagy több mező kombinációja felel meg egy-egy fogalomnak és a megfelelő helyeket mindig a kíváncsúnak megfelelően lyukasztjuk ki. Ezzel szemben a kézi lyukkártyák esetében a már előre elkészített lyukat vagy lyukakat nyitjuk ki a kártya pereméig, ill. mezőlyukkártyák esetén két lyukat összenyitunk.

A visszakeresés gépi lyukkártyák esetén csak gépi berendezés segítségével történik. Mezőlyukkártyák esetén az alábbi egyszerű szerkezettel.

A keresett helyeken keresztülszurjuk a kereső tűt, vagy tüket, minek következtében a felfelé nyitott lyukkal rendelkező kártyák egy sorral lecsusznak. Ezután a két felső lyukon át szurunk egy kétágú villát, az eredetileg behelyezett tüket kihuzzuk és a keresett kártyák kipotyognak.

Peremlyukkártyák esetében is vannak elmés szerkezetek, de a legegyszerűbb módszer az, amikor a keresett lyukon át tűt szurunk, miközben a kártyacsomót a másik kezünkkel szorosan összefogjuk, majd a kártyákat eleresztve, a tűt felfelé emelve, a keresett kártyák kihullanak a csomagból.

Mint már az előbbieken említettük, a lyukkártyák tulajdonképpen többdimenziós katalóguscédulák, ahol a raktározásnál nem kell tekintettel lennünk a sorrendre és a

szelektálás könnyűszerrel annyi szempont szerint történhet, ahány ismérvet viszunk fel kártyarendszerünkre. Ahhoz azonban, hogy ezt a feladatot egy rendszeren belül egyértelműen megoldhassuk, előbb egy rendszert kell kialakítanunk, amely rögzíti, hogy munkánk során mely témaköröket, milyen mélységben, hány fogalom, vagy tárgyszó formájában kívánjuk tárolni - és ha ezt a rendszerünket összeállítottuk, akkor kezdhetünk hozzá ahhoz a munkához, melyet kód-szerkesztésnek nevezünk.

A kód szerkesztés nem más, mint annak az eljárásnak a meghatározása, amelynek segítségével megállapítjuk, hogy rendszerünk egy-egy tárgyszavának, rendszertani elemének a lyukkártyán melyik jelhely, ill. mely jelhelyek felelnek meg.

Tekintettel arra, hogy itt mechanizált munkáról van szó, csak szigorúan meghatározott törvények szerint történhet a fogalmak kódolása.

A gyakorlatban alkalmazott kódokat a következő főcsoportokra oszthatjuk:

- a/ direkt kód
- b/ kombinációs kódok
- c/ egyéb kódok

Mivel a legegyszerűbb a direkt kód, az ismertetést azzal kezdem.

A direkt kód ismerve az, hogy minden egyes tárgyszót, rendszertani elemet egyetlen jelhely képvisel. Tehát esetünkben a rendelkezésünkre álló 66 jelhelyre összesen 66 tárgyszót tudunk felvinni, mégpedig úgy, hogy tárgyszavainkat akár betűrendben, akár rendszertani rendben felsoroljuk és sorszámmal látjuk el. Ebben az esetben a tárgyszó sorszáma lesz maga a kódszám.

Ez a kód igen egyszerűen kezelhető, könnyen érthető és igen nagy előnye, hogy egy-egy kártyára a dokumentált anyagban előforduló összes fogalom egyszerre felvihető.

Hátránya a rendszernek az, hogy a rendszertan fogalmai csak végesszámúak lehetnek, determinálja azokat a rendelkezésre álló lyukszám.

Ezt a hátrányt küszöbölik ki a kombinációs kódok, /részletesebben lásd az Orvosi Könyvtáros 1965. 3-4. számában 245-252 p./ melyeket úgy szerkesztünk, hogy a kártya összes jelhelyeit több, rendszerint azonos számú jelhelyet tartalmazó zónára osztjuk - és ezeken a zónákon belül 2-3 stb. jelhely összekapcsolásával képezzük az egyes jeleket, vagyis a zónán belül levő jelhelyeket egymással kombináljuk. - Mi ennek a célja? - Az, hogy a rendelkezésre álló jelhelyek segítségével a maximális, ill. rendszerünket tekintve az optimális számú kódot képezhessük. Tekintettel arra, hogy amíg 5 jelhelyre direkt kóddal 5 tárgyszót, vagy rendszertani elemet vihetünk fel, addig ugyancsak 5 jelhelyre un. másodosztályú kombinációval, tehát 5 jelhely elemeiből 2-2-t kombinálva, éppen a dupláját, vagyis tíz tárgyszót vihetünk fel.

Ez az un. secundo-quint kulcs, vagy az 1-2-4-7-E kulcs, melyet általában használnak a gyakorlatban. Ebben az esetben 5 jelhelyre a másodosztályú kombinációs kulccsal kétszer annyi fogalmat vihetünk fel, mint direkt kóddal, ha a zónában lévő lyukak számát eggyel növeljük, tehát 6 jelhelyből álló zónákra osztjuk kártyánkat és harmadosztályú kombinációs kulcsot alkalmazunk, 6 jelhelyre 20 fogalmat tudunk felvinni.

A kombinációs kódok szerkesztésének az az elve, hogy a zónát alkotó elemeket meghatározott másod-harmadosztályú csoportokká kapcsoljuk össze, mégpedig oly módon, hogy az alacsonyabbrendű elemet sohasem előzheti meg a magasabbrendű elem. - A kombinatorikában úgy fejezik ezt ki általánosságban, hogy n elem k-ad osztályú ismétlés nélküli kombinációs füzeteit képezzük.

Ha figyelembe vesszük, hogy a rendelkezésünkre álló 66 jelhelyet tartalmazó lyukkártyát pontosan 11 db 6 jelhelyből álló zónára bonthatjuk fel, akkor nyilvánvaló,

hogy a 66 jelhelyre $11 \cdot 20 = 220$ fogalmat vihetünk fel az előbb ismertetett kulcsunkkal, melyet a továbbiakban "6 alatt a 3" elnevezéssel illetünk. Minden egyes kártyára egyidejűleg 11 különböző fogalmat vihetünk fel egyszerre, vagyis minden zónába egyet-egyet.

Ezideig az egysoros lyukkártyákról volt szó, a gyakorlatban azonban 2 soros lyukkártyákat is használunk. Ezek ugyan csak peremlyukasztásos kártyák, csak két sor helyezkedik el a peremükön. A kétsoros lyukkártyákra is alkalmazható a direkt kulcs, ennek mindössze az a hátránya, hogy a második sor jelhelyeit használva, a visszakereséskor kihullanak az első sor megfelelő jelhelyeinek szelektálásakor a második sorban lévő jelzett lapok is és így a szelektálást csak két fázisban tudjuk elvégezni.

Sokkal alkalmasabbak kétsoros lyukkártyákra azok a kombinációs kulcsok, amelyek közül a legkedvezőbbek az 1-2-4-7-es kulcs, mely tulajdonképpen az egysoros "5 alatta 2"-nek felel meg, mert itt is mindig két jelhely van nyitva, csak 1-2-4-7-es esetében függőleges irányban, míg a 3, 5, 6, 8, 9, 10 esetében vízszintesen.

Ezenkívül még számtalan kombinációs kulcs alkalmazható a kétsoros peremlyukkártyákra, melyeket dr. Orosz Gábor foglalt rendszerbe.

A kombinációs kódrendszerek természetüknél fogva egységes rendszert képeznek, ami azt jelenti, hogy minden rendszerhez ki lehet választani a legalkalmasabb kombinációs kódot.

A mezőlyukkártyák esetén mind a direkt, mind a kombinációs kódok jól alkalmazhatók. Gyakorlatilag ez a legalkalmasabb kézílyukkártya, mert már direkt kód alkalmazása esetén is 340, ill. 442 fogalmat vihetünk fel rá, de ezen túlmenően a kombinációs kulcsok alkalmazása esetén gyakorlatilag végtelen fogalmat tárolhatunk rajta.

Meg kell még említenem az optikai kártyát is, mint a lyukkártyák egyik válfaját. Ezek a kártyák, a gépi lyuk-

kártyákhoz hasonlóan nincsenek előre lyukasztva, hanem csupán jelhelyeket tartalmaznak finom hálózat formájában. Egy-egy optikai kártya 3 500, ill. 7 000 kis négyzetkockából álló hálózatrendszer, ahol minden egyes kis négyzet 1 - 7 000-ig egy egy számot képvisel. A dokumentálni kívánt anyagunkat először is sorszámmal látjuk el, azután megállapítjuk, hogy milyen témaköröket tartalmaz. Az optikai kártyákból annyira van szükségünk, ahány témakör szerint kívánjuk nyilvántartani az anyagunkat. A dokumentumok sorszámaát azokon az optikai kártyákon lyukasztjuk ki, melyek a dokumentumban szereplő témaköröket viselik tárgyszóként a fejléccsőkön. Visszakereséskor mindazon optikai kártyákat elővesszük, amelyek azokat a témaköröket tartalmazzák, melyeket keresünk, egymásra fektetjük őket pontosan és amelyik szám helyén világosságot látunk, az olyan sorszám alatti dokumentum tartalmazza a keresett témákat.

Az eddigiekben felsorolt lyukkártyák részben hazai viszonylatban is, részben a lipcsei Bürotechnikától az Iférten keresztül beszerezhetők.

A fent ismertetett kártyák gyakorlati alkalmazásával kapcsolatosan szeretném az eddig már megvalósításra került, és az általam is ismert könyvtárakban, ill. egyéb területeken bevezetett és jól bevált rendszereket ismertetni.

Kállai tanár ur, aki az orvosi hálózatban elsőként alkalmazta a lyukkártyás nyilvántartást, már 1961-ben beszámolt eredményeiről. Az irodalmat IBM kártyán tartja nyilván, az általa tervezett szelektáló berendezés azóta már széles körben elterjedt. Az optikai kártyát sikerrel alkalmazza irattári nyilvántartásában.

Hampó Jenőné, a miskolci kórház könyvtárosa könyvtárában az általános folyóiratcikkek nyilvántartására vezette be a lyukkártyás rendszert. Ő is IBM kártyával dolgozik. Eredményes munkája nyomán a rendszert a kórház számos osztálya átvette beteganyagának különböző szempontok szerinti nyilvántartása céljából és sikerrel alkalmazza, mert rájött,

hogy mind tudományos, mind gyakorlati munkájához nélkülözhetetlen a viszonylag kevés befektetést igénylő lyukkártyás nyilvántartás.

A székesfehérvári kórházban a könyvtári nyilvántartás mellett Szabolcsi doktor a kórbonctanon a traumatológiai esetek nyilvántartását végzi lyukkártyák segítségével, ahol is az egyes esetekre vonatkozóan a sérülés módja, helye, a sérült neme, a kórházi ellátás stb. adatokat tárolja és a bevált gyakorlat igen nagy segítséget nyújt munkájukban. Ugyanitt a teljes beteganyag feltárása, nyilvántartása is lyukkártyákon történik.

Kovacsics Máté, a Kőbányai Gyógyszerárugyár vegyésze a steroidok nyilvántartását végzi kétsoros VEB lyukkártyán, valamint számos egyéb nyilvántartásukra mind a lyukkártyát, mind a maguk által tervezett optikai kártyát is alkalmazzák.

A KOKI-ban különböző osztályokon, különböző adattárolásokra alkalmazzák a lyukkártyákat, kétsoros kártyán fejlett kombinációs kulcsok alkalmazásával értek el jó eredményeket.

Nyíri doktorral a Humán intézetben 1964. januárjától tértünk rá a folyóiratcikkek dokumentációjának 1 soros peremlyukkártyán történő nyilvántartására. 2 év alatt közel 4 000 címet dolgoztunk fel. 10/3-as kulcsot és két zóna összekapcsolását alkalmaztuk.

Mint az előbbiekből is kitűnik, a klasszikus katalóguscédulákat és egyéb egysíkes nyilvántartási rendszereket kiválóan helyettesíthetjük a többdimenziós lyukkártyás nyilvántartással. De ahhoz, hogy általánosan elterjedjen, egyrészt magát a lyukkártyák kereskedelmi beszerzését kell lehetővé tenni, másrészt pedig a kódszerkesztés technikai elsajátítására akár továbbképző formájában, akár a könyvtárosképző tanfolyam keretén belül lehetőséget kell teremtenünk. Remélem, hogy a mostani előadással sikerült felkelteni az érdeklődést a hallgatóságban és sikerült egynéhány lelkes tagot toborozni a lyukkártya, hálózatunkban ma még kisszámú, de annál lelkesebb, táborának.

H o z z á s z ó l á s o k

dr Réti Endre, a BOTE Központi Könyvtárának vezetője:

A Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtára tudvalevően az ország legrégibb és legnagyobb orvosi könyvtára, amelyhez - a 48 tagkönyvtár és a kollégiumi /hallgatói/ könyvtár állományát is tekintetbe véve - több mint 320.000 egység tartozik. Jelentős anyaggal rendelkezik a 16. századbéli Vesaliustól és Villanovától a modern külföldi kiadványokig. Székely és Szepesiné elvtársak előadásából is kicsillan azonban, hogy mindezek ellenére a BOTE Könyvtára távolról sincs abban a helyzetben, amelyet egyre szaporodó feladatai megkövetelnek.

Ma is rányomja bélyegét Könyvtárunkra, hogy 1945-ig professzori könyvtár volt, és későbbben is csak igen nehezen kaphatott fejlesztést, - helyiség tekintetében pl. egyáltalán semmit. Az Egyetem és a Főváros orvosai igényeinek kielégítésére és bizonyos mértékig a vidéki olvasók segítségére ma is mindössze 14 személy áll rendelkezésre. Ehhez még hozzátehetjük, hogy a reggel 8-tól este 8-ig működő könyvtár átlagosan évente 80-100.000 kötetet forgalmaz, az olvasó és kölcsönző szolgálat keretében. Ebből kb. 2 000 kötetet kell vidékre postázni ill. mikrofilfelvételre előkészíteni és ezekkel kapcsolatos levelezést folytatni. A munkakörülményekre jellemző, hogy az egyetem irodahelyiségben 7 könyvtáros dolgozik; 7-8000 kötet könyvünk pedig a raktár padlóján tornyosul. Ősszel még hallgatóink kilenctized részének nem volt olvasási lehetősége sem.

A mult hibáit kijavítani nem könnyű dolog. Az utóbbi három év alatt, az egyetem vezetésének megértő támogatá-

x

Az első napon elhangzott hozzászólásokat itt közöljük, tekintet nélkül arra, hogy a délelőtti vagy a délutáni programban hangzottak-e el.

sával mégis sikerült előbbrevinni ügyeinket. Miután helyiségeinket a következő 8-10 éven belül - a huszemeletes elméleti tömb felépítésének befejezéséig - nem remélhetünk, így kezdtünk problémáinkat "belterjes" módon megoldani. Így pl. hat méter magas helyiségeink egy részét középmagasságban megosztjuk és ezzel több újabb helyiséget nyerünk. Kölcsönző helyiségünkben ez már megtörtént, most készülnek el a tervek két másik irodahelyiségünk megosztására. Az Üllői ut 25. alatt működő menza átalakításával, ősszel sikerült végre létrehozni a hallgatói olvasótermet, kb. 130-140 férőhellyel. Mikor ez megtörtént, kiderült, hogy az olvasóterem nagy falfelületén könyvtárunk anyagának egy részét el lehet helyezni. Merklin rendszerű fémpolcok beszerelésével, csaknem 5 méter magasan és 12 méter hosszúságban kb. 15-20.000 kötet elhelyezésére nyílik majd lehetőség.

Sikerült elérnünk, hogy a Központi Könyvtárban nem kő, hanem melegpadló borítja majd a megfelelőbb berendezéssel, világítással és fűtéssel ellátott olvasótermet. A központi épületben folyó munkálatok természetesen erősen gátolták a munkát, zavarták az olvasószolgálatot, nem is szólva a könyvtár munkatársainak munkafeltételeiről: porban, hidegben, fűlsiketítő zajban kellett dolgozni hosszú hónapokon át, de a munka azért egy napig sem szünetelt.

A szűkös személyzeti létszámot már említettem. Ennek következtében - bár olvasószolgálatunkat egy év óta korszerűbbé, rendszeresebbé tettük -, sok olyan fontos könyvtári munka, amely egy modern könyvtár lényegéhez tartozik, egyelőre nem, vagy csak csirájában végezhető el. Tájékoztató szolgálatunk, telefonügyeletünk ma már este 6 óráig rendszeresen működik szakképzett könyvtárosaink ügyeleti szolgálatával, bizonyos témákat kutatóink számára rendszeresen figyelünk, de távolról sem tudjuk megvalósítani minden tervünket. /Ilyen pl. a kimerítőbb, sokoldalúbb statisztikai adatgyűjtés és a feldolgozás./ Komoly problémát jelent hálózatunk - a 48 tagkönyvtár és a Hallgatói Könyvtár - felügyelete, segítése. A 48 intézeti könyvtár-

ból 10-ben van szakképzett könyvtáros, de - mint hallották - őket gyakran egészen más feladatok végzésére használják fel. Tudjuk, hogy kevés valószínűsége van az elkövetkezendő években új státusok szervezésének, ezért azt javasoltuk az egyetem vezetésének, hogy a 10 könyvtárost a legfontosabb 15-20 másik tagkönyvtár segítésére használhassuk fel, segítségük döntő módon megváltoztathatná az orvoskönyvtárosokra vagy tájékozatlan, laikus adminisztrátorokra bízott könyvtárak állapotát. Választ még nem, de némi biztatást már kaptunk ezirányban.

Könyvtári problémáinkban igen nagy szolgálatot nyújtanak javaslatainkkal Könyvtári Tanácsunk tagjai /köztük három professzor/, akik pl. könyvrendeléseinkhez szakmájuk szerint átnézik, ha szükséges, más intézetünk illetékes szakemberével átnézetik az előszerzeményezési kartonokat és javaslatokat tesznek a beszerzésre. A Tanács több tagjának a közreműködésével készült el javaslatunk egyes átfedések megszüntetésére is. A Tanács évente legalább egyszer, néhány tagja többször is összeül a folyó ügyek megtárgyalására.

A Könyvtárnak arra kell törekednie - s ez a múltban alig szerepelt programjában -, hogy az olvasószolgálat, a dolgozó és a tájékoztató tevékenység mellett az egyetemi oktató és tudományos munkából is kivegye a részét. Sajnos erre az igen lényeges feladatra viszonylag kevés idő és erő marad, pedig szakkönyvtár tudományos igény nélkül el sem képzelhető. A könyvtár az egyetemen olyanféle helyzetben van, amit a francia "plaque tournante" kifejezéssel jelölhetünk meg a legjobban: az azt a nagy fordító-korongot jelenti, amelyre a vasuti rendező pályaudvarokon a vagonokat rátolják, majd a megfelelő sínpar felé forgatják el és továbbítják a kocsikat a megfelelő irányba. A könyvtárnak ilyen szerepe van: ide futnak be az információk mindenhonnan, innen kell azokat oda továbbítani, ahol azok a legszükségesebbek. De ennek a fordítókorongnak még más szerep is jut: van olyan tevékenység, elméleti és oktatási terület, amely minden klinikát és intézetet érint, de szorosan egyikhez sem tartozik,

azzal konkrétan nem foglalkoznak. Ilyen pl. a szakmai - ideológiai munka, amelyet szerény mértékben, az egyetem jóváhagyásával folytatunk. Ezt végezzük abban a speciálkollégiumban is, amely a tudományos diákkörök számára egyetlen évben 4 órában kötelező "Bevezetés a szakirodalom-kutatásba" címmel; valamint "Az orvosi gondolkodás története" c. nem kötelező kollégiumon, - amelyet ugyan a renoválás félbeszakított, de az idén újra folytatódik, azzal a céllal, hogy a könyvtár, mint szellemi központ, hozzájáruljon szakembereink sokirányú, más szakágak eredményeiről szóló tájékoztatásához. Az egyetem helyeslésével a könyvtár dolgozói az orvostudomány határterületeivel is foglalkoznak: ideológia /ideológiai bibliográfiát és referáló kiadványt is szerkesztünk/, orvostörténelem, orvosföldrajz, orvosi szociológia és pszichológia és az egyetem történetére vonatkozó anyagok feldolgozása. A könyvtár munkatársainak cikkei, előadásai ezt a munkát segítik. Ezenkívül szerkesztési tevékenységet is folytatunk: egyetemi évkönyv, emlékalbumok, kiállítási tervek, az említett ideológiai referátumok, orvosföldrajzi nemzetközi kiadvány, az irodalomkutatás egyetemi jegyzete. Kár, hogy ilyenfajta munkára alig van munkatársainknak ideje.

Szó esett már Székely elvtárs előadásában arról, hogy felismertük: a budapesti és az országos könyvtár helyzetén gyökeresen az segítene, ha kb. 16 milliós költséggel új, modern orvosi könyvtárat létesítenének, amely magába foglalná mind az OOK-t, mind a BOTE könyvtárat. Megfelelő személyzettel, gépesítéssel, reprográfias üzemmel ellátva az oldanát meg alapvetően a folyóiratellátás problémáit. Addig is, amíg ez megvalósulhat, erőink egyesítésére, koncentrálására kell figyelmünket fordítanunk, az orvosi könyvtárak fokozott együttműködése, szakembereink, orvosaink, betegeink és a magyar orvostudomány érdekében.

dr. Iványi János, a Békés megyei Kórház orvostanácsadója:

Engedjék meg, hogy dr. Szepesiné beszámolójához fűzzek egy-két gondolatot. Minden szava bennünk, orvostanácsadóknak is gondolatot ébresztett, hiszen husba és vérbe vágó dolgok azok, amelyeket elmondott, és az orvosi könyvtáros és az orvostanácsadó elég gyakran Don Quijotéhoz hasonló harcot folytat.

A referátumból szépen kicsendültek az eredmények, azonban elég sok hiányosság és meg nem értés van ezen a téren most is még. Egy két gondolatot legyen szabad a plenáris ülés elé terjeszteni. Dr. Szepesiné azt mondotta a beszámolójában, hogy a könyvtáros nincs mindig jelen azokon a rendezvényeken, amelyeket az orvosi könyvtárakban szoktunk rendezni. Valóban így is van és igaz van abban, hogy ez kétségtelenül helytelen, hiszen egy-egy klinikapathológiai összejövetelen, gyűlésen a könyvtáros jelenléte biztosíték lenne arra, hogy az ott felmerült témák közül egy-egy, a későbbiek során, bibliográfiákkal alátámasztva, jobb kimunkálást nyerjen.

Mi eddig is elég jól kollaboráltunk az instruktorokkal, akik könyvtárainkat meglátogatták és a jövőben szeretnénk ezt az együttműködést még szorosabbra fűzni. Nálunk, a Békés megyei Tanács Kórházában az a szokás, hogy általában egy évben kétszer, főorvosi értekezleten az orvosi könyvtár ügye is előjön és azt magam szoktam referálni. Egyrészt a devizás folyóiratok, könyvek rendeléséről tájékoztatom az ott megjelent főorvosokat, másrészt egy-egy fél esztendő problémáit, hiányosságait tárom a főorvosi értekezlet elé. Azt szeretném javasolni, hogy egy-egy ilyen főorvosi értekezletre az instruktor jöjjön le és nekünk - a szó nemes értelmében - sullyal is segítsen azoknak a problémáknak a megoldásában, amelyeket úgy jellemeztem, hogy néha Don Quijote-szerű küzdelem.

Nálunk is probléma, hogy a könyvtári állomány gyarapodása során elértük és meghaladtuk az 5 000 kötetet és már második könyvtáros beállítása is szükséges volna. Erről az orvosi értekezletet tájékoztattam, azonban a takarékosági év, az árvíz, stb. miatt elvetik új státusz megszervezését. Jó lenne, ha az OOKDK részéről az instruktor, aki egy-egy ilyen esetben jelen tudna lenni, "főntről" is meg tudná világítani ezt a problémát és segítséget tudna nyújtani.

dr. Halasi Antal a Szegedi Orvostudományi Egyetem
Könyvtárának csoportvezetője:

Székely elvtárs előadásának ahhoz a részéhez kívánnék hozzászólni, melyben kifejtette, hogy könyvtárügyünk fejlesztési terve, - ha szabad azt a kifejezést használnom - nem sikerült olyan ütemben, mint ahogy ezt előre elterveztük. Véleményem szerint ennek fő oka az, hogy gazdasági szerveink nem ismerik még kellőképpen a könyvtárosoknak a tudományos életben betöltött szerepét, és így legtöbb esetben gazdasági vezetőink kénye kedvére, jó-vagy rosszindulatára vagyunk utalva. A SzOTE könyvtárának szempontjából az lenne a kérdésem, hogy nem lehetne-e keresztülvinni a minisztériumban, hogy a tudományegyetemi könyvtárak mintájára az orvostudományi egyetemek könyvtárai is önálló költségvetési szervként szerepeljenek? Véleményem szerint óriási fejlődést jelentene ez, mert nem szabad elfelejtenünk, hogy az orvosegyetemi könyvtárak hálózati alközpontok is. Ehhez csatlakozna az a másik véleményem és meglátásom, - ami kapcsolódik a Szepesiné előadásában elmondottakhoz is -, hogy bizonyos fókig mi is hibásak vagyunk abban, hogy a könyvtárak és könyvtárosok szerepét kellőképpen nem ismerik fel. Ugyanis saját érdekünkben nem fejtünk ki elég propagandamunkát a közvélemény felé! Én javasolnám, hogy a könyvtárosok és könyvtárak munkáját tárjuk fel jobban a közvélemény előtt és munkánkról, szerepünkről ne csak a szakajtóban, hanem akár napilapokban vagy ismeretterjesztő folyóiratokban is közöljünk időnként ismertetéseket. Akkor talán a gazdasági szerveknél is nagyobb megértésben lesz részünk.

dr. Kis Péter, a Heim Pál Kórház orvostanácsadója:

Szeretném megragadni az alkalmat, hogy az elhangzott beszámolóhoz hozzátegyek néhány problémát és fejezzek még egy-két dolgot. Kezdeném a leglényegesebb kérdéssel, a devizával. Itt ezt csak per tangentem érintették, mondván, hogy ezzel ugyanis probléma van. Elhangzott az is, hogy nagyon szépen fejlődtünk az elmúlt években. Azonban ha éves költségvetéseinket nézzük, megállapíthatjuk, hogy ez a fejlődés megállt, sőt visszafelé megy, tehát nem nevezhető fejlődésnek. Amennyiben ezen a téren gyökeres változás rövid időn belül nem következik be, biztos vagyok benne, hogy könyvtáraink életében és fejlődésében szinte helyrehozhatatlan törés történik. Ezzel a kérdéssel érdemben és konkrétan kell foglalkozni; idevonatkozó javaslatot a könyvtári alközpont értekezletén már tettem, de érdemi válasz nem érkezett rá.

A másik, - ami ehhez csatlakozik és itt utalt már rá egy hozzászóló is -, hogy az OOKDK nem képviseli elég sulyal az orvosi könyvtárakat, az orvosi könyvtárosokat. Én ezt orvos létemre úgy képzelem el, hogy ahogyan a KÖJÁL adott esetben, beleszól a kórház életébe és utasítást ad bizonyos területeken, ugyanúgy beleszólási joga legyen az OOKDK-nak is. Az OOKDK szakmai tekintélyével, nagyobb befolyásával szerezzzen érvényt azoknak a követelményeknek, amelyek ma az orvosi könyvtárakkal szemben fennállnak. Itt egy kicsit hiányolom Székely elvtárs beszámolójából, hogy nem hangzott el, milyen konkrét javaslatok történtek illetékes szervek, - Fővárosi Tanács, Egészségügyi Minisztérium - felé a könyvtári hálózat fejlesztése, a költségvetési problémák rendezése terén, és ezekre a konkrét javaslatokra volt-e valamilyen konkrét válasz.

A könyvtári költségvetés megállapítása a kórházaknak, illetve intézeteknek szuverén joga, amely a régebbi, rendszerint 10-20 évvel ezelőtt nyert, meghatározott normák alapján megszokásból maradt. Ennyi volt eddig könyvtárfejlesztésre, könyvre, folyóíratra, könyvkötésre, papír- és írószerre, tehát ez marad. A drágulást, amely nemcsak

külföldön, hanem nálunk is észlelhető, ezek a költségvetési normák nem veszik figyelembe. Ugyanakkor a költségvetések pénzügyi szempontból indokolatlan széttagoltsága is akadályozza, hogy tervszerűen és rugalmasan tudjanak az intézetek könyvtárai saját területükön szerzeményezni. /Pl. a könyvek és folyóiratok beszerzése külön számláról történik, de a folyóiratkeret terhére rendelik a napilapokat is, az Autó Motort éppen úgy, mint a Journal of Pediatrics-ot és a többi lapot./ Ezek ellen sajnos a könyvtáros, a könyvtári bizottságok vagy az orvostanácsadók nem tudnak kellő sulyal fellépni és hiába huzzák ki a megrendelésből decemberben azokat a tételeket, január 1-én újból belekerülnek. Ugyanakkor a gazdasági hivatalok részéről azt halljuk, hogy a pénz kevesebb, tehát a folyóirat megrendelést - függetlenül attól, hogy devizás vagy nem devizás -, illetve a könyvrendeléseket csökkenteni kell. Ezért javasolnám, hogy - bár ez pénzügyi kérdés, - hasson oda az OOKDK, hogy a könyvtárak egységes költségvetés alapján dolgozzanak, ne legyen megkötve, hogy mennyi a folyóirat, mennyi a könyv és mennyi az egyéb felhasználási keret. Én kívülállónak számítok pénzügyi téren, de az én szemszögemből ez csak bürokratikus megoldás és a tervezésnek, a fejlődésnek komoly gátja. Ha egy kórház igazgatója felelhet azért a huszegynéhány millióért, amit a kórház egy évben elkölt, akkor a könyvtáros, az orvostanácsadó is felelhet azért az öt- vagy százezer forintért, amelyet adott esetben a könyvtár céljaira felhasznál.

Elhangzott itt az ügyrend problémája. Sajnos az is a mult büne, hogy az ügyrend nagyon sokszor csak papir marad. /Nem is tudjuk, kire vonatkozik tulajdonképpen - talán a könyvtárosra? - mert a főorvosokra, az igazgató főorvosra nem vonatkozik. Vonatkozik talán még a másod-orvosi karra. De arra sem nagyon, mert nagyon ritka az eset, hogy az elvesztett folyóiratokat készpénzben kifizettetik, dehát ez gazdasági probléma, fájjon ezért nekik a fejük./ Az ügyrendnek ez a semmibevevése azért elég fájó

pont, és bizony nagyon nehéz az igazgatóknak és az osztályvezető főorvosoknak megmagyarázni, hogy a könyvtáros anyagilag felelős a könyvtárért, nem lehet tehát megengedni, hogy az igazgató vagy bárki a zárási idő után is bemenjen a könyvtárba, - különösen oda, ahol szabadpolcos rendszer van. Minden könyvtári szabályzat előírja, hogy azok a könyvek, amelyek kézikönyvnek tekintendők, nem kölcsönözhetők. Tapasztalatom szerint ez is csak a másodorvosi karra vonatkozik, feljebb nem.

Másik nagy problémánk, amire Székely elvtárs nagyon jól rámutatott, hogy bizony a beszerzések tervezésének kérdésében sem jutottunk előbbre. A könyvtárak tulnyomó része a devizáját felhasználja folyóíratra s a maradék összegéből nem tud könyvet beszerezni, nyugati könyveink egy részét egyéni megrendeléssel szerezzük be. Miért van szükség erre az utra, miért nem lehet ezt legalizálni, hiszen azt a devizát, amit egyéni vásárlás céljára tart fenn az állam vagy a könyvesbolt, 80%-ban amúgy is az intézmények használják fel.

Szeretnék reflektálni Szepesiné elvtársnőnek arra a megjegyzésére, hogy vannak kevéssé olvasott folyóiratok. Mit jelent az, hogy kevéssé olvasott folyóirat? Egy konkrét példával szeretném megvilágítani. Budapesten a gyermek-phoniatriai rendelés egy helyen működik mindössze, ezért oda jár a phoniatriai lap. Ezt egy orvos olvassa, mert nem érdekel más: esetleg még a másik gégészt, aki alkalomadtán helyettesíti. De ennél többen nem olvassák a lapot, ugyanakkor ennek a lapnak nem-járatása teljesen ellentétes lenne minden józan felfogással. Elismerem ugyanakkor, hogy a devizás folyóiratok megrendelése körül valóban nagyobb ésszerűséggel lehetne eljárni és ezáltal racionalizálni lehetne a megrendeléseket.

Örömmel üdvözljük a gyorstájékoztató szolgálatot, amit a második félétől a könyvtári központ megvalósítani kíván. Azonban ehhez szeretnék egy kérést tolmácsolni, mégpedig azt, hogy a szerzőnek a címe is szerepeljen a dokumentációban, ne csak a dokumentum lelőhelye. Adott esetben ugyanis különlenyomatot a szerzőtől hamarabb fogok megkapni, mint a

legjobban működő - hangsúlyozom: legjobban működő - könyvtárközi kölcsönzéssel. Nem egészen értek egyet a 115 felsorolt témával, egyrészt mert a témák részben tulságosan felaprózottak, tehát olyan ritka szindrómák is szerepelnek, amelyekből egy évben 5-10 közlemény jelenik csak meg és ezeket azon kevesek amugy is fel fogják kutatni, akik egy ritka szindróma után érdeklődnek. Inkább az átfogóbb jellegű témák dokumentálása lenne szükséges, és bizony nagyon nehéz lesz az OOKDK feladata: ebből a 115 felsorolt témából 30-at kijelöli. Én a kórházban köröztem az ívet és kiderült, hogy a kórház 50 orvosa a 115 téma közül 80 iránt érdeklődik.

Könyvtárosaink igénybevételeiről is esett szó. Tudjuk, hogy a könyvtárosokat, sajnos, nem csak a szakmai munkára veszik igénybe. A könyvtáros sokszor avval foglalkozik a könyvtárszolgálati idő alatt, hogy előkészíti a termet tanácsülésre. Tehát terít, virágot rak, feketét főz, vizet hord, vagy adott esetben a gazdasági hivatallal veszekszik, hogy küldjenek valakit, aki kihordja a székeket, vagy behozza a hamutartókat. Ahhoz, hogy ilyen dolgok ne történjenek meg, arra van szükség, hogy az OOKDK igenis lényegesen nagyobb sullyal és tekintéllyel szóljon bele a könyvtárak munkájába és szerepébe az egyes intézményeken belül. És legyen szabad azt is megjegyezni, hogy könyvtárosainkat az OOKDK is eléggé megterheli, statisztikai kimutatások, különböző egyéb dolgok elkészítésével. Ezeknek a feladatoknak az elvégzése igen sok időt vesz igénybe, a könyvtárosoknak számtalan egyéb dolga van, amely a könyvtár normális funkciójához szükséges.

Az OOKDK sulyának a kérdése státusok megszerzésénél is felmerül. A rendelkezések világosan kimondják, hogy új státus csak akkor szervezhető, ha nem csak mennyiségi, hanem minőségi változások is vannak. Ilyennek tekintendő a lefektetett szabályok értelmében, ha a könyvtár kötetállománya 5.000 fölé emelkedik. Azt hiszem, nagyon kevés intézmény van, amelyik a fejlődés folyamán eljutott a második státushoz. A fejlődéshez eljut, de a második státushoz nem.

dr. Hajdu István a Szegedi Orvostudományi Egyetem
Gyógyszerészkar könyvtárának könyvtárosa:

Már az előző, a III. orvosi könyvtárosok országos értekezletén is felvetődött az a javaslat, hogy a kisebb, a 2.000 kötettel nem rendelkező könyvtárakat vonják össze és egy függetlenített főhivatású könyvtáros kezelje. A Szegedi Orvostudományi Egyetemen megtettük a kezdeti lépéseket ezeknek az úgynevezett tömbkönyvtáraknak a létrehozására. Ezeknek a kis intézeti könyvtáraknak az összevonása, amelyek elhelyezésük szerint is területileg közel esnek egymáshoz - gyakran egy épületben vannak elhelyezve - a gyakorlatban is megvalósítható. Az összevonással életképességük és kihasználhatóságuk fokozódik. A függetlenített könyvtáros leveheti az intézeti, klinikai könyvtárosok válláról a leltározás és egyéb nyilvántartások munkáit. Így az amúgy is általában túlterhelt dolgozó felszabadul a könyvtári feladatok ellátása alól, esetleg csak mint a függetlenített könyvtáros tanácsadója fejt ki könyvtári tevékenységet.

A SZOTE-n a Gyógyszerész Kar négy intézete 1962 év végén egy épületben nyert elhelyezést. A négy intézetnek a vezetői az épület belső kialakításakor úgy döntöttek, hogy nem létesítenek intézetenként külön-külön könyvtárhelyiséget, hanem az épület központi részén alakítanak ki egy közös könyvtárat. Ebben a közös könyvtári helyiségben helyezik el a négy intézet folyóiratanyagát és a könyvanyag egy részét. A kézikönyv jellegű művek az intézetek kézikönyvtárában maradtak. A négy intézet könyv- és folyóirat állománya 1961 év végén már meghaladta a 3.000 kötetet, így mód nyílt függetlenített főhivatású könyvtáros beállítására. Könyvtárunk egy 5 x 8 m-es helyiségben van elhelyezve, amelyet a falak mentén két oldalt polcokkal, egyik oldalán pedig a kurrens folyóiratok részére tárlókkal rendeztünk be. A könyvtárban ezenkívül 12 személyes olvasóasztal, a könyvtáros író- és gépiróasztala van. Az egyszerűség kedvéért leltárilag elkülönítve hagytuk az egyes intézetek könyv- és folyóirat

anyagát, így elkerültük a tulajdon körüli vitákat és az újraleltározás nagy munkáját. A közös könyvtárba került állomány használatánál nem okoz problémát, hogy azt korábban melyik intézet szerezte be. A négy intézet könyvleltárát a függetlenített könyvtáros kezeli. A közös könyvtár iránt megnyilvánult kezdeti bizalmatlanságot sikerült legyőznünk azzal, hogy a gyakorlatban bebizonyítottuk célszerűségét. Az intézetek oktatói, kutatói a gyakorlatban győződhettek meg arról, hogy a függetlenített könyvtár megkönnyíti számukra az irodalom összegyűjtését és felkutatását. Igen hálásak azért is, hogy az épületbe járó összes folyóirat egy helyen található meg. A friss folyóiratok figyelemmel kísérésénél ez nagy időmegtakarítással jár. A közös könyvtárral kapcsolatos problémákat az intézetek vezetői közösen beszélik meg. Közösen vitatták meg a könyvtárhasználati rendet, amely a nyitvatartási időt, a kölcsönzés és a helybenolvasás rendjét szabályozza. A közös könyvtárak létesítése, a függetlenített könyvtáros beállításán kívül, lehetővé teszi a könyv- és folyóirat beszerzések koordinálását is. A közös könyvtár fennállása óta a duplumban járó folyóiratokat megszüntettük és az eddig nem járó, de szükséges folyóiratok beszerzése lehetővé vált. A következő lépésként a SZOTE-n, a Sebészeti Klinikán történik meg a közös könyvtár kialakítása, ahol szintén négy intézmény, az I-II. sebészet, a sebészeti műtét és a vérellátó állománya kerül közös könyvtári helyiségbe és ezzel az összevonással ott is életképes tömbkönyvtár fog kialakulni.

dr. Ruzsás Lajosné, a POTE könyvtárának vezetője:

Elnézést kell kérnem, hogy nem tudtam eleget tenni a programban előírt és kinyomtatott feladatoknak, könyvtárunk költözködése miatt. Egy-két gondolatot szeretnék azért az országos értekezlet elé vinni: megindokolni azt, hogy miért tértem át az ETO szakkatalógusról könyvtárunkban a szisztematikus tárgyszókatalógusra.

Majdnem 25 éves könyvtári pályafutásom alatt 23 évig kizárólag ETO-val foglalkoztam és el sem tudtam képzelni, hogy

egyáltalán létezhet-e jobb rendszer az ETO-nál, hiszen nemzetközi rendszer, bármely könyvtárban ugyanazokkal a kód-számokkal lehet dolgozni. De fejleszteni kezdtem orvosi könyvtárunkat, és arra jöttem rá, hogy az orvosi szakkönyvtárban nem igen szeretnek az orvosok számokkal dolgozni, türelmetlenek és állandóan kell valaki, aki irányítja őket, hogy egy szakkatalógus számrengetegében, rengeteg alosztásában kiismerjék magukat. Erre kis könyvtárban, kevés személyzeti létszám mellett, nincs mód. Tanulmányozni kezdtem az előttem eddig ismeretlen tárgyszókatálógust, elmentem a BOTE Könyvtárába - ahol tudtam, hogy régóta csak ezt a rendszert használják, - elmentem a budapesti Egyetemi Könyvtárba, közben Prágában is voltam, ott is tanulmányoztam a tárgyszórendszereket és elhatároztuk kis könyvtári kollektívánkkal, hogy áttérünk a szisztematikus tárgyszókatálógusra.

Az orvosok szempontjából a szó az, ami gyors, ami azonnal érthető. Tárgyszókatálógusunk még jelenleg is kidolgozás alatt áll. Szisztematikus tárgyszókatálógus rendszert alakítunk, tehát a fő tárgyszavakat a tudományágnak és mellékterületeinek fő tárgyai szerinti betűrendbe soroljuk be és ezek mögött, - a főtárgyszavak között - altárgyszavanként besoroljuk azokat a szakágakat, amelyek főtárgyszavunkhoz szorosan hozzátartoznak. Nem akarok most részletesen beszélni tárgyszókatálógusunk rendszeréről, szisztemájáról, hiszen ez most nem ide tartozik. De szeretném a szakrendszerről vitatkozó könyvtárosokat meggyőzni a tárgyszó hasznáról. Szerintem könnyedebb mint az ETO, az orvosok könnyebben használják.

Ezzel kapcsolatban szeretnék még egy kérdést felvetni. Könyvtárosképző tanfolyamainkon tanítjuk az ETO-t, még hozzá két félétven keresztül, és egyáltalán nem kerül szó más szakkatalógus rendszerek léteéről, felhasználásáról az orvosi könyvtári hálózatban. /Mi be is iktattunk két órát - az ETO utolsó két óráját - a tárgyszókatálógusok általános rendszerének ismertetésére./ Javasolnám, hogy tanfolyamainkon 1-2 órát szenteljünk részben a Vályi Edit elvtársnő

által előadott rendkívül érdekes MOB rendszer ismertetésére, részben a tárgyszórendszerek különböző formáira, a szisztematikus és a sima mechanikus tárgyszórendszerre.

J a n t s i t s G a b r i e l l a

Az alközponti könyvtárak munkája

A tegnapi referátum alapos, számokkal is alátámasztott beszámolót adott az egész hálózat 3 éves munkájáról. Természetesen nem foglalkozhatott minden részletkérdéssel. Ezért itt mód nyílik arra, hogy szűk körben a megyei és fővárosi tanácsi alközpontok munkáját és speciális problémáit megbeszéljük.

Az alközpont igen fontos szerepet tölt be a hálózatban. Összekötő a központ és a tagkönyvtárak között. Kis létszámú módszertani osztályunk nem is tudná közvetlenül ellátni a több mint 400 könyvtár irányítását és ellenőrzését. Ez csak is jól működő alközpontok segítségével történhet. Az alközpontok jelentőségét mutatja, hogy az orvosi hálózatot létrehozó 24/1960. EÜ. M. számú utasítás 5 §-a is kimondja: "Az OOK a hálózatot alközpontok útján irányítja". Az alközpont feladatait azután az OOK szervezeti és működési szabályzata részletesen meghatározza. A szabályzat néhány rendelkezését szeretném most ismertetni.

Az alközpont feladata kettős: egyrészt saját könyvtári munkát, másrészt hálózati /területi/ tevékenységet lát el.

Saját könyvtári munkáját más orvosi könyvtáréhoz hasonlóan végzi. Szakirodalom gyűjtése, feldolgozása, kölcsönzése; tájékoztatás, az intézmény olvasói és az intézményen kívüli szakemberek részére is. Az alközpontban a jó könyvtári munka feltételei nagyjából adva vannak: mindegyikben főfoglalkozású könyvtáros működik, egy-két kivétellel mind szakképzett /ill. most részesül képzésben/ vagy több éves könyvtári gyakorlattal rendelkezik. Az alközpontok élen járnak az állomány jó feltárárásában /folyóiratcikkekatalógusok, korszerű lyukkártyás változatok, stb./

A területi /hálózati/ munkát igen alaposan körvonalazza az említett rendelet.

Az alközpont feladata többek között a tagkönyvtárak munkájának szervezése és ellenőrzése, az OOK intézkedéseinek továbbítása, a szakképzés elősegítése. Mindehhez a munkához az AKT adja a segítséget.

A rendelkezés részletesen előírja, hogyan is kell a tagkönyvtárak munkáját ellenőrizni. Meg kell vizsgálni az állománygyarapítás, a leltár, a címleírás, a szakkatalógus, a raktári rend, az állományvédelem, a kölcsönzés helyzetét. Emellett még azt is, hogy a költségvetésben biztosított összeget rendeltetésszerűen használják-e fel könyvtári célra? Erről az egészségügyi miniszter utasítást is adott ki: az intézmény éves költségvetésében meg kell határozni, hogy milyen összeg fordítható a könyvtárakra /állománygyarapítás, köttetés/, és erről a könyvtár vezetőjét írásban tájékoztatni kell. Törekednünk kell ennek a gyakorlati megvalósítására, hogy a könyvtáros mindig tudhassa, milyen összeg felett rendelkezhet. Szükségesnek tartjuk, hogy az alközponti könyvtáros a tagkönyvtárakat évente legalább egyszer meglátogathassa! Ideális lenne kétszer, sőt, szükség esetén többször is. Tudjuk, hogy a kiszállásnak több helyen sok akadálya van. De a könyvtáros csakis személyesen tud megfelelő tájékozódást szerezni területéről. Szükséges, hogy az alközpont vezetője a tagkönyvtárakról nyilvántartást vezessen /személyi, állományi, devizás adatok/.

Másik fő alközponti feladat az OOK intézkedéseinek továbbítása.

Az a célunk, hogy az alközpontokat erősítsük és csakis az ő közvetítésükkel kívánunk minden intézkedést a tagkönyvtárakhoz eljuttatni.

Évente a statisztikai íveket is az alközpontoknak küldjük szét és kérjük, hogy ők gyűjtsék össze, az adatokat ellenőrizzék és javítsák ki, majd összesítve továbbítsák az OOK-nak. Ez is jó alkalom, hogy területükről számszerűen is

tájékoztatódnak, és szükség szerint az alközponti nyilvántartás részére az adatokat feljegyezhessek.

Minden könyvtárunknak ügyrend szerint kell működnie. A múlt évben jutottunk el oda, hogy tagkönyvtáraink is elkészítették ügyrendjüket. Ennek előkészítése, az értekezletek megszervezése, az ügyrendek jóváhagyatása mind az alközpontok munkája volt, amit majdnem teljes egészében el is végeztek. Az ügyrend elkészítése szintén alkalom volt a könyvtári kérdés ébren tartására. Alközpontjaink feladata lesz, hogy a tagkönyvtári ügyrendben foglaltak gyakorlati megvalósítását ellenőrizzék.

A duplum és fölőspéldánycserét is az alközpontok segítségével bonyolítottuk le, és ezt a jövőben így fogjuk folytatni. A jegyzékeket az alközpontnak küldjük meg két példányban /egyét saját részére, egyet pedig a tagkönyvtáraknak, körözés céljából/. Kérjük az alközpontokat, hívják fel a figyelmet az akció előnyeire: díjtalanul juthatnak igen értékes külföldi anyaghoz, kiegészíthetik hiányos évfolyamaikat; de fölös anyagoktól is megszabadulhatnak. Nem beszélve arról, hogy ha a hálózatnak nincs szüksége az anyagra, értékesíteni lehet a Kulturán keresztül, aminek kb. 1/3 részét devizában levásárolhatják.

Végül említem, de azt hiszem a legnagyobb érdeklődésre mégis ez tarthat számot: a deviza kérdést. Eddig is és ezután is az alközpontok segítségével fogjuk lebonyolítani területük folyóirat- és könyv-megrendelését. Az alközpont hangolja össze az igényeket és szervezi meg a koordinálást, a még esetleg előforduló duplicitások megszüntetését. Több esetben tapasztaljuk, hogy a koordinálást tovább folytatni szinte lehetetlen. Gondolkoznunk kell azon, hogy a lemondott többes példány helyett néhány keresett folyóiratból 2 példányt rendeljünk meg, egyet az alközpontnak, egyet kölcsönzésre, mert a folyóiratkörözés miatt sokszor az alközpont olvasói nem jutnak hozzá, hiszen állandóan ki van kölcsönözve.

Hívják fel az alközpontok a figyelmet arra, hogy nehezen beszerezhető tőkés folyóiratok helyett fizessenek elő népi demokratikus lapokra. Itt természetesen nehézséget okoz a lengyel vagy a cseh irodalom olvasása, de ne idegenkedjenek pl. az NDK kiadványoktól!

A jövőévi deviza keretet még nem ismerjük. A megrendelések előkészítése folyamatban van, de már most kérjük az árak és a határidők pontos betartását és betarttatását.

Ugyancsak fontos alközponti feladat a szakképzés elősegítése. Az alközpontok segítségével mérjük fel, hogy melyik intézménynek van szüksége szakképzett könyvtárosra, az ő javaslatuk alapján vesszük fel a jelentkezőket esti és levelező tanfolyamainkra. Ebben az évben először indítjuk el az alapfoku könyvtárosképző tanfolyamot a részfoglalkozású könyvtárosok részére. Szeretnénk elérni, hogy a jövőben az alközpontok szervezzék és tartsák meg saját területükön az alapfoku tanfolyamokat.

Mindehhez a hálózati munkához nyújt segítséget az Alközponti Könyvtári Tanács, melyet ugyancsak a fenti rendelkezés hívott létre. Feladata az alközpont munkatervének megvitatása, éves beszámolók jóváhagyása, koordinálás. Évente legalább kétszer kellene összehívni. Az eddigi gyakorlat azt mutatta, hogy csak egyszer üléseznek, amikor a deviza elosztásáról tárgyalnak. Az AKT titkára az alközpont könyvtárosa, az ő feladata az AKT aktivizálása.

Eddig elmondtuk az előírt feladatokat, most pedig szeretnénk néhány olyan szolgáltatást említeni, amit az alközpontok a tagkönyvtárak érdekében valósítottak meg. Ilyenek a területi, központi folyóirat- és könyv-katalógusok. Ezek a koordináláshoz is segítséget adnak, de jó szolgálatot tesznek a lelőhely kikeresésénél is. Néhány alközpontban nyomtatásban kiadták a folyóirat lelőhelyjegyzékeket is. Könyvtárközi kölcsönzés, esetén - ami minden könyvtárnak kötelező ugyan - de a terület mégis elsősorban az alközpont könyvtárához fordul és a legtöbb esetben a kért anyagot meg is kapja.

Mint új kezdeményezést említjük a fővárosi tanácsnáló-
zat központi könyvkatalógusát: a külföldi könyvek katalógus
kartonjait összegyűjtik saját részükre és szakozva, kód-
számmal ellátva juttatják el az OOK-nak a Központi Cimjegyzék
és az Országos Gyarapodás Jegyzék számára. Követendő példa!
Ugyancsak megemlítjük az egyik alközpont új katalógusát,
az un. hiánykatalógust: amelyben az alközpont hiányzó folyó-
iratszámait dolgozzák fel és a duplumjegyzék beérkezésekor
központilag igénylik az anyagot minden tagkönyvtárnak.

E feladatok ellátásával olyan jól működő alközpontokat
szeretnénk létrehozni, amelyek még jobban meg tudnak felel-
ni hivatásuknak.

T o r d a y A l i z

A tagkönyvtárak szerepe az orvostudományi hálózat rendszerében

A tagkönyvtárak az orvostudományi könyvtári hálózat legkisebb szervezeti egységei, azok a "sejtek", amelyekből az orvosi könyvtári hálózat felépül.

"Sejtek". Mit jelent ez? Elsősorban azt, hogy a legkisebb alkotóelemek, s egyben azt is, hogy a legfontosabbak. Sejt nélkül nincs anyag, tagkönyvtár nélkül nincs hálózat. Ez ugyanakkor a legkisebb összetevőjét is jelenti a hálózati rendszernek.

Jelenlegi gyakorlatunk szerint tagkönyvtárnak számít minden orvosi könyvtár, amely az Egészségügyi Minisztérium főfelügyelete alá tartozik. A legkisebbek számára azonban a tagkönyvtári feladat sok, mondhatnám megoldhatatlan munkát jelent. Éppen ezért az OOK tervbe vette a tagkönyvtárak meghatározásának revízióját. Ez azt jelentené, hogy nem tekintenénk tagkönyvtárnak az elenyészően kevés könyv- és folyóiratállománnyal rendelkező gyűjteményeket. Ezek számára a gazdasági szervek által kötelezővé tett nyilvántartáson kívül nem írunk elő semmilyen mélyebb feltáró, feldolgozó munkát, kivéve a statisztikai adatszolgáltatás kötelezettségét. A határ, amely a tagkönyvtárat elválasztaná a a könyvgyűjtemény meghatározásától, 400 kötetes állomány és ügyrend szerint működő könyvtári munka lenne.

Tagkönyvtáraink könyvtári ügyrendjének elkészítésekor meglehetősen nagy problémát okozott elsősorban a könyvtáros munkaidejének meghatározása. Milyen beosztású könyvtárosok dolgoznak tagkönyvtárainkban? Nagyjából a következő kategóriákba lehetne sorolni őket:

1. Függetlenített, 8 órás
2. Függetlenített - tehát más munkakörben nem dolgozó - napi 1-2-3-4 órás, vagy nyugdíjas, havi 500 forintos állásban
3. Más beosztásban dolgozó, de hivatalosan meg van bízva a könyvtár kezelésével, s erre munkaidején belül bizonyos időt is kap
4. Társadalmi munkás, aki munkája mellett végzi a könyvtárkezelést /Köztük sok orvos, sőt kórházigazgató is van, akik szívéjüknek tekintik a könyvtári munkát./
5. Végül, de nem utolsósorban, nem feledkezhetünk meg az orvostanácsadókról, akiket szintén a könyvszeretet és nem a kényszer állított a könyvtárosok mellé, tanácsadónak, szószólónak.

Problémát nem jelent a munka a függetlenített nyolc vagy kevesebb órában dolgozó könyvtárosok számára. Itt előbb-utóbb sor kerül a könyvtári állomány visszamenőleges feldolgozására. A más beosztásban dolgozó könyvtárosoknak már sokkal nehezebb a helyzetük. A titkárnői, adminisztrátori, vagy éppen az orvosi munka mellől nem lehet csak úgy felállni, s könyvet kölcsönözni, az olvasó kívánsága szerint.

A tagkönyvtári ügyrend, amelynek az előkészítés, úgy gondolom, az egész ország területén megtörtént, jó alkalom e kérdés tisztázására. Az ügyrendben választ kell adni arra a kérdésre, hogy mikor van a könyvtár nyitva, s ezt az időt be is kell tartani. Az ügyrendet az igazgatónak a kórház vezetőségének el kell fogadnia, alá kell írnia. Azt hiszem ez az elkövetkező időben megfelelő fegyver lesz a tagkönyvtáros kezében. Természetesen mindez attól is függ, hogy milyen jelentőséget tulajdonít a főorvosi kar, vagy személy szerint az igazgató a könyvtárnak. A könyvtárra vonatkozó orvosi közvéleményt, azonban alakítani is lehet. És ez a könyvtáros feladata: Akár Szőny, akár Tata példáján - s biztosan több, más tagkönyvtárén is, - bizonyítható és lemérhető, hogy mit jelent a könyvtáros aktivitása, meggyőződéses, értelmes könyv-

tári munkája. *Circulus vitiosus*: a könyvtáros kielégíti a jelentkező igényeket, ezzel újabb igényt kelt fel, s ha tapasztalják, hogy az igényt ismét igényesen, jól elégíti ki, újabb, nagyobb igények keletkeznek.

Központi vonatkozásban lemérhetjük ezt a hozzánk forduló bibliográfiai kérésekből. Csodálkoztunk, amikor egy kórház bibliográfiai összeállítás kérései hirtelen csökkentek. Érdektelenség miatt? Kiderült, hogy a kórház olyan könyvtárost vett fel, aki elvégzi ezt a munkát.

Az ügyrend elkészítése, amint azt tapasztaltuk, nemcsak jelentős lépés a könyvtári hálózat fejlődésében, hanem komoly ösztönző erő is. A tagkönyvtári munka elsőrendű feladata a kórház orvosainak szakirodalmi ellátása. Az ügyrenddel dolgozó könyvtárak ezen legfontosabb feladat igényesebb, jobb ellátása mellett, intenzívebben kapcsolódnak az ország könyvtárainak vérkeringésébe.

Nem tudjuk elégszer hangsúlyozni a könyvtári hálózati tevékenység alapelvét: azt ugyanis, hogy aki egyetlen kis könyvtárba beiratkozik - legyen az orvosi, műszaki, vagy közművelődési könyvtár - az tagja lesz az ország valamennyi könyvtárának. A hálózat éppen e szervezettség alapelvét önti gyakorlati formába. A könyvtárak egymás közötti kapcsolata, a könyvtári kölcsönzés révén, hozzáférhetősége más könyvtárak számára biztosítja az alapelvet. Sokszor sajnos még mindig tapasztaljuk, hogy tagkönyvtárak elzárkózni igyekeznek. Még most is érkezik - igaz már csak fehér hollóként - kölcsönkérésre ilyen válasz: Könyvtárunk nem nyilvános könyvtár, folyóiratot vagy könyvet nem kölcsönzünk. Ez persze nem igaz. Ilyen nincs. A hálózatról szóló alaprendelet kimondja: minden könyvtár nyilvános jellegű, állományát ingyen ki kell kölcsönöznie, vagy egyéb módon az olvasóhoz juttatnia. Vagyis, magyarul: amit az állam pénzből, kemény devizájából vásárolunk, azt nem használhatja csupán egyetlen orvos: közkincs az, mert a közös pénz fekszik benne.

A deviza - amely mindig, minden könyvtár számára az egyik fontos problémát jelenti - nem növekszik. A folyóiratok évről

évre drágulnak. Ezért is igen fontos és soha nem hangsúlyozható eléggé a folyóiratok kihasználása. Igen jó példák vannak a folyóiratok körözésére, országszerte. Jó kapcsolatok alakultak ki nemcsak megyén, egyetemen belül, hanem megyék és egyetemek között is. Folyamatos kölcsönzés van pl. a Veszprémi Vegyipari Egyetem és a Megyei Kórház könyvtára között.

Az alközpontok általában folyamatosan kiadják, egymásnak és tagkönyvtáraiknak megküldik lelőhelyjegyzékeiket a tárgyévben megrendelt folyóiratokról, sőt egyes alközpontok megszervezték könyvlelőhelyjegyzék kiadását, vagy központi katalógus fellállítását is.

Ahol központi katalógus nincs, abban a könyvtárban is tájékozódhatnak az országba járó folyóiratokról, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár ad ki két évenként; és a külföldi könyvekről, amelyet ugyancsak az OSzK ad ki kéthavonként Országos Gyarapodási Jegyzék címen.

Ha nem folyóiratot keres a könyvtáros, hanem folyóiratcikket, bizonyos témáról, akkor - magyar cikk esetében - az OOK kiadásában megjelenő Magyar Orvosi Bibliográfiához vagy a szakosított retrospektív bibliográfiákhoz fordulhat. A Tájékoztató Osztály régebbi külföldi irodalmat állít össze az igénylőknek, a friss külföldi anyagból pedig 1966 közepétől gyorstájékoztató szolgálat nyújt tájékoztatást az előfizetőknek.

Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy a hagyományos könyvtári munkát lebecsülnénk és kizárólag a tájékoztató, dokumentációs feladatokat hangsúlyoznánk a könyvtárosok számára. Hiába van a legszebb bibliográfiai összeállítás - folyóiratok címeiből, ha a cikket magát nem tudjuk az orvos kezébe adni. A könyvtári munkában is azt a módszert javasoljuk, hogy előbb a klasszikus könyvtári munkát végezzük el, adjuk az orvos kezébe saját könyvtárunk könyveit, s azután térjünk az árnyaltabb, több tapasztalatot igénylő dokumentációs munkára.

Ez a rövid bevezető csak néhány problémát, néhány témát érintett nagy általánosságban. Az élet ennél sokkal színesebb, sokkal változatosabb feladatokat rejteget.

S z é k e l y S á n d o r

Irányelvek az országos intézetekben működő
szakkönyvtárak funkcióinak és együttműkö-
désének továbbfejlesztéséhez

Hálózati és módszertani osztályunk nyilvántartásában mintegy 30 országos és központi intézmény könyvtára szerepel. E könyvtárak túlnyomó többsége Budapesten működik, módszertani irányításukat közvetlenül a hálózati és módszertani osztály végzi, a néhány vidéken működő könyvtárat a területileg illetékes Megyei Kórház könyvtára irányítja módszertani szempontból. A könyvtárak igen heterogének, nem egy olyan van közöttük, amelynek állománya elég kicsiny, sok olyan van azonban közöttük, amely - a mi hálózatunk viszonyait tekintve - jelentős szakirodalmi bázissal rendelkezik és tevékenységét is színvonalasan végzi. Egy olyan könyvtár is van közöttünk - az Országos Közegészségügyi Intézet könyvtára - amely nem csak intézeti funkciót tölt be, hanem egyben alközponti feladatokat is ellát: hálózatába a KÖJÁL-ok könyvtárai tartoznak és a multban kialakult gyakorlatnak megfelelően hozzá tartozik az OMI és az OÉTI könyvtára is.

Azt hiszem az országos intézetek könyvtárainak helyzetére és fejlődésére általánosságban érvényes mindaz, amit az OOKDK munkájáról és terveiről hallottunk. Ezeknek a könyvtáraknak is számtalan problémájuk van, melyek ugyancsak az egyre növekvő igények kielégítésével, helyesebben a szükségletek és igények, valamint a lehetőségek ellentmondásosságával kapcsolatosak.

Szekcióülésünkön természetesen nem foglalkozhatunk minden egyes könyvtár valamennyi problémájával. Ez egyébként a hálózati-módszertani osztály napi és folyamatos feladata. Ki kell emelnünk néhányat a problémák közül, a legfontosabb-

kat, és pedig az orvostudományi hálózat egész munkája szempontjából a legfontosabbakat. A jelenlévők egy részének elnézését kérem tehát, ha nem foglalkozunk sajátos problémáikkal, célunk az, hogy együttesen néhány általános kérdés megoldásában jussunk előre. De amikor a kérdések megoldását említem, arra is kérem a jelenlévőket, ne értsék ezt úgy, hogy most majd megoldjuk egyik vagy másik problémánkat. Ez aligha volna lehetséges. Az azonban lehetséges, hogy a legfontosabb problémák megoldására irányelveket dolgozzunk ki, megállapodjunk bizonyos ajánlásokban - és további munkánk során igyekezzünk ezeket az ajánlásokat megvalósítani.

Miből kell kiindulnunk, amikor az országos intézetekben működő könyvtárak funkcióinak továbbfejlesztéséről, az ezzel kapcsolatos problémákról és tennivalókról beszélünk?

Elsősorban abból, hogy ezek az intézmények szakmai központok. Valamennyi intézményben kutató munka folyik, az intézmények szinte kivétel nélkül a szakorvosképzés és továbbképzés központjai, számos intézménynek - mint szakmai központnak - hálózata is van, gyógyító és megelőző vagy mester-mészetű hálózata. Ezeknek a hálózatoknak a keretében működik az illető szakma szakorvos gárdájának jó része, gyakran túlnyomó többsége. Az első szempont tehát az intézmények sajátos, mondhatni kettős jellege, amely éppen az országos jelzőben fejeződik ki.

A másik szempont ezen intézmények könyvtárainak viszonya az intézmény alapfunkciójához. Tud-e a könyvtár elegendő segítséget adni az intézet "belső" és "külső" funkciójának eredményes végzéséhez? Amennyire a helyzetet fejlődésünk jelenlegi szakaszában ismerem, a legtöbb intézet könyvtára legfeljebb a "belső" igények kielégítésére alkalmas és nem is törekszik másra. Örülünk - mondják -, ha ki tudjuk elégíteni az intézetben dolgozó orvosok és kutatók igényeit. A legtöbb országos intézmény könyvtára tehát úgy dolgozik mint egy tagkönyvtár a hálózatban: működésének sugara nem terjed túl az épület falán.

Mai megbeszélésünkön csak e két szempont alapján adódó problémákkal szeretnénk foglalkozni, ez volna tehát a "kiemelt fő téma". Ebből mindjárt az is következik, hogy a nagyobb, a fejlettebb könyvtárak korábbi fejlődésének illetve fejlesztésének a módjairól és lehetőségeiről fogunk beszélni feltételezve azt, hogy a "nagyok" fejlődése amúgy is maga után vonja a "kisebbékét" is.

Az alábbiakban megpróbálom pontokba foglalni azokat a problémákat, amelyeknek a megvitatását javaslom. A cél bizonyos hiányosságok kiküszöbölése és a munka továbbfejlesztése.

Tehát:

1. Az országos intézetek könyvtárai között elég sok olyan van, amely példamutatóan dolgozik. Több intézmény könyvtárában kezdeményeztek olyan könyvtári illetőleg dokumentációs szolgáltatást, amelyet érdemes megismerni, tanulmányozni. A szolgáltatások egy része /ilyenek a referáló szemlék is/ olyan, hogy tulmegy az intézetek falain és valóban országos jelentőségű.

Az a benyomásunk, hogy az országos intézetekben működő könyvtárosaink nem ismerik eléggé egymás munkáját, nem veszik figyelembe és nem vezetik be a gyakorlatba azokat a módszereket és tapasztalatokat, amelyek más könyvtárakban beváltak, és amelyeket folyamatosan alkalmaznak.

Szükségesnek látszik az, hogy az országos intézetekben működő könyvtárosok szisztematikusan végiglátogassák az e kategóriában eső könyvtárakat és beható tapasztalatosserét folytassanak egymással.

2. A tapasztalatok megszerzése után dolgozzák ki könyvtárunk fejlesztésének tervét /beleértve természetesen a szolgáltatások fejlesztését elsősorban/ és az OOKDK hálózati-módszertani osztályával történt konzultáció után a tervet nyújtják be intézetük vezetőségéhez. Minden intézetnek van - kell legyen - fejlesztési terve. E tervből nem szabad hiányoznia a könyvtár fejlesztésére vonatkozó résznek.

3. A nemzetközi életben szokásos "bilaterális" és "multi-laterális" megállapodások mintájára egyes országos intézetek szakkönyvtárai - és itt elsősorban a legnagyobbakra gondolunk - állapodjanak meg a külföldi szakirodalom beszerzésének koordinálására és feldolgozására vonatkozóan.

a/ a szakirodalom beszerzésére vonatkozóan a következő szempontok szerint:

az országos intézet könyvtára szerezz be a szakmájának magyar irodalmát teljességgel; törekedjék arra, hogy a nem nyomtatott és könyvárusi forgalomba nem kerülő dokumentumok /elsősorban a kongresszusok és más szakmai rendezvények anyagai, jegyzőkönyvei, magnetofonszalagai stb/ a könyvtárba kerüljenek;

a szocialista országok irodalmát gyűjtsék nagymértékben, szinte a teljességre törekvően és pedig tekintet nélkül a nyelvre. A kevesek által beszélt nyelveken /román, lengyel, cseh/ megjelenő szakirodalomnak véleményünk szerint elsősorban az országos szakintézmények könyvtárában kell fellelhetőnek lennie;

a devizás irodalom beszerzése tekintetében - a választék szélesítése érdekében - az országos intézetek könyvtárai minél szélesebbkörű együttműködés alapján határozzák meg a gyűjtőkörüket és koordinálják egymás között a beszerzendő devizás irodalmat.

b/ a szakirodalom feldolgozására vonatkozóan:

miután a 2. pontban mondtak alapján meghatározták, hogy a feldolgozás /ideértve az irodalom feltárásnak mindenféle lehetőségét/ fejlesztése tekintetében mit tudnak tenni, az egyes intézeti könyvtárak állapodjanak meg bizonyos munkamegosztásban és kölcsönös szolgáltatásban, hiszen minden intézményben vannak olyan dokumentumok /pl folyóiratok/, amelyek más intézmények szakembereit is érdeklik, de oda nem járnak. Ilymódon elkerülhető a határterületek és a több helyre járó folyóiratok kettős vagy többszörös feltárása;

vizsgálják meg annak a lehetőségeit, hogyan láthatnák el az intézmény irányítása alatt működő szakembereket /országosan/ szakirodalmi információval - a tartalomjegyzék sokszorosítástól kezdve a referátumok szolgáltatásáig.

A szakirodalom színvonalas feldolgozása csak az intézetben működő szakemberek bevonásával oldható meg. A könyvtár fő feladata etekintetben a szervezés és az információk szétsugárzása. A szakirodalom feldolgozását és szétsugárzását az intézet továbbképző munkájának fontos feladatává kell tenni. Ez tulajdonképpen a dokumentációnak az országos szakmai központokba való decentralizációját jelenti, amelyre a jelenlegi helyzetben - amikor nincs megfelelő hatásfoku dokumentációs központ még - nagy szükség van.

x x x x

A Művelődésügyi Minisztérium kidolgozta "A tudományos és szakkönyvtárügy fejlesztésének főbb célkitűzései a 3. öt-éves tervben" című anyagot/megjelent a Könyvtáros c. folyóirat 1966. évi 2. számában/, amely átfogóan meghatározza a következő időszak fő célkitűzéseit. Ezekből a célkitűzésekből emeltem ki néhányat. Arra kérjük könyvtárosainkat, tanulmányozzák behatóan ezt az anyagot, majd beszéljék meg az abból adódó tennivalókat orvostanácsadóikkal, kérjenek szakmai segítséget hálózati-módszertani osztályunktól és végül vigyék az egész kérdést az intézet vezetősége elé.

Ami a vezetők ún "könyvtári szemléletét" illeti, megállapíthatjuk, hogy jelentős etekintetben a fejlődés az elmúlt hat észtendőben. Még nagyobb fejlődésre számíthatunk mind e szemlélet mind a szakkönyvtárügy terén akkor, ha meg tudjuk értetni a jól működő szakkönyvtár nagy szerepét, a szakorvosok továbbképzésében, szakirodalmi tájékoztatásában. A könyvtár viszont csak akkor tud jól működni, ha a vezetők belátva a fontos szerepet, gondoskodnak a jó működéshez szükséges anyagi és személyi feltételekről.

Ma a vezetők nem mindig gondolnak arra, hogy intézetük országos működésének megfelelően a könyvtáruk működését is

országos hatásfokuká kell fejleszteniök és ilyen módon ellentmondás keletkezik az intézetben belül is az orvostudomány és a könyvtárügy fejlődése között. Ennek az ellentmondásnak a magasabb szinten történő feloldása legyen országos intézeteinkben működő könyvtárosaink egyik legfontosabb feladata.

S z e p e s i Z o l t á n n é

A medikusok és a fiatal orvosok olvasóvá
nevelése

Kivülállók csodálkozva olvashatják: hát az egyetemi hallgatókat, a diplomásokat is olvasóvá kell "nevelni"? Könyvtárosok egyáltalán nem csodálkoznak ezen és a szakirodalom figyelemmel kísérése során - különösen az utóbbi 10 évben - egyre sűrűbben találkozunk ezzel a kérdéssel. Akár a lengyel, szovjet, csehszlovák, akár a német, amerikai, angol, indiai szakirodalmat nézzük, mindegyik ankétokról számol be, amelyek különböző módon vetik fel a kérdést és a legkülönbözőbb megoldást és módszereket javasolják, de abban mind megegyeznek, hogy szervezett formában "meg kell tanítani" a fiatal olvasókat - esetleg az idősebbeket is - a könyvtár használatára.

Mik az indítékai ennek a világszerte közös törekvésnek?

A lengyel, szovjet, német és indiai szerzők kivétel nélkül mind, de az angol szerzők egy része is a fiatalok - állítólag - visszafejlődő kutatói vénáját, alkotókedvét és alkotóképességét kívánják újra kifejleszteni illetve továbbfejleszteni. Ezekből a cikkekből a tudományos élet féltésének a hangja csendül ki és egészen messziről: a tudomány-szervezés állásából indítanak. "A tudományos munka hatékony tervezésének egyik legfontosabb feltétele a helyesen kidolgozott tudományos tájékoztatás - írja Vekua, a tudomány-szervezési folyóiratokban gyakran közlő szovjet szerző - Ha ezt jól szervezték meg, akkor egybehangoltabb a tudósok munkája. A tudományos kutatások bürokratikus koordinálása nem hoz gyümölcsöző eredményeket, hanem csak a papíráradat növeléséhez vezet. A tudományos kutatások igazi koordinációját csak maguknak a kutatóknak tevékeny közreműködése hozza létre". Ebbe a tevékeny közreműködésbe kell be-

vonni a fiatalokat először egy-egy kutatási feladat elvégzésébe, ami az idősebbek szervezett és állandó utmutatásai alapján történik és ha ez a vezetés jó "az állandó alkotó erőfeszítések atmoszférája nemcsak elősegíti a hallgatók tudományos fejlődését, hanem átalakítja életfelfogásukat is, növeli felelősségérzetüket".

De ez csak a kezdő lépés. Be kell kapcsolódnunk az alkotás világfolyamatába a szakirodalmon keresztül, saját intézményünkben szerzett tapasztalataik és olvasmányaik alapján olymódon, hogy a sok gondolat szintéziséből létrejöjjön a saját gondolat és az egyéni kutatás irányt kapjon. Mindehhez az szükséges, hogy tudatában legyenek milyen hatalmas a tudományos termés és ez veti fel a "hogyan jutok hozzá" gyakorlati kérdését. A könyvtárosok ritkán érnek rá egyénenként, mélyen foglalkozni minden egyes olvasóval - és a kíváncsi az, hogy minél több olvasó legyen - ezenkívül jobb, ha az egyetemen végzettek megtanulják az irodalomkutatás módszereit is, mert ezeket elsajátítva egészen biztos, hogy saját témájuk területén náluknál jobban senki sem tud kutatni. Ez azonban csak akkor érvényes, ha a könyvtári kutatási módszereket elsajátítják.

Az amerikai szerzők szinte kivétel nélkül és az angol szerzők nagy része a gyakorlat oldaláról közelíti meg a kérdést. A könyvtárosok száma kevés - mondják - és túl drága az egyénenkénti foglalkozás, ezért a szakembereket már hallgató korukban "önkiszolgáló módszerekre" kell tanítani.

Egyik orvostanácsadónk véleménye szerint a fiatal magyar orvosok nem azért olvasnak kevésbé az idősebbeknél, mintha érdektelenebbek volnának, hanem mert a modern egyetemi oktatás "elrontja" őket. Az idősebb generációnak egyetemi évei alatt nem álltak minden tárgyból tankönyvek a rendelkezésére. Az egyetemi tanárok általában idegennyelvű kézikönyvekből adtak elő egyes anyagrészeket, másokra csak utaltak és ezeket az orvostanhallgatóknak kellett egyetemi vagy akadémiai könyvtárakból beszerezniük. Ők a saját gya-

korlatukból jöttek rá pl. a rejtett bibliográfiák előnyeire, néha csakis ezek vezették őket nyomra. Ez a fárasztó detektív munka azonban megtanította őket az irodalomkutatásra, szélesítette látókörüket és az adattalálás öröme valóságos tudományos vadászszzenvedélyt fejlesztett ki bennük. A mai medicusok anyanyelvükön minden tárgy tankönyvét kezükbe kapják. Amennyire fontos, helyes és nagy előnyt jelent ez, ugyanúgy megvan "a készen csomagoltság" hátránya is benne. A vizsgára készülés 6-700 oldal megtanulását jelenti, legtöbbször semmi többet. Az egyéni kutatási kedv és hajlam ezért fejlődik ki említett orvostanácsadónk szerint ritkán. De mint ahogy a kényszerű izommunka hiányát szervezett testmozgással, úgy a kutatómunka hiányát szellemi tornával kell pótolni.

A módszer kérdése

Abban mindenki megegyezik, hogy az egyetemi hallgatókat tekintet nélkül jövő hivatásukra, meg kell tanítani a könyvtár használatára. Teljesen kikristályosodott, egységes, államilag elrendelt módszer még nincsen, de a legkülönbözőbb kísérletek folynak.

Még az sem eldöntött kérdés, hogy melyik évfolyamnak tartsák a könyvtári-bibliográfiai kollégiumokat vagy szemináriumokat, a legtöbben azonban fontosnak tartják, hogy már az első éveseket megismertessék a könyvtárhasználati tudnivalókkal.

Maria Wojcik krakkói könyvtáros szerint az egyetemi hallgatók - még a felsőévesek is - többnyire tanácstalanul álldogálnak a katalógusok előtt, értetlenül forgatják a bibliográfiákat. Azt, hogy a könyvtártól távol tartják magukat, egyesek azzal indokolják, hogy nem ismerik ki magukat és "nem akarják magukat blamálni". Ezért ugyanazt javasolja, amit a Lomonoszov egyetemen már bevezettek: a humán szakos hallgatók első évfolyamát előkészítő oktatásban részesítik. Első alkalommal azokkal a bibliográfiákkal ismertetik meg őket, amelyek használatára tanulmányaik során szükségük lesz. A második alkalommal irodalomkutatási gyakorlatokat folytatnak velük a szótárak segítségével. A harmadik alkalommal

ismerkednek meg a hallgatók a katalógusokkal. Feladatokat kapnak - és mintha ők volnának a könyvtárosok, nekik kell a kérőlapokra feladatként előre felírt műveket kikeresni a betűrendes, szakrendi és tárgyszavas katalógusokból. Ezt a három lépésben történő bevezetést elégnek ítélik. Az ötödévesektől azonban az egyetem vezetősége megkívánja, hogy szakdolgozatuk bibliográfiáját minden hallgató maga állítsa össze. Diplomásoknak is tartanak - önkéntes alapon - bibliográfiai szemináriumokat a szovjet könyvtárakban. Ezek iránt egyre nő az igény. 1952-ben csak alig néhányan, 1962-ben 80-an jelentkeztek a kujbisevi területi könyvtár szemináriumára.

Az Egyesült Államokban különösen élénk a könyvtárak "didaktikai" munkája. Álláspontjuk: a könyvtár az egyetemi oktatás szerves részét kell hogy alkossa. Ezért sok helyütt tartanak könyvtárhasználati tanfolyamokat. Ezeket az oktatási osztályok felkérésére többnyire könyvtárosok tartják. 1965-ben az amerikai egyetemek 35%-a és a Tanárképző Intézetek 80%-a tartott ilyen tanfolyamokat, sőt több mint 500 olyan oktató intézmény is van, amely a könyvtárhasználati tanfolyamot tantervébe beiktatta. Ohio államban pedig a tanfolyamon való részvétel kötelező is.

Az oktatási módszer nem egységes és ezt így tartják helyesnek, mert - szerintük - minden egyetemnek megvannak a maga sajátos követelményei. Az oktatásba némelyek szerint az első évesek, mások szerint a szakdolgozat írására készülőknek kell bevonni. Az oktatási forma is különböző. Néha csak ún. "tájékoztató beszélgetés", amelynek során megismertetik a hallgatókat a könyvtár szabályaival, katalógusaival, fontosabb kézikönyveivel. Felfogásuk szerint nem szabad túl sokat adni, mert a túlterhelt hallgatóknál ez csak zavart okozna. Mindegyik hallgató végül kis összefoglaló brosrút kap a könyvtárról. Más egyetemeken szabályos tanfolyamokat tartanak a katalógusok, kézikönyvek, bibliográfiák bemutatásával és az év végén dolgozat formájában vizsgát kell tenni. A floridai egyetemen az összes hallgató részére kötelező a tanfolyam elvégzése.

Angliában nem kötelező jelleggel csakis első évfolyamosok részére tartanak tanfolyamokat, 10 könyvtár fiatal tanársegéd-
dek részére külön tanfolyamot tartott.

A Prágai könyvtártudományi tanszék erélyesen veti fel ezek-
nek a szemináriumoknak a kötelező bevezetését és ezt az Isko-
laügyi Minisutériumtól várja.

A lengyel egyetemi és főiskolai könyvtárak nagy része tart
külön-külön tematika szerint különböző óraszámú, de nem kö-
telező foglalkozásokat. Egyesek ellenvetéseket is tesznek:
a tanulók amugyis túl vannak terhelve. Mások - és ez a több-
ség - azt fejtegetik, hogy az ilyesfajta időspórolás tulaj-
donképpen tékozlás és a tanfolyamon tanultak a hallgatóknak
az évek során időmegtakarítást fognak jelenteni, ha már a
tanultak egyéb előnyeit nem vesszük is figyelembe. A lengyel
tapasztalatok szerint az eredmény akkor a legjobb, ha a gó-
lyáknak heti 1 alkalommal 2-3 órás foglalkozásokat tartanak
és egy-egy tanfolyam 60-90 órát foglal magában. Sok cik-
ket irnak arról, hogy ezeket a foglalkozásokat kötelezővé
kell tenni, egy-egy csoportban ne legyen több mint 20-30 fő.
A diplomások részére külön kell hasonló tárgyú kollégiumokat
tartani, ezeknek a lebonyolítása az akadémiai könyvtárak fele-
data.

Az indiai könyvtárak kevésre becsülik a könyvtári magya-
rázó plakátokat, könyvtári utmutatókat. Szerintük csakis a kis
csoportokkal való személyes foglalkozás vezet célra. Mindig
a "gólyák"-kal kezdik. Az ismertetés sorrendje számunkra kü-
lönös, eltér az európai és amerikai gyakorlattól; a követ-
kező: a könyvtárhasználat megismertetése - csoportokra oszt-
va bemutatni a könyvtárat - ismerkedés a folyóiratokkal - a
feldolgozás folyamatával - a tájékoztató munkával - tan-
könyvekkel, kézikönyvekkel. A legvégére maradnak a kataló-
gusok, amelyeknek a jelzeteit részletekbe menően magyarázzák,
majd az osztályozás következik még alaposabban, mert tapaszt-
alat szerint az olvasók ezt ismerik a legkevésbé. Nagy súlyt
helyeznek a könyvtárhasználat etikájára, elrettentő példa-
képpen megcsonkított könyveket mutatnak be.

Összefoglalásképpen elmondhatjuk, hogy még nem kiforrott, de érésben levő és aktuális kérdés a fiatalok olvasóvá nevelése. Egy-egy országon belül akkor lehet igazi eredményeket elérni, ha egységes tematika és módszer szerint folyik majd a kötelezővé tett kollégium vagy szeminárium. A tematika és a tanrend - tudjuk - sohasem jelent olyan kényszerzubbonyt, amely az oktatók vagy oktatottak egyéni sajátosságait ill. a főiskola vagy egyetem jellegét ne engedné érvényesíteni.

A magyar tapasztalatokról nem szólnak, csak megemlítjük, hogy a Budapesti Orvostudományi Egyetemnek és a Szegedi Orvostudományi Egyetemnek vannak ezen a téren kezdeményezései, tematikájukról és tapasztalataikról, kérjük, számoljanak be ők maguk, akiknek a nevéhez ezek a kezdeményezések fűződnek.

Összefoglalás és a szekcióüléseken elhangzott
ajánlások

A plenáris ülésen és a mai szekcióüléseken elhangzottakkal kapcsolatban adnék most egy rövid összefoglalót, amelyet azután további hozzászólások követhetnének, hiszen a szekcióüléseken több kérdést nem tudtunk lezárni. De megvan annak a lehetősége is természetesen, hogy írásban beküldjék további javasolataikat, észrevételeiket. Országos értekezletünk egyik célja az, hogy gondolatokat ébresszen a további munkához, és ezeknek a gondolatoknak a közlését nem kívánjuk lezárni a mai ülés végén. A plenáris ülésen elhangzott hozzászólásokból is merithetünk néhány olyan ajánlást, amely a további munkánk számára programatikus jellegű; néhány hozzászólás pedig felvetett olyan kérdéseket, amelyek nem az ajánlások közé tartoznak, és amelyekre ebben az összefoglalóban reagálnék. Ilyen volt például az OOKDK súlyának, befolyásának problémája; hogy az OOKDK még nem tudja a könyvtárügy érdekeit a kellő súllyal, tekintéllyel képviselni. Természetesen a hozzászólónak igaza van, hogy nincs elég befolyásunk, nincs elég súlyunk, legalább is nincs annyi befolyásunk és súlyunk, mint amennyit szeretnénk. Mint minden dolog, ez is folyamat és azt hiszem, hogy ha a néhány évvel ezelőtti helyzetet összehasonlítjuk a maival, megállapíthatjuk, hogy tekintélyünk és súlyunk növekedett. De abban teljesen igaza van, hogy ez a tekintély vagy súly, nem elég ahhoz, hogy problémáinkat megoldjuk.

Egy másik kérdés arra vonatkozott, hogy milyen konkrét javaslatok történtek az elmúlt időkben a fejlesztésre vonatkozóan, és mit válaszoltak felsőbb szerveink ezekre a javaslatokra. A beszámolómban felsoroltam jó néhány konkrét fejlesztési javaslatot, azonban ezek a javaslatok a központ

bizonyos problémáit taglalták. Valóban nem foglalkoztunk eléggé a hálózat könyvtárainak konkrét fejlesztésével kapcsolatos javaslatok kidolgozásával. Ez a következő időszaknak, tehát az országos konferencia utáni idő egyik feladata lesz. A Művelődésügyi Minisztérium kidolgozta a szakkönyvtárak fejlesztésének irányelveit a 3. ötéves terv időszakára. Ennek az anyagnak az egyik tétele, egyik pro-
pozíciója az, hogy a hálózati központok foglalkozzanak az egész hálózat fejlesztésének a problematikájával. Nekünk tehát ebben az 5 éves tervben, mégpedig lehetőleg a terv-időszak elején, valóban konkrétan ki kell dolgoznunk egy fejlesztési tervet, ami nemcsak az OOKDK egyes problémáira vonatkozik, hanem az egész hálózatra. Ehhez természetesen a hálózatban működő könyvtárosok segítségét kell kérnünk, hiszen teljesen helytelen elgondolás volna, ha itt a központban néhányan összeülnének és az íróasztal mellől alakítanánk ki a hálózat fejlesztési tervét. Ellenben ilyen terveket fogunk kérni az alközpontok, az országos intézetek könyvtárvezetőitől és ezeknek alapján konkrét hálózati fejlesztési tervet már ki tudunk dolgozni. De mit válaszoltak az eddig benyújtott tervekre? Ami az adott körülmények között realizálható, arra igennel válaszoltak /közismert dolog könyvtáros-körökben, hogy azt kérdezik előbb: kell-e hozzá pénz, kell-e hozzá létszám, kell-e hozzá deviza? Ha mindhárom kérdésre azt tudjuk mondani, hogy nem, akkor a válasz természetesen igen, ha viszont azt mondjuk, hogy kell, akkor a válasz nem az, hogy nem - hiszen a könyvtárügy fontosságát ma már mindenki belátja - hanem a válasz az, hogy amint lehetőség nyílik, majd igyekeznünk segíteni stb./.

Elhangzott egy olyan megjegyzés is, hogy az ügyrendek, amelyekkel annyit foglalatostokdtunk az elmúlt esztendőben, nem nagyon hatásosak. Sőt, esetleg semmibe sem veszik az ügyrendeket. Nem tudom, hogy ez általános jelenség-e? Remélem, hogy nem. Ahol az ügyrendet semmibe sem veszik, ott tényleg nekünk kell közbelépniünk és mi szívesen segítünk, eljárunk az intézet vezetőjénél, hiszen ő írja

alá az ügyrendet, neki kell azt betartania. Kérjük, hogy ezeket a problémákat írják meg nekünk, hogy segíthessünk.

A statisztika megterhelő voltáról is elhangzott egy megjegyzés. Én azt hiszem, nem maga a statisztika megterhelő, mert hiszen azt egy évben egyszer kell elkészíteni, hanem a könyvtári munkának a regisztrálása, amelynek az alapján az évi statisztikát össze kell állítani. Sajnos, ezen nem tudunk segíteni, legfeljebb vigasztalni tudom a hozzászólót is és azokat is, akik szívéből egyetértenek ezzel. Egy dolgot azonban hozzá kell tennem: és pedig azt, hogy enélkül a dokumentáció nélkül nem tudjuk a könyvtári munka hatásfokát kimutatni. Most nem akarok arról beszélni, hogy a könyvtári munka hatásosságának a vizsgálata napjaink egyik izgalmas könyvtártudományi kérdése. Nem arra gondolok, hogy itt valami "tudományos régióba" kell felemelkedni; egyszerűen arról van szó, - ami több szekcióban is felmerült -, hogy a könyvtárosok munkáját nem becsülik meg eléggé. Nagyon jól tudjuk, hogy a munkát dokumentálni kell ahhoz, hogy elismerjék. Nem önadminisztrációról és önreklámozásról van szó. De a számok beszélnek és ha az orvosok nem is szeretik a számokat, azért a számokat elismerik és a számok hatásosak. Tehát a könyvtárnak nem azért kell ezeket a nyilvántartásokat vezetnie, hogy az év végén ki tudja tölteni a statisztikát; a nyilvántartásokat azért kell vezetnie, hogy be tudjon számolni a munkájáról, meg tudja mutatni a produkcióját az intézet vezetőjének. És hogyha ezek a számok azt mutatják, hogy ez a produktum, ez a munka jelentős és évről évre növekszik, akkor a könyvtári munka elismerése is évről évre növekedni fog. Hogy csak egy példán mutassam meg ennek a jelentőségét: a 24/1960. sz. alapító rendelet azt mondja, hogy a 2.000 kötetet meghaladó állományú szakkönyvtárban, amennyiben a könyvtár igénybevétele szükségessé teszi, legalább 1, az 5-10.000 kötetes állományú könyvtárban legalább 2, és így tovább, függetlenül a könyvtárost kell alkalmazni, amennyiben erre az OOKDK javaslatot tesz. Több szekcióban merültek fel erre vonatkozó javaslatok és mintha könyvtárosaink elfelejtkeznének arról a gondolatjelben beszurt mellék-

mondatról, amely így szól: "amennyiben a könyvtár igénybevétele szükségessé teszi". Ez tudniillik nagyon fontos kérdés. Egy 2.000 kötetes könyvtár nem nagy könyvtár, annak a könyvtárnak a forgalma lehet egészen minimális, amelyet társadalmi munkában heti néhány óra alatt is le lehet bonyolítani, de ha állománya kurrens, és a könyvtár jól működik, akkor egy 2.000 kötetes állományú könyvtár is olyan forgalmat tud lebonyolítani, amely igényel egy függetlenített könyvtárost. Ha a könyvtáros ki tudja mutatni, hogy mennyit foglalkozik a könyvtárral, akkor nyilván kevésbé fogják igénybevenni kórlapírássra, titkárnői teendőkre és egyéb dolgokra. Tehát ezt az egyébként megterhelő adminisztrációs munkát, véleményem szerint a könyvtárosoknak elsősorban a saját munkájuk dokumentálása, saját munkájuk elismertetése érdekében kell végezniük. Az elhangzott referátumokban volt jónéhány javaslat, elgondolás, amelyeket nem ismertetek most, mint ajánlásokat vagy mint programot a jövőre vonatkozólag, hiszen ezeket automatikusan úgy tekinthetjük, mint amelyeknek a megvalósítása helyes a következő időszakban. A hozzászólásokból még kiemelnék néhányat, amelyeket meg kell szívlelnünk és munkánk további menetében fel kell használnunk. Ilyen például az, hogy a Módszertani Osztály illetékes instruktora vegyen részt azokon a kórházi főorvosi értekezleteken, amelyeken a könyvtár ügyét tárgyalják. Az OOKDK ellenőrizze, hogy miképpen hajtják végre a hálózat szervezeti és működési szabályzatának 11.§. 3. bek.-ét, ami az Orvosi Könyvtáros 1961. évi 4. számában és az Egészségügyi Közlöny 1961. 22. számában jelent meg. Egyébként szekcióülésen is foglalkoztak ezzel a problémával. Ez a szervezeti és működési szabályzat kimondja, hogy a könyvtárnak, az intézmény költségvetésén belül, jóváhagyott éves költségvetés alapján kell munkáját végeznie. A költségvetésben a könyvtár személyi és dologi kiadásairól, ezen belül könyveszerzési és könyvkötési költségeiről megfelelően gondoskodni kell. A beszámolómban is említést tettem egy mellékmondatban arról, hogy sok könyvtár még a ha-majd-marad elv alapján gazdálkodik, holott 1961 óta a Minisztérium jóváhagyása folytán megvan a jogalap arra, hogy a ha-majd-marad

elvet helyettesítsük a költségvetési tervezés elvével. A költségvetés különféle rovatokat tartalmaz, ezeknek az egyes rovatoknak megfelelően a könyvtár számára is ki kell hasítani a fenntartó intézmény költségvetéséből a megfelelő összeget. Azonban itt sok tennivaló van még és úgy érzem, hogy nekünk valóban feladatunk, hogy fokozottabban ellenőrizzük, megfelelő-e a végrehajtás a fenntartó intézményben.

A plenáris ülésen elhangzott hozzászólásokból még egy ajánlást emelnék ki, éspedig azt, hogy a szaktanfolyamainkon, az MTO-n kívül, megfelelő sullyal oktassuk a tárgyszórendszerek különféle típusait is.

Ezek után rátérek a szakcióülések ajánlásainak ismertetésére. Itt elsősorban azt kell nagy örömmel megállapítani, hogy a szakcióülések kivétel nélkül rendkívül élénkek voltak, sok hozzászólás hangzott el minden szakcióban, viták zajlottak le és a négy szakció közül egy-kettő nem is tudta időre befejezni a vitát, nem tudott minden kérdést teljesen lezárni, megvitatni. /Megismétlem azt a javaslatot, hogy aki itt nem óhajt felszólalni, az nyugodtan küldje be írásban, figyelembe vesszük ugyanugy, mintha itt mondta volna el./ Igyekezzünk a javaslatokat munkánkban felhasználni, ami azonban nem jelenti azt, hogy minden javaslatot meg tudunk szivlelni, végre tudunk hajtani.

Az alközponti könyvtárak értekezletén a következő ajánlásokat fogalmazták meg:

1./ A hálózati ellenőrzés terén szükséges teendők végzése - pl. tagkönyvtárak látogatása - nem találkozik a fenntartó intézmény vezetőinek jóváhagyásával, s emiatt több könyvtáros az OOKDK központi intézkedését tartaná szükségesnek. Az alaprendeletre hivatkozva keresse meg az OOK fenntartó intézmény vezetőjét: hívják fel a figyelmet erre a fontos alközponti feladatra.

2./ Az állomány és az igények növekedésével szükségessé válik tárgyszavas katalógus kidolgozása is. Ehhez az OOKDK egységes utmutatását kérik, módszertani utmutató formájában.

3./Az alközponti könyvtárak vezető könyvtárosainak besorozása igen különböző. Az OOKDK intézkedése szükséges ahhoz, hogy a fenntartó intézmények az azonos munkát végző könyvtárosokat, azonos kulcsszámon belül, lehetőleg azonos fizetésben részesítsék.

4./ Kéri a Kultúra által megadott külföldi folyóiratok árdragulásánál az összeg felülvizsgálását.

5./ A könyvtárak költségvetési és gazdasági teendőit összefoglaló cikk közlését kéri az Egészségügyi Gazdasági Szemleiben. Ez foglalkozzon a könyvtárak önálló költségvetésével, a könyvtárak és a gazdasági vezetők kapcsolatával és ismeresse az eddig megjelent e tárgyú rendelkezéseket.

6./ Éppen ezért a következő könyvtáros konferenciára hívjon meg az OOKDK, az egészségügyi intézmények gazdasági vezetőit is.

Engedjék meg, hogy néhány kommentárt fűzzek az ajánlásokhoz, először is a Kultúra és a folyóiratok drágulásának ügyét illetően. Tettünk már ilyen jellegű lépéseket a Kulturánál, de a Kultúra elzárkózik az elől, hogy könyvelésébe számunkra betekintést engedjen, mivel a Külkereskedelmi Minisztérium szerve. Azt mi is megállapítottuk, hogy a Kultúra néhány számlája indokolatlannak látszik. Ezzel az ajánlással kapcsolatban arra kérjük a könyvtárosainkat, ha olyan gyanújuk van, hogy a Kultúra indokolatlanul magas áron számláz, írjanak nekünk, írják meg konkrétan, mivel kapcsolatos a panaszkodás, majd mi utánanézzünk a dolognak. A Kulturához esetleg személyesen is fordulhatnak előzőleg, az azonban nem biztos, hogy a Kultúra választ is ad. Kérjük azonban, hogy reklamációkkal ne árásszanak el bennünket közvetlenül, csak valóban akkor, ha tényleg kirívó esettel állnak szemben.

Egy másik ajánlás az egészségügyi intézmények gazdasági vezetőinek a következő konferenciára történő meghívása. Én azt hiszem, ennek csak akkor volna értelme, ha a következő konferencia gazdasági témát tárgyalna. Nem tartom valószínűnek, hogy a jövőben a könyvtárak gazdasági problémáiról

országos értekezletet tartanánk. Ha a gazdasági kérdések egy országos konferencia napirendjére kerülnének mégis, akkor természetesen meghívjuk az intézetek gazdasági vezetőit. Ha azonban a következő konferencia napirendjén ez a kérdés nem szerepel, nem szükséges a gazdasági vezetőket meghívni.

A tagkönyvtárak szekciójának ajánlásai a következők:

1. A gyors tájékoztató szolgálat közölje a szerző/k/ címét.
2. Az OOK szervezze meg valamilyen formában a főlőspéldányok összegyűjtését, első lépésben a tagkönyvtárakból s csak azután az alközpontokból és az országos intézetekből. Ezzel sok kis könyvtár könnyebbülne meg és ugyanakkor a központban változatos anyag gyűlné össze.
3. Az OOK minden esetben tegyen javaslatot könyvtáros beállítására, ahol az állomány a 2000 kötetet eléri. A javaslatot ne csak az egészségügyi intézménynek, hanem az Egészségügyi Minisztériumnak is küldje meg.
4. Az OOK dolgozzon ki normát a tagkönyvtárak számára az éves költségvetésbe feltétlenül beállítandó könyv- és folyóiratkeretre. Ezen kívül helyes lenne meghatározni a könyvtár számára szükséges és beszerezendő felszerelési tárgyakat is.
5. A Könyvtárellátó működése nem kielégítő a könyvtári felszerelések beszerzését illetően. Az OOK tegyen javaslatot az orvosi könyvtárak számára e felszerelési tárgyak és a működéshez szükséges eszközök beszerzésére. Szervezze meg az orvosi könyvtárak jobb ellátottságát, szervezze meg a lyukkártyarendszer bevezetéséhez szükséges eszközök sima beszerzési lehetőségét.
6. Az OOK körlevélben értesítse az egészségügyi intézményeket és külön a felettes tanácsi szerveket, a költségvetési tervezés e l ő t t, azokról a rendelkezésekről, amelyek szerint a könyvtár számára a költségvetésben bizonyos megfelelő keretet biztosítani kell. /Tegye ezt esetleg a fenti költségvetési norma kidolgozása során kialakult, kötelezővé tett előirányzat alapján./

Ezek közül az ajánlások közül egyhez fűznék kommentárt, és pedig a könyvtáros beállítására vonatkozó javaslathoz, amellyel kapcsolatban arra hívom fel a figyelmet, hogy a rendelet, amely ezt előírja, nemcsak az állomány számát határozza meg, hanem a könyvtári forgalmat is kritériummá teszi. Tehát nem lehet automatikusan 2000 kötetnél függetlenített könyvtárosra javaslatot tenni. Természetesen ha mi meggyőződünk arról, hogy az a könyvtár, amely a 2000 kötetet elérte, egyben olyan forgalmat is bonyolít le, amely szükségessé teszi a függetlenített könyvtáros beállítását, akkor a javaslatot megteesszük.

Az országos intézetek könyvtárosainak szekciója a következő javaslatokat dolgozta ki:

1. Mivel az országos intézetek könyvtárai között elég sok olyan van, amely példamutatóan dolgozik és különféle szolgáltatásokat végez, szükséges a tapasztalatcsere az országos intézetek könyvtárosai között. A könyvtárosok látogassák meg egymás könyvtárait szisztematikusan, tanulmányozzák egymás módszereit és maguk is alkalmazzák az alkalmazhatókat.
2. A könyvtárosok dolgozzák ki könyvtáraik fejlesztési tervét, különös tekintettel a szolgáltatások fejlesztésére. Az OOK módszertani osztályával történő konzultálás után a tervet nyújtsák be az intézet vezetéséhez, hogy ilymódon a fejlesztési terv számításba kerülhessen az intézet fejlesztési tervének részeként.
3. A könyvtárosok törekedjenek arra, hogy az intézetek tudományos ülésén évente legalább egyszer foglalkozzanak a könyvtárak munkájával.
4. A szolgáltatások és a beszerzések koordinálásához szükséges a gyűjtőkörök meghatározása. Az elkészítendő gyűjtőköri kódexben az országos intézetek könyvtárainak, mint szakmai központok könyvtárainak, jelentős helye lesz. A gyűjtőköri kódex előmunkálatait végezze el az OOK, a BOTE, az OKI, Országos Gyógyszerészeti Intézet és a KMK képviselőiből alakított bizottság.

5. Az OOK nyújtson nagyobb segítséget az országos intézetek szakkönyvtárainak az eddigieken túlmenően.

a./ Járjon el a könyvtárosok státuszának és munkaviszonyának rendezése érdekében.

b./ Vegyen részt a 3. pontban említett értekezleteken, konkrét segítségnyújtás céljából

c./ A folyóirat-koordinálás érdekében készítsen jegyzéket az országos intézetekbe járó devizás folyóirat duplitásokról.

Végül az egyetemi központi könyvtárosok és orvostanácsadók szekcióját a orvosok és fiatal orvosok olvasóvá nevelésének kérdésével foglalkozott és - részben a témával kapcsolatban, részben attól függetlenül - fogalmazta meg ajánlásait. Ésszerű:

1. A négy orvosegyetemi könyvtárnak ahhoz, hogy valóban egyetemi és "központi" legyen, meg kell alkotnia a speciális feladatokat az eddiginél jobban érvényesítő szervezeti szabályzatot és ügyrendet. A négy egyetem vezetője ebből a célból az év folyamán jöjjön össze.

2. A Művelődésügyi Közlöny 1960-ban végrehajtási utasításként közölte, hogy a tudományegyetemi könyvtárak nem egyetemük - fenntartó szervük - költségvetéséből részesülő intézmények, hanem önálló költségvetési címek. El kell érni, hogy ez az orvosegyetemi központi könyvtárak vonatkozásában is megvalósuljon és ezt az Egészségügyi Közlöny rendelkezésként rögzítse.

3. Mind a négy egyetemi könyvtárnak feladata a orvosok olvasóvá nevelése. Ezért a négy egyetem vezetője és azok, akik a könyvtárhasználat oktatásával eddig érdemben foglalkoztak, az év folyamán üljenek össze és dolgozzanak ki közös tematikát és tantervet különös tekintettel a BOTE és a SZOTE eddigi tapasztalataira. 1967-ben mind a 4 egyetemi könyvtár kezdje meg az oktatást, 2 év múlva tapasztalataik alapján korrigálják a tantervet és terjesszék fel az Egészségügyi és Művelődésügyi Minisztériumhoz. A tanterv jóváhagyása után lehet bizonyos évfolyamok számára az oktatást kötelezővé tenni.

Ezek voltak tehát a szekcióülések ajánlásai: általában hasznosak, tanulságosak, megiszivlelendők. Arra kérem a résztvevőket, szóljanak hozzá részben az elhangzottakhoz, mondják el véleményüket az egyes ajánlásokról, részben egészítsék ki azokat. De van még egy másik aspektusa is a dolognak. A problémák eléggé összefonódnak, mi pedig szekciókban tárgyaltuk a problémákat. Több szekcióban is előfordultak gazdasági vonatkozású kérdések, a könyvtárosok munkaproblémái. Lehet viszont, hogy vannak olyan kérdések, amelyek egyik szekcióban sem jöttek szóba.

Kukán Géza, a SZOTE könyvtárának munkatársa:

A tegnap délutáni referátumokkal kapcsolatban javasolnám, hogy a két éveként megtartandó országos értekezleteket a nagy orvosi könyvtárak székhelyein, hol Budapesten, hol pedig a kialakítandó decentrumokban tartsák meg. Így nemcsak a négy orvosegyetemi város, hanem olyan alközpontok is mint pl. Miskolc vagy Szombathely országos értekezletet rendezhetne. Mivel eddig csak Budapesten és Szegeden tartottak országos konferenciát, ez pezsdítően hatna a hálózat életére. Ezek az alkalmak lehetővé tennék, hogy az OOKDK munkatársai és a nagybudapesti és más vidéki orvosi könyvtárak könyvtárosai megismerkedjenek a helyi problémákkal. Ezeknek a vidéki találkozásoknak az is előnye lenne, hogy a tapasztalatcserén kívül, a nem fővárosban dolgozó kollégák közvetlenül tudnák illusztrálni és dokumentálni azokat a nehézségeket, amelyek többek között abból a tényből fakadnak, hogy távol esnek az OSZK-tól és más nagy könyvtártól. Olyan szakmai tanácskérés, amelyet pesti kollégáink percek alatt le tudnak bonyolítani, számunkra Szegeden, - és az ország más helyein - csak hosszadalmas levelezés árán sikerül. Ez a levelezés sokszor meddő és sikertelen, kedvetlenséget, az ambíciók elvesztését eredményezheti.

Ebben a vonatkozásban szeretném megemlíteni, hogy Székely elvtárs által említett rossz közérzet, perspektívatlanság és elidegenedés elsősorban a vidéki orvosi könyvtárakban dolgozó kollégáinkra jellemző. A könyvtárközi kölcsönzés roha-

mos elterjedése következtében előállt nehéz helyzetben a Zallár kartárs által javasolt regionális szervezés jelenti a kivezető utat. Zallár kartárs tegnapi - Réti igazgató elvtárs szavaival élve étvágygerjesztő - javaslataival kapcsolatban szeretném megjegyezni, hogy a technikai fejlesztési kérdések megoldásának szorgalmazása talán a legfontosabb azok között a felvetett problémák között, amik a mostani országos értekezletünkön elhangzottak. Hogy a javaslat ne maradjon pusztába kiáltó szó, javaslom, hogy hívjanak létre az OOKT keretében egy technikai fejlesztési bizottságot. Ez a bizottság megfelelő helyen, a gazdasági élet vezető szerveinél szorgalmazza e kérdést: a technikai modernizálás megoldását. A javaslatok napirenden tartásáért ez a bizottság felelősséggel tartozna.

A következő javaslatom az lenne, hogy orvosi könyvtáraink egyezzenek meg egységes címleírási módzatokban, mivel a szabvány által ajánlott változatok közül orvosi könyvtáraink helyi döntések eredményeképpen, hol az egyiket, hol a másikat választják. Így ellentmondások adódnak, amelyek a könyvtári kérdésekben amúgy is járatlan orvosolvasóink számára felesleges nehézségeket okoznak.

Dr. Ruzsás Lajosné felszólalásával kapcsolatban szeretném megjegyezni, hogy nézetem szerint igaz, hogy az ETO szakrendszere nem tudja kielégíteni az orvosi könyvtárak igényeit, azonban ebből a kiutat nem az ETO elvetése, hanem az orvostudomány fejlődésének megfelelő átalakítása és modernizálása jelenti. Hallottam, hogy a FID C 61-es Bizottsága februárban Prágában tanácskozást tartott. Miért nem küldtünk ki erre magyar szakembert is? Ugy tudom, hogy egyes nyugati országok, a KGST részéről a csehszlovákok és talán a lengyelek vesznek részt tevékenyen az ETO orvostudományi szakának megreformálásában. Miért nem vesz részt ebben Magyarország? Hiszen vagy elvetjük az ETO-t, ami könyvtártudományi szempontból helytelennek tűnik, vagy résztveszünk annak a mai igényeknek megfelelő módosításában.

Dr. Réti Endre, a BOTE könyvtárának igazgatója:

Egy kérdés van, amivel foglalkozni szeretnék, ez pedig a diákok olvasóvá nevelésének a kérdése. A javaslat úgy hangzott,

hogy üljön össze a négy egyetem és egyeztesse össze ilyen irányu programját. Viszont eddig csak két egyetemen folyt ilyen-fajta munka. En azt javaslom, hogy indulásnak elsősorban a két egyetem adja be eddigi tapasztalatait és esetleges javaslatait az OOK-nak, - esetleg ezeket mindjárt meg is küldheti Pécsre vagy Debrecenbe. Csak ilyen előkészítés után érdemes összeülni, mert még másokkal, az egyetemek vezetőségével is meg kell beszélni, milyen lehetőségek vannak, hogyan látják az ilyenfajta oktatás bevezetésének lehetőségeit.

Bányai Mária, a Korányi TBC Gyógyintézet könyvtárosa:

Talán tegnap kellett volna elmondani, milyen öröndetes volt Székely elvtárs cikke a Népegészségügyben az orvosi könyvtári hálózatról. Remélem, sokan olvasták el az érdekeltek közül is.

A lyukkártyarendszer kérdésével kapcsolatban szeretném megemlíteni, hogy már hosszú évek óta szeretném megvalósítani és nagyon öröndetes, hogy most itt ennyi szó esett róla. Píllanatnyilag azonban ennek az az alapvető akadály, hogy nincs nálunk nyomtatvány illetve nincs állandó nyomtatvány utánpótlás.

A kis könyvtárak számára jó lenne valami házi sokszorosítási megoldás, mert egy könyvtáros egy írógéppel nem tud elég kartonról gondoskodni a szakkatalógus és az alfabétikus katalógus számára. Erre jó lenne valamilyen módszer.

Praktikus lenne, ha forgalomba hozna a Könyvtárellátó műanyag könyvvédő borítókat, mert így sajnos nagyon elnyúzódnak a könyvek. A könyv védelmével függ össze, hogy az olvasók a könyveket és a folyóiratokat sokszor megdöbbsentő módon összevissza firkálják.

Akáb Lórántné, a Heim Pál Gyermekkórház könyvtárosa:

Nem szeretnék vitatkozni a tapasztaltabb kollégákkal, de most, amikor a devizakeret ésszerűbb felosztása érdekében csökken a folyóiratok száma, nem túlzás-e a tájegységenkénti kölcsönzés gondolata?

En egyedül dolgozom egy hétezer kötetes könyvtárban, amelyből 900 kötet az archivális anyag, a többi kurrens állomány, s forgalmazása igen-igen nagy munkát jelent.

dr.Kiss Péter, a Heim Pál Gyermekkórház orvostanácsadója:

Ezek az ajánlások és javaslatok, amik elhangzottak, mind azt a célt szolgálják, hogy az OOKDK mind szakmai mind gazdasági területen lényegesen nagyobb befolyást gyakoroljon ezután az orvosi könyvtárak életére, mint eddig. Reméljük, hogy ezeknek a határozatoknak egy része megvalósul a közeljövőben. Még talán azt szeretném megemlíteni, hogy mikor a könyvtárosok tulterhelését emlegettem az OOKDK részéről, akkor nem a statisztika és az un. rutinmunka miatt szoltam, hanem azokra az egyéb kampányszerű, aránylag rövid határidőre kiadott munkákra gondoltam, amelyek nem egyszer előfordulnak. Nem kaptunk választ a deviza ügyben, amely mindenkit nagyon közelről érint.

dr.Oszeczky Tibor, a Tolna Megyei Kórház
orvostanácsadója:

Tekintettel arra, hogy a Posta Központi Hirlapirodától kaptunk már ilyen irányu értesítést és határidőt a folyóiratok megrendelésére, kérdem, mikor kapjuk meg a keretet?

dr. Székely Sándor az OOKDK igazgatója válaszol
a hozzászólásokra:

Azt hiszem, hogy dr.Kiss elvtárs a közvélemény hangját képviselte, amikor azt mondta, hogy az ajánlások valóban jók és komoly segítséget nyújtanak a további munkánkhhoz, természetesen annál többet, minél többet tudunk megvalósítani belőlük. És annál inkább növekszik majd az OOKDK tekintélye is. A hozzászólásokban egy sor érdekes dolog van, amelyekre röviden reagálnék.

Azzal valamennyien egyérthetünk, hogy a jövőben nagyobb értekezleteket, esetleg országos értekezletet is valamelyik

vidéki decentrumban rendeznénk. Ez a többi "szakmában" is szokásos, tudományos és egyéb konferenciák és kongresszusok nemcsak Pesten vannak. Joggal merülhet fel a könyvtárrostársadalomban is az az igény, hogy a vidék is sorra kerüljön.

Az ETO-val kapcsolatban: A FID illetékes bizottsága a C 61-es foglalkozik az orvosi szaknak a korrekciójával. Nem tudtunk erre képviselőt küldeni, mert nagyon kevés olyan szakember van az orvostudományi szakkönyvtári hálózatban, aki jól ismeri az ETO-t dolgozik is az ETO-val és amellett jól tud oroszul! Ha lett volna ilyen emberünk, tettünk volna javaslatot, nem biztos azonban, hogy a Minisztérium kiküldte volna, mivel elég rosszul áll ez évben a kiküldetési költség-gel. Egyébként az észrevételeket megtehetjük, mert már kaptunk is anyagokat Prágából, és ezeket továbbítottuk is Szegedre. Kérjük, hogy majd ezekre az anyagokra észrevételüket tegyék meg.

Réti elvtárs javaslatával - a diákok könyvtári szakismeretekkel történő oktatása tekintetében - azt hiszem, valamennyien egyetérthetünk. Én csak azt tenném hozzá, hogy ha a két egyetem - tehát Budapest és Szeged, ahol már ilyen kezdeményezések történtek - megírja a jelenlegi módokat, akkor az anyagot nemcsak a másik két egyetemnek juttatnánk el, hanem más "szakmák" egyetemeinek is, ahol elég rendszeresen folyik az egyetemi hallgatók könyvtári és főleg irodalomkutatási ismeretekre történő oktatása. Őket is bevonnánk majd ebbe a megbeszélésbe, hogy az ő példájukra is hivatkozva tudjunk a mi minisztériumunknál is segítséget kapni.

Bányai Mária elvtársnő javaslataival a magam részéről egyet értek és meg fogjuk vizsgálni, hogy az OOKDK mit tehet ezeknek a javaslatoknak a megvalósítása tekintetében.

Akábné elvtársnő hozzászólása egy, az előbbi ajánlásckhoz csatlakozó problémát vetett fel bennem, éspedig, hogy tulajdonképpen a könyvtáros személyi ellátottság tekintetében hol van a nagyobb probléma: a 2.000 kötet feletti könyvtáraknál-e, ahol függetlenített első könyvtáros beállí-

tása szükséges vagy az 5-10.000 kötet közötti könyvtáraknál. Ezt meg kell nézni. Akábné elvtársnő is említette, hogy 7.000 kötetes könyvtárban dolgozik, Tudok számos olyan könyvtárról, ahol az állomány 5.000 fölött van, a forgalom elég nagy és a könyvtáros nemhogy egyedül dolgozik, de még mindig igénybe veszik sok minden egyéb munkára. Ismert probléma. Ugy, hogy a könyvtárosok létszámkérdését nemcsak abból a szempontból kell megvizsgálnunk - és engedjék meg, hogy ezt most hozzátegyem mint ajánlást -, hogy a 2-5.000 kötet közötti könyvtárak hogy állnak, hanem meg kell nézni, hogy az 5.000 kötet feletti könyvtárakban mi történik, hiszen ezek a könyvtárak igen élénken működő kategóriát képeznek.

A devizakeretek elosztásáról a mi hálózatunkban még nincs döntés, az elmúlt években ilyenkor már általában elosztottuk a keretet. Idén az Egészségügyi Minisztérium foglalkozik a keretek elosztásával. Mélyebbrehatóan vizsgálják meg az elosztás eddigi rendjét, amely miatt elég sok panasz volt. A keretek eddigi elosztása lényegében a kialakult gyakorlat szerint, tehát empirikusan történt. Lehet, hogy az empirikus módszer a modern tudomány eredményeinek a fényében, esetleg a devizaelosztás tekintetében is a múlté lesz; lehet, hogy az Egészségügyi Minisztérium talál majd valamilyen tudományos alapot a devizaelosztás rendjére. A Minisztériummal közöltük azt is, hogy a Kultura határideje július 25. és nekünk is kell legalább 1 hónap a begyűlő anyag rendszerezésére, feldolgozására, és természetesen a megrendelőnek is kell idő a koordinálásra az alközponton belül és az adminisztratív tennivalók ellátására.

Németh Béla, az OOKDK osztályvezetője:

Országos értekezletünk végére értünk, s ha visszagondolunk, hogy az elmúlt két nap alatt mennyi értékes beszámoló hangzott el, akkor megállapíthatjuk, hogy ezek valamennyien teljesen őszintén és lakkozás nélkül tárták fel a hibákat és szerényen az eredményeket - mert eredményről lényegében mindenki beszámolhatott. Azt hiszem legfontosabb célunk és

feladatunk, hogy ez a fejlődés ne álljon meg, hanem tovább folytatódjék. Ugy gondolom, hogy tanácskozásunk akkor is hasznos és értékes volt, ha könyvtárosaink minden problémájukra nem kaptak megoldást és nem térhetnek haza gépekkel, pláne telexekkel, lyukkártyagéppel, - amit mi is a legjobban szeretnénk. Mégis hasznos volt, mert megismertük egymás munkáját, munkamódszereit és ez a tapasztalatcsere újabb gondolatokat ébreszthet problémáink megoldásához. De ha ilyen hasznos volt, merült fel a kérdés másokban is, miért ilyen ritkán találkozunk, 3 évenként? Talán el kellene még utólsóként határozni azt, hogy legközelebb 1968-ban jövünk össze.

Feladatainkat ismerjük, terveinket is ismerjük, most már csak az van hátra, hogy ezeket végre is hajtsuk és ehhez kívánok mindannyiunknak sok sikert és eredményes munkát!

J u t a l m a z á s o k

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ vezetősége az országos értekezlet alkalmából elismerő okleveleket adott az alábbiaknak:

dr. BALOGH JÁNOSNÉ
orvosi könyvtárosnak
a Budapesti Orvostudományi Egyetem I. Belklinikájának orvosi könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr. DETRE LÁSZLÓNÉ
orvosi könyvtárosnak
a Pest megyei Semmelweis Kórház orvosi könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

EBERGÉNYI TIBORNÉ
orvosi könyvtárosnak
a Heves megyei Kórház orvosi könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr. FARKAS FERENC
igazgató főorvosnak
a szentgotthárdi Megyei Gyermek TBC Gyógyintézet orvosi könyvtárának létrehozásáért

FORSTER MIKLÓSNÉ
orvosi könyvtárosnak
a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr. GERLEI FERENC
orvostanácsadónak
a Szabolcs-Szatmár megyei Kórház orvosi könyvtárának érdekében kifejtett tevékenységéért

dr. JANKÓ MÁRIA
orvosi könyvtárosnak
a Békés megyei Kórház orvosi könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

P. JUHÁSZ VERA
orvosi könyvtárosnak
a Humán Oltóanyagtermelő és Kutató Intézet könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

KOBOR JÁNOS

orvosi könyvtárosnak

a Vas megyei Kórház orvosi könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr.KORPÁSSY BÉLANÉ

orvosi könyvtárosnak

a Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr.IUSZTIG GÁBOR

orvostanácsadónak

a Bács-Kiskun megyei Kórház orvosi könyvtárának érdekében kifejtett tevékenységéért

A.LUX ÁGNES

orvosi könyvtárosnak

a Somogy megyei Kórház orvosi könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr.MAGYAR MIKLÓSNE

orvosi könyvtárosnak

a Veszprém megyei Kórház orvosi könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

MELLY MÁRTA

orvosi könyvtárosnak

a Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr.NAGY ANDRÁS

orvostanácsadónak

a Szolnok megyei Orvosi Könyvtár érdekében kifejtett tevékenységéért

PÁL LAJOS

elvtársnak

a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr.PATAKY LÁSZLÓNÉ

orvosi könyvtárosnak

a szőlői Járási Kórház orvosi és betegkönyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

PÁSZTOR IMRÉNÉ

orvosi könyvtárosnak

a Fővárosi István Kórház orvosi könyvtárában kifejtett eredményes munkájáért

dr.RÉTHELYI JENŐ

orvostanácsadónak

a PRO PRAXI létrehozásáért

dr. SZABOLCSI ISTVÁN

orvostanácsadónak

a Fejér megyei Kórház orvosi könyvtárának érdekében kifejtett
tevékenységéért

TORDAY GYULA

orvosi könyvtárosnak

a Központi Állami Kórház orvosi és betegkönyvtárában kifejtett
eredményes munkájáért

dr. TÓTH MARIANNA

orvostanácsadónak

a kalocsai Városi Kórház orvosi könyvtárának érdekében kifejtett
tevékenységéért

VILMON GYULÁNÉ

orvosi könyvtárosnak

a Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárában kifejtett
eredményes munkájáért

WAGNER IMRE

orvosi könyvtárosnak

eredményes hálózati munkájáért

az INTAPUSZTAI BETEGFOGLALKOZTATÓ INTÉZET
kollektívájának

a könyvkötészet megszervezéséért

F Ü G G E L E K

A tudományos és szakkönyvtárügy fejlesztésének főbb célkitűzései a 3.ötéves tervidőszakban

1964 végén 1 505 statisztikailag nyilvántartott tudományos és szakkönyvtár működött az országban. Állományuk meghaladta a 27 millió egységet. 1964-ben több mint 2,8 millió alkalommal vették igénybe az olvasók a könyvtárak állományát; helyben olvasással és kölcsönzés útján 8 milliót meghaladó könyvtári egységet használtak. Állománygyarapításra több mint 77 millió forintot fordítottak a könyvtárak. Összállományuk 1961-hez képest mintegy 15 százalékkal nőtt, az állománygyarapításra fordított összeg 30 százalékos emelkedést mutatott; a helybenolvasott dokumentumok száma ugyanezen idő alatt 5 százalékkal, a kölcsönzött kiadványoké 25 százalékkal nőtt. A könyvtárakban 4 571 fő dolgozott, ebből 3 849 látott el könyvtárosi szakfeladatot; a főfoglalkozású könyvtárosok száma 1 969 volt. A nemzeti könyvtár, az általános gyűjtőkörű, valamint az országos jellegű tudományos szakkönyvtárak állománya valamennyi tudományos és szakkönyvtár állományának 65 %-át tette ki. Az összes tudományos és szakkönyvtár állományának közel 78 százaléka Budapestre koncentrálódott.

A statisztikailag nyilvántartott tudományos és szakkönyvtárak 12 hálózatba szervezve működnek, néhány nagy könyvtár hálózaton kívül fejt ki tevékenységet.

Általános alapelvek

1. A tudományos és szakkönyvtárak tevékenységét még szorosabban össze kell hangolni a szolgáltatásokkal ellátandó tudományterületek /népgazdasági ágak/ soron lévő és távlati feladataival. A tudományos és szakkönyvtári munka tartalmát, a könyvtári szolgáltatások jellegét

az egyes szakterületek sajátos feladatai által meghatározott követelmények szabják meg. A tudományos és szakkönyvtári tevékenység eredményességének mércéje: az el látandó szakterület feladatainak megvalósításában való közreműködés foka.

2. A tudományok differenciálódásának és integrálódásának folyamatát a tudományos és szakkönyvtárak fejlődésének is nyomon kell követnie. Ez az országos szakkönyvtári munkamegosztás és a hálózatközi együttműködés továbbfejlesztését kívánja meg. Valamennyi országos nagy könyvtárnak - beleértve az általános gyűjtőkörű országos jellegű tudományos könyvtárakat is - részt kell vennie az országos szakkönyvtári munkamegosztásban. Be kell vonni ebbe a megfelelő feltételekkel rendelkező intézményi /vállalati/ könyvtárakat is. Az országos munkamegosztásból eredő feladatok ellátást a könyvtárak elsődleges feladataikkal összhangban kell megoldani.
3. A tudományos szakkönyvtárak tevékenységében egyre fokozottabb szerephez jut a szakirodalmi tájékoztatási funkció. El kell érni, hogy e funkció fejlesztésével még közvetlenebb módon szolgálja a tudományos és szakkönyvtári tevékenység a szakirodalmi tájékoztatást igénylő szakterületeket.

Országos rendezést igénylő kérdések

1. A 3. ötéves tervidőszakban befejeződik az országos gyűjtőköri elhatárolások munkája. A gyűjtőköri rendezés az érvényben lévő szabályozás továbbfejlesztésével történik. Célja, hogy valamennyi termelési, tudományos és kulturális tevékenységnek szakkönyvtári bázis álljon rendelkezésre. Meg kell állapítani a szakkönyvtári bázissal még nem rendelkező szakterületeket, az érintett szervekkel egyetértésben ki kell jelölni e szakterületek irodalmát gyűjtő könyvtárakat és gondoskodni kell arról, hogy a szakkönyvtári bázisokon

az azonos - vagy érintkező - feladatkörű, egymással tervszerűen kooperáló könyvtárak együttese biztosítása. A kooperáció hálózaton belüli és hálózatközi ke-
retekben oldandó meg. A kooperáció célja: egy-egy tu-
dományterület szakirodalmának nagyobb mélységben tör-
ténő, egyeztetett gyűjtése, a felesleges párhuzamosságok
kiküszöbölése; a társadalmi szükségleteknek az adott
lehetőségeken belüli optimális kielégítése a gazdasá-
gosság követelményeinek megfelelően. Az országos gyűj-
tőköri rendezés keretében és azzal összhangban ki kell
dolgozni, illetőleg tovább kell fejleszteni az egyes
könyvtárak és hálózatok részletes belső gyűjtőköri
szabályozásait.

2. Ki kell dolgozni a szakmailag lehsürgősebb és leggaz-
daságosabban központilag megoldható szolgáltatások
programját.
3. Meg kell állapítani a könyvtárak technikai fejlesztésé-
re vonatkozó irányelveket. A technikai berendezések fej-
lesztését a központi szolgáltatások programjával össz-
hangban kell megvalósítani.
4. Meg kell állapítani a könyvtári tevékenység hatékony-
ságának vizsgálatára alkalmas módszereket, s fokoza-
tosan be kell vezetni azokat. Tovább kell fejleszteni
a tudományos és szakkönyvtárak helyzetének és tevékeny-
ségének legjellemzőbb vonásait tükröző statisztikai
adatszolgáltatási rendszert.
5. Ki kell szélesíteni a tudományos és szakkönyvtárügy
soron lévő és távlati feladatainak megoldását előse-
gítő könyvtártudományi tevékenységet.

Meg kell oldani a tudományos és szakkönyvtárak legjobb
hazai teljesítményeinek, tapasztalatainak rendszeres
központi gyűjtését és szervezett hozzáférhetővé té-
telét. Meg kell állapítani a szocialista országokkal
kiépíthető tapasztalatcsere lehetőségeit, valamint a
munkamegosztás néhány lehetséges területét.

6. Fokozatosan meg kell valósítani, hogy a könyvtári szolgáltatások hasznosításával kapcsolatos ismereteket, az irodalomkutatás elemeit és a szakirodalmi forrásokban való eligazodást tanulmányaik során elsajátítsák az egyetemi hallgatók.

Hálózatfejlesztési feladatok

1. Tovább kell fejleszteni, illetőleg be kell fejezni a tudományos és szakkönyvtárak hálózati szervezését. A hálózatok célja: az azonos vagy érintkező feladatkörű tudományos és szakkönyvtárak szervezett együttműködésének megvalósítása, a könyvtári tevékenység szétforgácsoltságának megszüntetése, az adott szakterületnek nyújtott szolgáltatások hatásfokának növelése, az együttműködés révén megnövelhető kapacitás gazdaságos felhasználása. A hálózati szervezés révén egy-egy hálózat állománya - egységet képezve - segíti az adott tudományterület /népgazdasági ág/ feladatainak megoldását, s bázisa a szakterület számára szükséges irodalmi tájékoztató tevékenységnek.

Meg kell erősíteni a tudományos és szakkönyvtárak hálózati tagkönyvtárait. Ennek érdekében ki kell alakítani az egyes szakterületek /hálózatok/ tagkönyvtárainak működési normatíváit. Valamennyi hálózati központban megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkező instruktorokból álló csoportok /osztályok/ működjenek, a hálózat méreteitől függő létszámmal. Nagyobb kiterjedésű hálózatoknál alközpontok közbeiktatása célszerű; ez esetben az utóbbiak a hálózati központi funkciókat megállapított illetékességi körükben látják el.

A hálózati központoknak /alközpontoknak/ folyamatos koordináló és instruáló tevékenységet kell végezniük a hálózatban. Felelősek a tagkönyvtárak rendeltetésszerű működése érdekében szükséges - hatáskörükben tartozó - intézkedések, valamint a szakmai tevékenység fejlesztését szolgáló javaslatok megtételéért.

A hálózati központok készítsék el hálózatuk fejlesztési terveit.

2. Erősíteni kell a könyvtárak reference-szolgálatát és differenciálni kell a meglévő tájékoztatási szolgáltatásokat. Fokozatosan ki kell fejleszteni a könyvtári reference-szolgálatot és bibliográfiai tevékenységet kiegészítő - az ellátandó szakterület által igényelt - egyéb szakirodalmi tájékoztatási formákat és módszereket.
3. Az érvényben lévő szakképesítési rendelkezések figyelembevételével fokozatosan ki kell alakítani a tudományos és szakkönyvtárak feladatai által megkívánt szakképzettségi összetételt. Arra kell törekedni, hogy a könyvtári tevékenység egyes területein - pl. állománygyarapítás, szaktájékoztatás stb. - az adott tudományterület szakembere vagy a feladatok ellátásához szükséges szakismeretekkel rendelkező könyvtáros dolgozzék. Az egyetemi végzettségű dolgozók lehetőleg csak felsőfoku szakképzettséget igénylő munkakörökben dolgozzanak, a könyvtári munka egyéb területein a középfoku könyvtárosi szakképzettséget megszerzett dolgozók működjenek. Gondoskodni kell arról, hogy a könyvtárosi végzettség megszervezésére kötelezettek megszerezzék az előírt szakképzettséget. Kivánatos, hogy minél több könyvtáros elsajátítsa a munkaköre ellátásához szükséges szaktudományi ismereteket is. Növelni kell a könyvtárosok szakirodalmi tájékoztatási ismereteit.
4. Az országos jellegű tudományos és szakkönyvtárak tevékenységük szerves részévé a közművelődési könyvtárak szakirodalompropagáló tevékenységének támogatását. Terjesszék szolgáltatásaikat a közművelődési könyvtárakon keresztül is. Az országos jellegű tudományos és szakkönyvtárak szakterületenként vizsgálják meg a közművelődési könyvtárakban jelentkező szakirodalmi szükségleteket és dolgozzák ki az e könyvtárakkal szükséges együttműködés módozatait. A tudományos és

szakkönyvtárak, illetőleg a közművelődési könyvtárak együttműködésének fő területei:

- a szakkönyvtári szolgáltatások elterjesztése és hasznosítása;
- a közművelődési könyvtárak szakirodalompropagáló funkciói kifejlesztéséhez nyújtható szakmai segítség;
- a közművelődési könyvtárakban jelentkező - helyileg kielégíthetetlen - szakirodalmi szükségletek továbbítása a szakkönyvtárakhoz.

5. A hálózati központok hassanak oda, hogy tagkönyvtáraik vegyenek részt a megyei könyvtárközi bizottságok tevékenységében, hogy területileg is megvalósuljon a hálózatközi kooperáció.
6. Meg kell javítani a vidéken dolgozó szakemberek szakirodalmi ellátását. Ennek érdekében - összhangban a regionális fejlesztéssel - három régióban a tudományegyetemi könyvtárak állományát és tájékoztatási szolgáltatásait oly módon kell fejleszteni, hogy e könyvtárak fokozatosan alkalmassá váljanak a regionális könyvtári feladatokat az egyetemeknek nyújtott szolgáltatások csorbitása nélkül, azokkal összhangban kell ellátni. A regionális könyvtári funkció keretében megoldandó feladatok a 3. ötéves tervidőszakban: bibliográfiai áttekintés nyújtása a régióban dolgozó szakemberek számára, az egyetemeken oktatott tudományterületek kielégítése a saját állományra támaszkodva, illetőleg közvetítve az országos szakkönyvtárak szolgáltatásait; együttműködés kialakítása a régióban működő könyvtárak között a régióban jelentkező szakirodalmi szükségletek kooperációval történő kielégítése érdekében.
7. Ki kell dolgozni a tudományos és szakkönyvtári hálózatok minden szintjén a szakirodalommal ellátandó tudó-

mányterületek /népgazdasági ágak/ feladataihoz illeszkedő könyvtári funkciórendszereket. A funkciórendszerek kidolgozásánál figyelemmel kell lenni a tudományos és szakkönyvtári tevékenységnek szakirodalmi tájékoztatási tevékenységgé fejlődéséből adódó követelményekre. A funkciórendszerek kialakításával kapcsolatban felül kell vizsgálni és korszerűsíteni kell az érvényben lévő szervezeti és működési szabályzatokat.

8. Tovább kell fejleszteni a tudományos és szakkönyvtárak munkaszervezetét. Meg kell vizsgálni a munkafolyamatok ésszerűsítési lehetőségeit, figyelemmel a vertikális munkaszervezet bevezetéséből származó esetleges előnyökre. A munkafolyamatok ésszerűsítése révén felszabadítható kapacitást a szolgáltatások szélesítésére és differenciálására kell felhasználni. Ki kell dolgozni a mennyiségileg mérhető munkafolyamatok irányszámait.
9. Az ellátandó szakterületek szakirodalmi szükségleteit folyamatosan és tervszerűen vizsgálni kell. Új szolgáltatások bevezetése, a meglévők módosítása, illetőleg megszüntetése a szükségletek beható elemzésén alapuljon. A kialakított funkciórendszereket a szükségletek és szolgáltatások egybevetésével időnként ellenőrizni kell.

Társadalmi munka, társadalmi bázis

1. A könyvtári tevékenységgel szemben jelentkező fokozott igények kielégítésének lényeges feltétele a könyvtárosok aktivitásának, kezdeményező - és bírálókészségének kibontakozása. A szakmai célok megvalósítása, a tudományos és szakkönyvtárügy egészének fejlesztése megkívánja, hogy mind nagyobb számban vállaljanak részt a könyvtárosok munkaköri kötelezettségen kívüli, az adott könyvtár /hálózat/ egészét, valamint az összkönyvtárügyet érintő feladatok megoldásában. A könyvtárak vezetői ösztönözzék a könyvtárosokat vállalásaikban; időnként tüzzék napirendre a szakmai célú társadalmi

munka lehetőségeinek kollektív megvitatását; hassanak oda, hogy a könyvtárosok minél nagyobb köre érezze feladatának a napi munkájukon túlmenő szakmai célok megvalósításában való közreműködést. A szakmailag legfejlettebb könyvtárosok kapcsolódjanak be az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács programjának keretében végzett munkálatokba. A hálózatok jelezzék a Tanács közreműködése révén megoldható szakmai feladatokat. Kívánatos, hogy minél több könyvtáros csatlakozzék a Magyar Könyvtárosok Egyesületéhez.

2. A tudományos és szakkönyvtári szolgáltatások hatásfokának növelése a szolgáltatások minél szélesebb körű hasznosítása érdekében létre kell hozni, illetőleg tovább kell fejleszteni az ellátandó tudományterületek szakembereiből, irányító és fenntartó szerveinek képviselőiből létesített szakmai tanácsadó testületeket /könyvtári tanácsokat, bizottságokat/, a könyvtári törvény intencióinak megfelelően. E szervek arra hivatottak, hogy véleményükkel, javaslataikkal és a könyvtári szolgáltatások bírálatával segítsék a könyvtári tevékenység fejlesztését.

Kívánatos, hogy a tudományos és szakkönyvtárak kapcsolatot tartsanak az ellátandó szakterületek tudományos intézeteivel, szakmai egyesületeivel és szövetségeivel.

*Megnyitót mond
dr. Lukáts Tibor*

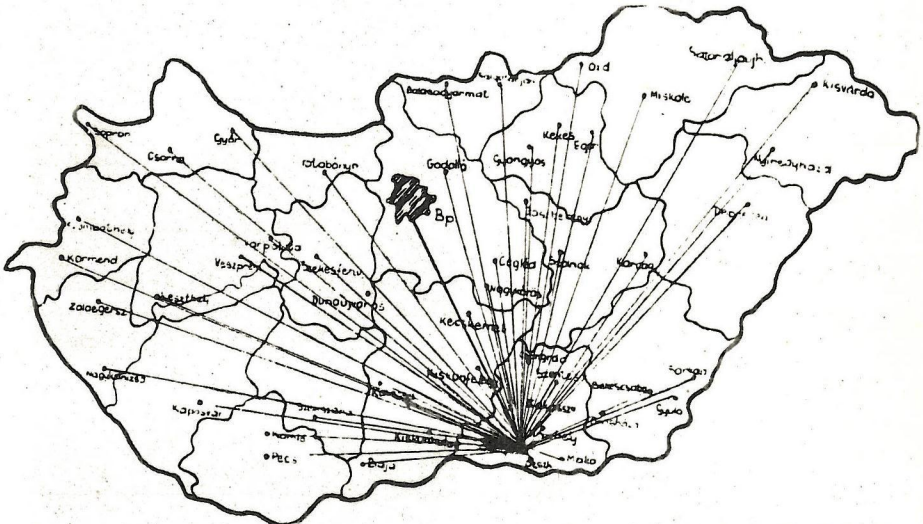

*Az elnökség
dr. Kis Péter hozzászólását hallgatja*

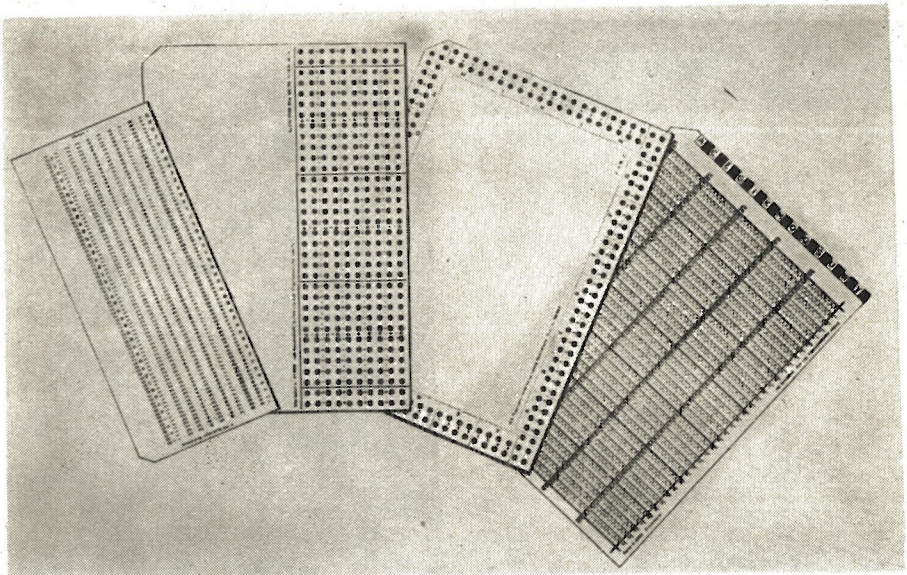

*Az összefoglalást és a hozzá-
szólásokat magnóra vettük.
Dr. Székely Sándor zárszava.*

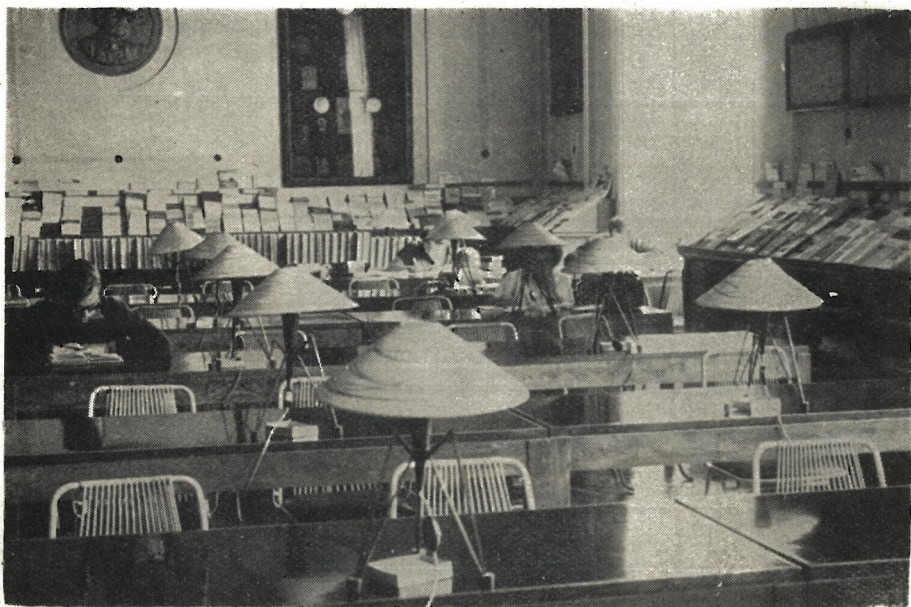
Illusztráció az előadásokhoz

A Szegedi Orvostudományi Egyetem könyvtárközi kölcsönzéseinek térképe, 1965-ben. (Zallár Andor előadásához. 135 p.)

Lyukkártyatípusok (P. Juhász Vera előadásához. 160 p.)

*A Budapesti Orvostudományi Egyetem újjáalakított olvasóterme
(dr. Réti Endre hozzászólásához.)*

*A Szegedi Orvostudományi Egyetem gyógyszerészkarai tömbkönyvtára
(Hajdu. István hozzászólásához)*

**Képek
az előadóteremből**

Képek
az előadóteremből

Szekcióülések

... az országos intézetek,

... az alközpontok,

... az egyetemek
könyvtárosai számára.

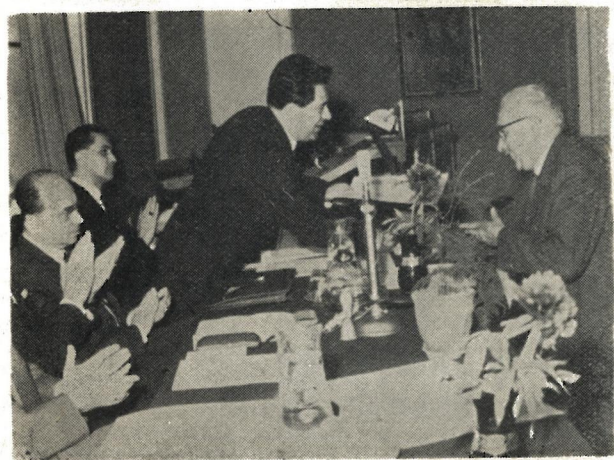

**Dicsérő oklevelet
vesznek át**

*Pásztor Imréné,
az István Kórház,*

*dr. Detre Lászlóné,
a Pest megyei
Semmelweis Kórház
orvosi könyvtárosa*

*és dr. Réthelyi Jenő,
a keszthelyi
Városi Kórház
orvostanácsadója.*

Képek a Kárpátiában rendezett baráti összejövetelről

